

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ ÖRGÜTLÜ
TARAFTARLARININ TARAFTARLIK ANLAYIŞLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Murat TURGUT**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK**

171994

ANKARA-2006

ÖNSÖZ

Tüm dünyada gittikçe önem kazanan sporun yaşam içerisindeki yeri büyük boyutlara ulaşmıştır. Spor çeşitliliği ile her bireyin hayatında birçok olumlu yönü ile ortaya çıkmaktadır. Özellikle bir spor branşı olarak tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de herkesin ilgi odağı olan futbol ilk sırada karşımıza çıkmaktadır. Bugün milyonlarca kişiyi peşinden koşuran ve halen dünyada en fazla sporcusu ve seyircisi bulunan spor olma özelliğinin yanında büyük rakamların döndüğü bir endüstri olmuştur. Futbolun bu denli önemini anlayan toplumlar, futboldan en iyi şekilde faydalanma yollarını araştırmaktadırlar. Bu düşünceden hareketle, Fenerbahçe spor kulübü örgütlü taraftarlarının taraftarlık anlayışlarını, takımlarıyla özdeşleşme düzeylerini, fair play ve şiddet anlayışlarını, taraftar olmalarında etken olan unsurları araştırmayı amaçladık.

Araştırma sırasında her türlü desteğini esirgemeyen danışman hocam **Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK**'e, bu araştırma konusunu seçmemde ve devamındaki her aşamasında büyük katkılarıyla yönlendiren değerli hocam **Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK**'e ve yine çalışmanın her aşamasında değerli katkıları ile beni yönlendiren değerli hocalarım **Prof. Dr. A. Azmi YETİM**'e, **Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN**'a, **Yrd. Doç. Dr. İ. Fatih YENEL**'e, ve **Yrd. Doç. Dr. Velittin BALCI**'ya, istatistikî işlemlerin yapımında çalışmaya önemli katkıları bulunan **Arş. Gör. Halil TAŞKIN**'a teşekkür ederim. Ayrıca Fenerbahçe Spor Kulübü'ne ve tüm Fenerbahçe taraftarlarına araştırmaya olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Murat TURGUT

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLolar LİSTESİ	IV
1.GİRİŞ ve AMAÇ	1
2.GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Spor Kavramı	4
2.1.1.Neden Spor?	5
2.1.2. Spor Türü Olarak Futbol	7
2.1.3. Futbolun Toplumsal Boyutu.....	7
2.2. SPOR SEYİRCİSİ AÇISINDAN GRUP	10
2.2.1. Grup Kavramı.....	10
2.2.1.1. Birincil ve İkincil Gruplar	11
2.2.1.2 Referans Grupları	12
2.3. Spor Seyircisi Açısından Kimlik	13
2.3.1. Kimlik Kavramı.....	13
2.4. GENEL OLARAK SEYİRCİ VE TARAFAR ÖZELLİKLERİ	15
2.4.1. Seyirci.....	15
2.4.1.1. Seyirci Türleri.....	16
2.4.1.1.1. Taraftarlar	16
2.4.1.1.2. Fanatikler	24
2.4.1.1.3. Holiganlar	25
2.5. SPOR TARAFTARLIĞINDA ÖZDEŞLEŞME VE BOYUTLARI... 26	
2.5.1. Özdeşleşme	26
2.5.1.1. Kişi-Küme (Takım) Özdeşleşmesi	29
2.5.1.2. Küme-Kişi Özdeşleşmesi.....	30
2.5.1.3. Kişi-Kültürel Sportif İmge Özdeşleşmesi.....	31
2.5.1.4. Olumlu ve Olumsuz Özdeşleşme	31

2.6. SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIK	33
2.7. Fair Play Anlayışı ve Spor Taraftarlığı	39
2.8. Kitle İletişim Araçları ve Spor Taraftarlığı	43
2.9. Rekreatyönel Faaliyet Olarak Spor Taraftarlığı	44
2.9.1. Seyirci Olarak Pasif Katılım	44
2.9.2. Sporcu Olarak Aktif Katılım	46
2.10. FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ'NÜN KURULUŞU VE TARAFTAR DERNEKLERİ	48
2.10.1. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün Kuruluşu	50
2.10.2. Fenerbahçe Taraftar Dernekleri	54
3. MATERYAL ve YÖNTEM	57
4. BULGULAR	60
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	104
ÖZET	129
ABSTRACT	131
KAYNAKLAR	133
ÖZGEÇMİŞ	141
EKLER	142

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1. Taraftarların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	60
Tablo 2. Taraftarların Üye Olunan Derneklere Göre Dağılımları.....	60
Tablo 3. Taraftarların Bir İşte Çalışma ve Çalışmama Durumlarına Göre Dağılımları.....	61
Tablo 4. Taraftarların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları	61
Tablo 5. Taraftarların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları.....	62
Tablo 6. Taraftarların Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	62
Tablo 7. Taraftarların Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	63
Tablo 8. Taraftarların İstanbul'da İkamet Ettikleri Semtlere Göre Dağılımları.....	64
Tablo 9. Taraftarların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımları	65
Tablo 10. Taraftarların Taraftar Olma Yaşlarına Göre Dağılımları	65
Tablo 11. Taraftarların Dernek Üyelik Sürelerine Göre Dağılımları.....	65
Tablo 12. Taraftarların Sporla İlgilerine Göre Dağılımları	66
Tablo 13. Taraftarların FB Taraftarı Olmalarına Etken Olan Unsurlara Göre Dağılımları.....	66
Tablo 14. Taraftarların Taraftar Derneklerine Üye Olma Nedenlerine Göre Dağılımları.....	67
Tablo 15. Taraftarların “Derneğinizin Yeterince Aktif Olduğuna İnanıyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları	68
Tablo 16. Taraftarların “Derneğinizi Taraftarlık Duygularınızı Yönlendirebiliyor mu?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları.....	68
Tablo 17. Taraftarların Takımlarının İstanbul’daki Maçlarına Gidip–Gitmemelerine göre Dağılımları	68

Tablo 18. Taraftarların Takımlarının İstanbul Dışındaki Maçlarına Gidip– Gitmediklerine göre Dağılımları	69
Tablo 19. Taraftarların Takım Değiştirip Değiştirmediklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları	69
Tablo 20. Taraftarların Takım Değiştirme Sebeplerine Göre Dağılımları	70
Tablo 21. Taraftarların En Sevmedikleri Futbol Takımlarına Göre Dağılımları.....	70
Tablo 22. Taraftarların “FB Futbol Takımını Tutmasaydınız Hangi Takımı Tutardınız?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları	71
Tablo 23. Taraftarların “(Milli Takım Dışında) Başka Takımları Desteklediğiniz Anlar Oldu mu?” Sorusuna Göre Görüşlerinin Dağılımları.....	72
Tablo 24. Taraftarların Çok Önemli Olan Bir Maçı Kaybettiklerinde Neler Hissettiklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları	72
Tablo 25. Taraftarların “Takımınız Önemli Bir Maç Kazandığı Zaman Tepkiniz Nasıl Olur?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları.....	73
Tablo 26. Taraftarların Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerine Göre Dağılımları.....	73
Tablo 27. Taraftarların En Çok Tercih Ettikleri Müzik Türüne Göre Dağılımları.....	74
Tablo 28. Taraftarların Takımlarıyla Özdeşleşme Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımları	75
Tablo 29. Taraftarların Şiddet Anlayışı Değişkenine Göre İstatistiksel Dağılımları.....	77
Tablo 30. Taraftarların Fair Play Anlayışı Değişkenine Göre İstatistiksel Dağılımları.....	77
Tablo 31. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Normallik Sınaması Dağılımları.....	78
Tablo 32. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından Karşılaştırılmalarına Göre Kruskal Wallis Testi	78

Tablo 33. Taraftar Olma Unsurları Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından Homojenlik Testi.....	79
Tablo 34. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi	79
Tablo 35. Özdeşleşme Düzeyi Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi	81
Tablo 36. Fair Play Anlayışı Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi	82
Tablo 37. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi	83
Tablo 38. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Cinsiyetler Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Mann–Whitney U Testi	84
Tablo 39. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından Karşılaştırılmalarına Göre Kruskal Wallis Testi.....	84
Tablo 40. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından Homojenlik Testi.	85
Tablo 41. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	85
Tablo 42. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	87
Tablo 43. Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	90
Tablo 44. Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	92
Tablo 45. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Meslekleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi	94
Tablo 46. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftarların Meslekleri Bakımından Homojenlik Testi.	94

Tablo 47. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftarların Meslekleri Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi	95
Tablo 48. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi	95
Tablo 49. Taraftar Olma Unsurları ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından Homojenlik Testi.....	96
Tablo 50. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	96
Tablo 51. Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	97
Tablo 52. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi	98
Tablo 53. Özdeşleşme Düzeyi ve Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından Homojenlik Testi.....	98
Tablo 54. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	99
Tablo 55. Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	100
Tablo 56. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi	101
Tablo 57. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi ve Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından Homojenlik Testi.....	101
Tablo 58. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	101
Tablo 59. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi	102
Tablo 60. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi.....	103

1.GİRİŞ ve AMAÇ

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de futbol takımı taraftarlığı toplumumuzun önemli bir kesimi için büyük değer taşımaktadır. Bazen futbol takımları arasındaki rekabet, bu kesim için ülkenin çeşitli politik ve ekonomik sorunlarından daha da ilgi çekici olabilmektedir⁽¹⁾.

Günümüz Türkiye'sinde genel olarak, spor taraftarlığı ve parti taraftarlığı ilk sıralardadırlar. Araştırıldığında spor taraftarlığı daha ön plana çıkmaktadır. Çünkü spor taraftarı, bir partinin taraftarı değil ama her parti taraftarı mutlaka bir takımın taraftarıdır. İnsanlar çevrelerinin etkileriyle bir takımı tutmaya başlamaktadır. Bu daha çok ilk ve orta öğrenim döneminde yaşanır. Herhangi bir takımın büyük başarılar kazandığı dönemlerde “takım seçme yaşına” gelenler umumiyetle, bu takımın taraftarı olur. İlk önce sözle başlayan taraftarlık; ilgiyle, sempatiyle, sevgiyle devam ettikten sonra, tutkuya ve fanatikliğe dönüşür. Sonunda hayat tarzı değişir ama taraftar bunun farkında olmaz. O takımla yatıp o takımla kalkar⁽¹⁶⁾. Tabii ki bu durum her birey için geçerli bir genelleme değildir.

Futbol takımı taraftarlığının psikolojik ve sosyal nedenlerden ortaya çıktığı söylenir⁽¹⁾. Her toplumda bireylerin çeşitli gereksinimleri vardır. Bireyler bunları dürtü ve güdülerıyla davranışlara dönüştürürler ve bir ihtiyaçtan doğan doyuma ulaşırlar. İşte takım taraftarlığının temelinde bu yatmaktadır. Taraftarlar zaman zaman kendi özel yaşamlarındaki beklentilerini ve umutlarını takımı veya kulübünün başarıları ile doyurmaktadır⁽⁶⁰⁾.

Kuşkusuz Futbol popüler olması sebebi ile taraftarların gönül verdikleri futbol takımına bağlılıklarını bir araya gelerek dernekler kurup, bu derneklere üye olup maddi ve manevi desteklerini esirgememektedirler. Özellikle bir araya gelmesi imkânsız kitleleri bir araya getiren spor ve dolayısı ile futbol, kazanmaya dönük bir spor türü olması sebebi ile “fair play”den uzak ortamları da beraberinde getirebilmektedir. Bu bağlamda insanların yaşamında bu kadar olumlu ve olumsuz etkisi olan futbol taraftarlığı birçok araştırmaya konu olmuştur. Fakat literatür incelendiğinde futbol kulüplerine gönül vermiş taraftar dernekleri ve üye taraftarlarla ilgili araştırmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Taraftar derneklerinin spor kulüpleri üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileri inkâr edilemez. Bu araştırmanın amacı, *Fenerbahçe spor kulübü örgütlü taraftarlarının taraftarlık anlayışlarını* ortaya koymaktır. Taraftarların takımlarıyla özdeşleşme düzeyleri ile fair play ve şiddet anlayışlarını, taraftar olmalarında etken olan unsurları psiko-sosyal yönleriyle araştırmaktır.

Araştırmada, futbol taraftarlığı anlayışı ile ilgili aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır.

- *Fenerbahçe taraftarlarının taraftar olmasında hangi unsurlar etkili olmaktadır?*

- Fenerbahçe takımı ile taraftarlar arasında ne kadar güçlü bir özdeşleşme vardır?
- Fenerbahçe futbol takımı taraftarlarının demografik özellikleriyle, taraftar olmalarında etken olan unsurlar arasında bir ilişki var mıdır?
- Fenerbahçe futbol takımı taraftarlarının demografik özelliklerine göre, özdeşleşme düzeyleri ile şiddet ve fair play anlayışları arasında bir ilişki var mıdır?

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Spor Kavramı

Günümüzde gittikçe büyük önem kazanan, hızla yayılan ve gelişen spor, birçok şekilde tanımlanmıştır. Spor olgusunun nasıl tanımlandığını öğrenmek için sözlük açanlar bunu Desport, Disport sözcüklerinin kısaltması olduğunu “oyun, oyalanma, işten uzaklaşma” anlamına geldiğini bilirler⁽²⁷⁾. Özcan⁽⁶⁸⁾ sporu; “kural, organizasyon, tavır, norm ve değer bakımından insanı yönlendiren bir faaliyet” olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımlamaya göre; “spor boş zamanları değerlendirme, dinlenme, kendini iyilik halinde bulundurma ya da performans yetisini artırma amacıyla oyun ya da yarışma biçimleriyle düzenlenen her türlü motorik (devinim) aktiviteleri kapsayan bir eylem biçimi”dir. Fişek⁽²⁶⁾ ise sporu; belirleyici değişkenler yaklaşımıyla ele alarak şöyle tanımlamaktadır. “Spor, bedensel bir aktivitedir; spor toplumsal normlara göre düzenlenir, spor üretime yönelik değildir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Spor, yapan açısından kazanmaya dönük teknik ve fizik bir çaba, izleyen açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç, toplum genelince oluşturulan bütün içinde de yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna (Bağımlı değişken), yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç, ama son tahlilde önemli bir toplumsal kurumdur⁽²⁷⁾. Bu tanım, sporun diğer yönlerini de göz ardı etmeksizin, toplumsal açıdan ele alarak yapılmış en gerçekçi tanımdır. Çünkü spor kendine özgü toplumsal kuralları, değerleri, etkileşim simgeleri ve süreçleriyle canlı bir toplumsal yapıdır⁽⁷²⁾.

Spor, belli kurallarla işleyen sosyal bir olgudur. Spor yalnızca içinde yapıldığı toplumun değil, içinde yapıldığı dünyanın da çelişkilerini sürtüştürmelerini, sorunlarını barındıran, yansıtan bir aynadır⁽⁷⁴⁾. Spor kendi geçmişiyle toplum geçmişi arasında sıkı bir bağ oluşturur. Bu kuvvetli ilgi, sporun toplumsal süreçler yolu ile şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spor otonom olarak kendinden oluşmaz. Özellikle toplumdaki ilişkiler yoluyla ortaya çıkarak değişir ve yeniden biçim kazanır⁽⁷²⁾.

2.1.1.Neden Spor?

İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan spor sadece bir uğraş, bir hobi değildir. Spor yemek ve içmek gibi insan yaşamının temel ihtiyaçlarından biridir⁽³⁸⁾. Sporun her çeşidi bireyi toplumla, en azından diğer birey ve gruplarla buluşturmaktadır. İş hayatında görülen ve daha sonra genelleşerek sosyal hayata yansıyan amaçsızlık ve monoton çalışma şartlarının doğurduğu kötümser ve bunalımlı tutumların giderilmesinde spor ve diğer boş zaman faaliyetlerine ihtiyaç vardır⁽²¹⁾.

Spor, kitle iletişim araçları ile herkesin ilgisini çeken bir olaydır. Bu sebeple spor kendi başına çok büyük ve karmaşık bir endüstri oluşturmaktadır. Artık spor çok sayıda tüketicisi olan bir ürün olarak kabul edilirken, birçok ürünün tanıtımı için de spor alanları tercih edilmektedir. Eğitim kurumları, sporu eğitimde etkili bir araç olarak benimsemişlerdir. Politikacılar halkta olumlu imaj oluşturabilmek için spor organizasyonlarında ve ödül merasimlerinde görünmeye özen gösterir olmuşlardır. Hükümetler toplumsal çözülme önlemek, insanların

anarşi ve teröre yönelmesini engellemek için sporu önemsemeye, spor tesis ve organizasyonlarına yatırım yapmaya başlamışlardır ⁽⁷²⁾.

Spor ve oyun, insan varlığını, zamanın belli bir dilimi içinde, bir süre için hapsederek, onu zamanın akışı dışına taşır; dolayısıyla yarın "endişesini" o süre içinde ortadan kaldırır⁽⁵⁸⁾.

Geleneksel aile bağlarının giderek yitiren halk tabakaları yeni bir sosyal ilişki olarak spora sarılmak zorunda kalmaktadır. Spor ve benzeri kitle hareketleri böylece eski tür sosyal ilişkilerin bir biçimde telafisi konumuna gelmiştir⁽³⁷⁾. İnsanların iyiyi ve güzeli beğenmeleri, yenilgiyi ve yengiyi olağan karşılayarak sosyal uyumu güçlendirmelerinde spor etkili bir araçtır. İş veriminin yükseltilmesinden, uluslar arası özelliğine kadar spor, çok yönlü bir etkinliktir. Uluslar arası ortak kurallarla işleyen, spordan başka bir organizasyon yoktur. Ulusların ortak kullandığı iki dil vardır. Bunlardan biri müzik, diğeri de spordur⁽⁸⁸⁾.

Spor türlerinin hemen hemen hepsi ve bilhassa açık havada yapılanlarında, toplumdan ve sosyal gruptan ferde doğru yansıyan bir özellik aramak zorundayız. Bir olay olarak toplumda kolektif bir şuur kapsamı içine sokulan spor, ona, aktif ve pasif olarak katılan her bireyde, psikolojik bazı değişiklikler oluşturmaktadır. Bu değişikliklerin gözlenebildiği alanlar sayılmayacak kadar çoktur. Özellikle psikolojik açıdan sporun, ruhi bunalımları azalttığını görüyoruz. Sporun toplum üyelerinin mütecaviz davranışlarını frenleyen bir tedavi şekli olarak da düşünülmesi mümkündür. Hem toplumun

yapısında, hem de fertlerin kişiliklerinde ve ferdi topluma bağlayan moral ve kültürel unsurların sosyal bütünleşme süreci içinde devamlılığı bakımından spor, hem toplum hem de fert açısından önem taşımaktadır. Spor branşlarından herhangi birinin sosyal ilgi ve alaka merkezi haline gelmesi, o branşta seyir eğilimini de artırmaktadır⁽²¹⁾. Yüzlerce, binlerce veya yüz binlerce kişinin toplu bir halde oyunu veya bir yarışı tek bir kalp halinde seyretmeleri derin bir nezahet ve nezaket havası içinde hünerli oyunların veya büyük muvaffakiyetlerin verdiği zevki, heyecanı ve neşeyi tatmaları önemli bir mevzudur⁽⁵⁶⁾. Bu bağlamda spor branşı olarak futbolun ön plana çıktığı ve büyük kitleleri peşinden sürüklediği görülmektedir.

2.1.2. Spor Türü Olarak Futbol

Futbol; On birer kişilik iki takım arasında, belli kurallara göre oynanan bir top oyunudur. Kuralların basit olması, herhangi bir düzlükte ve sağlıklı her kişi tarafından oynanabilmesi, fazla bir malzeme gerektirmemesi, izleyici ve taraftar olarak da aktif olunabilmesi vb. nedenlerle dünyanın en popüler sporu durumundadır⁽⁷⁸⁾.

2.1.3. Futbolun Toplumsal Boyutu

Bugün milyonlarca kişiyi peşinden koşturan ve halen dünyada en fazla sporcusu ve seyircisi bulunan spor olma özelliğini taşıyan futbol, iki takımın aralarında birbirlerine üstünlük sağlamak ve yenmek için yaptıkları bir mücadeledir. Futbol son zamanlarda gerçekleştirilen çeşitli teknik, taktik ve

fiziksel gelişmelerden dolayı tümüyle değişmiş bir spordur. Bugün modern futbol çok daha hızlı teknik işbirliği çok daha süreklilik kazanmış bir oyundur⁽⁹⁹⁾.

Futbol birçok insan için, ruhlarında dürüst duygular ve insani ilişkilerden oluşan küçük de olsa bir adacık oluşturmak için tek, hatta bazen en son şans olmuştur⁽⁵⁷⁾. Sınır tanımaz ilişkileriyle ülkelerin ekonomileri, dostluk ve düşmanlıklarını bir anda oluşturan genci, ihtiyarı, kadını, erkeği, dini, dili, ırkı ayırmayan renk cümbüşünün her çeşidini içinde bulunduran futbol, musikinin, ritmin, modanın, ahengin yaşadığı tribünlerde milyonların hem stresi, hem de deşarj noktasıdır⁽⁹⁷⁾.

Futbolun büyüğü kaynaştırıcılığı ile bireyler arasındaki tüm ayırım unsurlarını silip atmıştır; yalnızlık, dışlanmışlık, yoksulluk, ezilmişlik gibi duyguların geçici bir sürede olsa unutulmasını sağlamıştır. Stadyumda ki bu kaynaşma yaşamın diğer alanlarında da yayılmaktadır. Stad, baskı altındaki tepkilerin dışavurumu için meşru bir zemin oluştururken kitlesel adrenalin artmasına izin vererek rahatlama ve uyum da sağlamaktadır⁽⁹¹⁾.

Çağdaş insan futbolda kendi özünü bulmuştur. Kolay ve zorun, iyi ile kötünün, güzellik ile çirkinliğin insana özgü karşıtlıklarını sunan futbol bu zengin açılımı ile çok farklı gereksinim ve özlemlere cevap vermemiştir. Bu yüzden futbol, dünyada geniş kitlelerin mistik kaçış alanı ve sığınağı da olmuştur. Himayeci kültürün egemen olduğu toplumlarda taraftar kitlelerinin futbola yükledikleri anlam ile futboldan beklentileri mensubiyetlerin ön gördüğü ufuk ile

sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla bu sınırlı dünyanın, futbolu, himayenin gerçek bir manevra alanına dönüştürmesi doğal olmaktadır⁽¹⁸⁾.

Futbolun kuralları değilse de tarzı, oyuncu halleri, söylemi, takım/kulüp ve taraftarlık alt kültürleri ulusal karakteristiklerle yüklenmiştir. İşte, futbolun dünyada kolayca yaygınlaşması büyük ölçüde bu millileşme yatkınlığına ve diğer spor dalları ile kıyaslanmayacak kadar kitlesel olmasına bağlıdır⁽⁸⁾.

Birçok ülkede futbolun aşırı ilgi görüp yaygınlık kazanması sade vatandaştan başlayarak toplumun değişik kesiminde görev yapan birçok kimseye ve hatta devlet başkanlarının bile zaman zaman ilgi odağı haline gelmesi, bu spor dalının giderek tam bir toplumsal olgu haline dönüştüğü izlenimini vermektedir⁽¹⁷⁾.

Futbolun dünya çapında ilgi görmesinde, oyunun kendi özelliklerinden ve toplumsal değişim ile dönüşümlerden kaynaklanan çeşitli nedenlerle birlikte, günlük yaşamla olan benzeşiminin toplumdaki merkezi değerleri yoğunlaşmış biçimde görünür kılmasının önemi büyüktür. Eş deyişle bir futbol karşılaşmasında yaşam ilişkileri, yoğunlaştırılmış biçimdedir. Kazanıp kazanmadığınızı anlamak için, yaşamdaki kadar uzun süre beklemeye gerek yoktur, en geç karşılaşma sonrası sonuç öğrenilir⁽⁸⁰⁾. Bundan dolayı sportif olaylara sosyolojik açıdan yaklaşıldığında, spor branşlarından herhangi birinin sosyal ilgi merkezi haline gelmesi o branşta seyir eğilimini artırmaktadır.

2.2. SPOR SEYİRCİSİ AÇISINDAN GRUP

2.2.1. Grup Kavramı

Bir gruptan söz edebilmedeki temel kıstas, grup üyeleri arasında bir etkileşimin bulunup bulunmamasıdır. Dolayısıyla örneğin bir seminer nedeniyle bir araya gelen insanların geniş bir grup oluşturduğunu söylemek güçtür. Bir seminerde olduğu gibi insanlar başka nedenlerle de bir araya gelebilirler. Önemli olan bir araya gelen kişilerin karşılıklı bir etkileşim içerisinde olup olmadıklarıdır. Diğer taraftan örneğin bir futbol maçı sırasında taraftarı oldukları takım lehinde tezahüratta bulunanlar olabilir ve bu insanların etkileşim içerisinde oldukları düşünülebilir⁽⁹²⁾. Bir başka açıdan ise grup, birbirleriyle düzenli etkileşimde bulunan, birbirinden belirli amaç ve beklentileri olan insanlardan oluşur. Bu etkileşim sonunda gruba katılan insanlar arasında bir ait olma, üyelik duygusu ve üyeler arasında etkileşim gerçekleşir. Etkileşim sonucu grupların içyapısı oluşmaya başlar. Her grubun kendi içinde sınırları normları, değerleri, üyelerinin belirli rol ve statüleri vardır⁽⁴³⁾.

Sanay'a göre ise grup, bir araya gelmiş olan insanların karşılıklı ilişkilerle, sosyo-kültür çevrenin normlarına uymaları olayıdır⁽⁷⁷⁾. Grup, içine aldığı üyelerine ferdî şahsiyet verir ve böylece onlara sosyal değer kazandırır. Hemen hemen her insan, şahsiyetini ve değerini bir grup içinde olmakla elde eder. Fert olarak kazanılan bütün özellikler, duygu, düşünce ve zevklere varıncaya kadar her şey grup hayatı ile sıkı sıkıya bağlıdır ve hep onun etkisini taşır⁽⁷⁷⁾.

Genel olarak grup, yapı ve büyüklük bakımından, sayıca çok veya az insandan meydana gelmiş bir birliktir⁽⁷⁷⁾. Voigt'e göre, davranışları birbiriyle ilişkili, iki ya da daha fazla kişi spor yapar ya da seyrederse, sporda bir gruptan söz edilebilir. Spor grupları diğer gruplarda olduğu gibi, çok farklı yapıda olabilir. Grubun üye sayısı az ya da çok olabilir. Grup belirli amaçlar doğrultusunda ya da rastlantısal olarak meydana gelebilir⁽¹⁰¹⁾.

2.2.1.1. Birincil ve İkincil Gruplar

Grup üyeleri arasındaki ilişki derecelerine (üyeler arası ilişkiler esası) göre yapılan bir gruplandırma⁽⁸⁴⁾. İletişim ve ilişki çeşitlerine bakıldığında ise gruplar birincil ve ikincil gruplar olmak üzere ikiye ayrılır. Birincil gruplarda ilişkiler yüz yüze, sık ve içtendir. İkincil gruplardaki ilişkiler ise, seyrek ve resmidir. Birincil gruplar genellikle üye sayıları az olduğu için aynı zamanda küçük gruplardır⁽¹⁰⁷⁾.

Birincil gruplarda az sayıda üye vardır. Üyeler arası ilişkiler yüz yüze, samimiyete ve anlayışa dayanır. Burada her birey grubun doğal üyesidir. Örneğin, aile, oyun grubu ve özel çalışma gruplarında olduğu gibi. Birincil grupların ayırt edici özelliği; grup üyeleri üzerinde etkin bir sosyal denetim görevi yapmasıdır. Grup normlarına uyulmaması sonucu, ödül-ceza bir yaptırım gücü değil, davranış beklentileri olarak sunulur. Burada en etkili cezalandırma yöntemi üyeyi grup dışına itme-ilişkiyi kesme davranışı olmaktadır⁽⁸⁴⁾.

İkincil gruplar daha geniş kapsamlı (daha çok üyenin yer aldığı) gruplardır. Burada, grubun oluşması için mutlaka yüz yüze ve samimi etkileşim ilişkisinin olması gerekmemektedir. Grup üyelerini bir arada tutan, üyelerin ortaklaşa belirleyip, benimsedikleri kuralları olduğu gibi, genellikle bir örgütleyici tarafından ya da daha büyük bir grup tarafından geliştirilip uygulanan grup normu–davranış kuralları vardır. Bu tür bir grubun, üyeleri üzerindeki sosyal denetimi ve baskısı birincil gruplara göre çok daha azdır. Bir işletmenin çalışanları (sözleşmeli ilişkiler grupları), sendikalar, siyasi partiler gibi örgütlenmeler ikincil grup örnekleridir⁽⁸⁴⁾. Spor kulüplerini bu gruba örnek verebiliriz.

İnsanların grup içinde bulunmaları, insanın toplumsal bir varlık olmasının kaçınılmaz sonucudur⁽¹⁰⁹⁾. Bir grubun içinde yer almak kişiliğin ruhsal ve toplumsal katmanlarını yaratır. İnsan kendini ve grubunu, grubun dışında bulunanlardan ayıran öğeleri, özellikleri tanır. Böylece bir grubun içinde olanlarla dışında kalanlar arasında somut davranışlardan ve soyut kavramlardan oluşan bir sınır ortaya çıkar⁽⁵⁴⁾ ve ortaya çıkan bu sınır ve kolektif güç, bir yandan gruba dahil üyelere güven verirken, diğer yandan grup dışında kalanları da tehdit eder⁽⁷⁷⁾.

2.2.1.2 Referans Grupları

Referans grupları ayrımı kişilerin davranışlarının etkilendiği grupları belirlemek için yapılmıştır. Bunlar kişide belli bir tutum ya da davranışın oluşumunu sağlayan gruplardır. Yani kişide geçerli, belirgin davranışın

oluşumunu sağlayan bir referans gruptur. Böyle bir grup birincil ya da ikincil grup olabilir. Örneğin, aile, arkadaş, okul, iş, ibadet grupları, gibi. Kişinin bazı davranışları üyesi olduğu bu grupların kuralları doğrultusunda şekillenir, onu yeni davranışlara yöneltir. Buna göre kişilik yapısı oluşur⁽⁸⁴⁾.

Referans grupları, bireyin kendini grubun bir parçası olarak ilişkilendirmeyi arzuladığı durumlardır. Diğer bir ifadeyle bireyin özdeşleştiği ya da özdeşleşmeyi arzuladığı gruplardır. Kişinin kimlik duygusu, yararlı olma duygusu ve gruba üyeliğiyle yakından ilişkilidir. Bu grubun normları onun benimsediği kişisel değerlerdir⁽⁸⁹⁾. Kişinin üyesi olmadığı fakat üyesi olmak için özlem duyduğu, onunla özdeşleştiği durumlardır. Özdeşleşme, seyircilik açısından bir sporcuya ya da takıma karşı olabilmektedir. Bu özdeşleşme, yerel, dinî, etnik ve millî boyutta olabilmektedir⁽²⁾.

Genellikle insanlar kendi referans grubunun ismini ve şöhretini taşıyan spor takımlarını desteklemeye, tutmaya eğilimlidir⁽⁶⁶⁾ ve aidiyet duygusunun tatminini yaşarlar. Bir sporcunun ya da takımın başarısı, kişi için, güven ve iftihar duygularının kabarmasına yol açabileceği gibi, yenilgi durumunda ise asosyal bir durumun ortaya çıkmasına da sebep olabilecektir⁽²⁾.

2.3. Spor Seyircisi Açısından Kimlik

2.3.1. Kimlik Kavramı

Kimlik; bireyin davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri doğrultusunda belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren, diğerlerinden ayrı biri gibi

algılanmasını içeren, bilişsel ve duyuşsal nitelikte bileşik bir zihinsel yapıdır. Kimlik kavramı çeşitli şekillerde kullanılabilen bir kavramdır. Örneğin; ego kimliği, öz kimliği, kişisel kimlik, grup kimliği, ulusal kimlik, kültürel kimlik, taraftar kimliği vb. gibi⁽⁹⁾.

Kişilerin kendini görme ve gözleme tarzları olan benlik kişisel ve sosyal kimlik olmak üzere iki alt bölüme ayrılır. Kişisel kimlik; kişinin psikolojik özellikleri, bedensel ve zihinsel kapasite ve özellikleri gibi özel vasıflarına işaret eder. Sosyal kimlik ise; kişinin resmi veya resmi olmayan çeşitli gruplardaki üyeliklerine, aidiyetlerine, işaret eder (cinsiyet, dini, milliyeti, mesleği, politik görüşü, tuttuğu spor takımı vb.) Kişinin bu gruplardaki aidiyetleri ile sosyal olarak özdeşleşmesi ve bu özdeşleşmelerinin toplamı bize o kişinin sosyal kimliğini verir⁽³⁾. Bireysel kimlik bireyin çok daha özel olması olarak tanımlanırken, sosyal kimlik, daha geniş sosyal kategoriler açısından elde edilen bir kimliktir⁽⁴¹⁾.

Kişi kimliğini kazanma sürecinde, bazen zor da olsa ve psikolojik olarak davranış bozuklukları gösterse bile benzemek ve özdeşleşmek istediği ötekilerle statü sembolleri halini alan ve sembollerin taşıdıkları anlamların benzer biçimde yorumlanıp anlaşıldığı, tüketim biçimlerini gerçekleştirme yoluna gitmektedir⁽⁶³⁾. Taraftar kimliği de bunlardan biridir. Taraftar kimliğini elde etmiş ve popüler bir spor takımının taraftarı olan bir kişi onun etkileyici, hayranlık bırakıcı, başarılı olma, köklü ve güçlü olma gibi anlamlarını kendine aktararak kimliğini zenginleştirme yoluna gitmektedir⁽⁶³⁾. Taraftar kimliğinin gelişmesi, bireyin sosyal veya kişisel kimliğini ya da her ikisinin birden gelişmesine de

katkıda bulunabilmektedir⁽⁴¹⁾. Taraftarlık çoğu kişi için kimliğin bir parçası olmaktan daha da ileri, başlı başına kimlik olabilmektedir⁽⁵⁰⁾.

2.4. GENEL OLARAK SEYİRCİ VE TARAFAR ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Seyirci

Bir karşılaşmayı, yarışmayı izleyen kişiye “seyirci” denir. Başka bir tanımda ise; çıkarı aynı olan ve bir spor yarışmasında aynı tepkiyi gösteren daha önce organize edilmemiş insan grubuna “seyirci” denmektedir. Seyirci topluluklarından belli rutinleri izleyen nispeten pasif kitleler olarak söz edilmektedir⁽⁸⁹⁾.

Yukarıda tanımlandığı gibi, spor yarışmalarında aynı tepkiyi gösteren, daha önce organize edilmemiş insan grubuna seyirci denmektedir. Seyirci, oyun–gösteri veya spor müsabakalarını, olayın meydana geldiği yerde bulunarak gören kişidir⁽⁸⁹⁾.

Guttmann⁽³³⁾, spor seyircisini, bir spor olayını yerinde (canlı) ya da film veya televizyon gibi görsel medya yoluyla izleyen olarak tanımlar. Sosyal rolleri açısından ise sporu, gazeteler, dergiler ya da radyodan izleyen kişilerle, sahadan ya da televizyondan izleyen kişilerin benzer olduğunu belirtmiştir.

Spor seyircisi ile taraftarın ayırımı kişinin kendini takıma ve oyunculara adama derecesi ile belirlenmiştir⁽⁸⁵⁾. Spor seyircilerinin, bir sportif olayı

sadece gözlemlemekten, oldukça özdeşleşmiş taraftarlara doğru sınıflandırılabileceği söylenebilir⁽⁹⁴⁾. Bu ifadeden gözlemlemenin seyirciliği çağrıştırdığı görülmektedir. Bir sportif olayı gözlemlemek, olayın kısa sürede unutulmasını beraberinde getirirken, oldukça bağlı olan taraftarlar ya da taraftarlık, sportif olaya, sporcuya ve takıma olan ilginin uzun süreli olmasını, günün önemli bir süresini takımlarına ayırmayı ve taraftarlığı, yaşamlarının bir parçası gibi görmeyi ifade eder^{(36),(103)}.

2.4.1.1. Seyirci Türleri

Seyire dayanan sporların hemen hemen hepsi, bilhassa açık havada yapılanlarında, toplumdan ve sosyal gruptan ferde doğru yansıyan bir özellik aranır. Bir olay olarak toplumda kolektif şuur kapsamı içine sokulan futbol, ister fiilî olarak katılanlarda, ister seyirci durumunda olanlarda, psikolojik bazı değişikliklere de sebep olmaktadır⁽²²⁾. Spor müsabakalarında tribün kalabalığı, aynı sesleri çıkaran ve aynı davranışlarda bulunan bir küme durumunda kaynaşır. Günlük yaşamlarında soğukkanlı ve ağırbaşlı olan bireylerin, kalabalık psikolojisinde taşkın davranışlara katıldıkları, kendilerini kontrol edemedikleri sık görülmektedir. Bu topluca bir heyecanın, bir ruhsal deşarjin belirtisidir⁽⁷⁶⁾.

2.4.1.1.1. Taraftarlar

Günümüzde insanların devamlı olarak bir şeylerden yana taraf olduğu, özellikle bu yan ve taraf durumu bir futbol takımının taraftarı olarak oluştuğunda çok daha etkili olabilmektedir. Taraftar terimi, bir spor kulübüne bağlı olan, onunla ilgilenen, onu destekleyen bireyler için kullanılır⁽²⁾. Spor

kulüplerinin spor faaliyetlerini maddi ve manevi destekleyen, kulübün hizmetlerini belirli ücret ödeyerek satın alan her türlü zorluğa rağmen takımına destek olmak için yurt içi ve yurt dışı deplasmanlara giden kulübün esas pazarını oluşturan halk kitlesidir. Taraftarlar, spor kulüplerine, verilen desteğin artması veya azalması durumunda bir değerlendirme yapmalarını sağlayan bir ayna gibidirler⁽³¹⁾.

Futbol takımı taraftarlığının psikolojik ve sosyal nedenlerden ortaya çıktığı söylenebilir. Her toplumda bireylerin çeşitli gereksinimleri vardır. Bireyler bunları dürtü ve güdülerile davranışlara dönüştürürler ve bir ihtiyaçtan doğan doyuma ulaşırlar. İşte futbol takımı taraftarlığının temelinde bu yatmaktadır. Taraftarlar zaman zaman kendi özel yaşamlarındaki beklentilerini ve umutlarını takımı veya kulübünün başarıları ile doyurmaktadır⁽⁶⁰⁾.

Takım tutma ve taraftar olmanın psikolojik anlamı ve bu olayın kişi hayatındaki yerini iyi bilmek gerekir. Bir taraftar için tuttuğu takımın başarısı, kendisi için bir tür güvence ve iftihar duygusunun kaynağı kabul edilmekte başarısızlığı ise tersine, kişisel bir kayıp duygusunun uyanmasına sebep olmaktadır. Birçok seyirci, spor organizasyonlarına iştirak etmek için uzun zaman harcarlar, bilet kuyruğunda beklerler. Kendi takımının oyununu seyrederek ve sonuca göre reaksiyon gösterirler. Spor bu gibi kişilerin yaşamında önemli rol oynar.

Taraftarların takımını ve sporcularını izlemesinde birçok sebep vardır.

- Onları izlemeye gitmekte kendini zorunlu hissetmek.
- Hoşlanmak.
- İlişkili hissetmek (takım veya sporcuyla).

Ayrıca, spor olaylarını televizyonda izlemek, gazete ve haber kaynaklarından takip etmek, devamlı onlarla ilgilenmekte taraftarlığın belirtileridir⁽³⁵⁾. Bir futbol takımın taraftarı olmak, futbolla sağlam–zayıf bağlar kurmak, demektir^{(14),(52)}. Taraftarlar popüler olan bir takımı tutmakta, popüler sporcuyla özdeşleşmekte ve toplumla ortak noktalar oluşturmaya çalışmaktadır. Takımın taraftarları, yaptıkları faaliyetlerle bir tür halk kültürü yaratırlar. Bu, çeşitli taraftar derneklerini, bunların özel olarak hazırladığı şarkıları ve diğer çeşitli sosyal faaliyetleri içerebilir⁽⁵⁹⁾.

Taraftarlar toplumsal statülerinin belirlediği günlük yaşama sıkı sıkıya bağlı olan bu alışkanlıklarını, taraftarı oldukları takımın performansına ve renklerine yöneltmekte güçlük çekmemektedir. Bir farkla ki, bu kez mücadeleyi kendileri değil gönül verdikleri, ümit bağladıkları takım ve onun futbolcuları yapmamaktadır. Yani temsilciler hırsla, azimle ve aşkla varlık nedeni olarak gördükleri taraftarların günlük yaşamdaki düş kırıklıklarını ve başarısızlıklarını umuda ve başarıya döndürmeye çalışır. Bu cümleden hareketle futbol, bireysel

umutsuzlukları, düş kırıklıkları, hüsrân ve mağduriyetleri umuda dönüştüren toplumsal bir olay olarak ele alınmaktadır⁽¹⁸⁾.

Taraftarların davranış biçimlerine ve favori takımlarıyla özdeşleşme derecelerine göre çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Wann ve Branscombe'e göre; taraftarlar, "takımlarına ölesiye bağlı (die-hard)" taraftarlar ve "havaya göre değişen (fair-weather)" taraftarlar olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Birinci gruptakiler, takıma duygusal anlamda daha fazla yatırım yapmakta ve takımla daha fazla ilgilenmektedirler ve seçtikleri takıma, ne olursa olsun, hatta yıllar süren başarısızlık durumunda bile sadık kalmaya devam etmektedirler. İkinci gruptaki taraftarlar ise; takımları başarılı iken takıma yaklaşıp, takımın başarısının avantajını yaşamak isteyen, başarısızlık durumlarında ise takımdan uzaklaşan taraftarlar olarak değerlendirmiştir⁽¹⁰²⁾.

Sutton ve arkadaşları⁽⁸⁷⁾ ise; Taraftarları takımlarıyla özdeşleşme düzeylerine göre derecelendirerek düşük, orta ve yüksek düzeyde olarak üç kısımda incelemiştir. Düşük düzeyde özdeşleşen taraftarların bir maçtan daha fazla zevk aldığını ve onlar için maçın eğlence yönünün ağır bastığını bulmuştur. Orta düzeyde özdeşleşmiş taraftarlar ise, takımının amblemini ya da rengini taşıyan kıyafetleri giyme eğilimi gösterdiğini, yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarların ise, zamanları ve maddi imkânları el verdiği ölçüde kendilerini takıma adadıklarını tespit etmiştir.

Avrupa parlamentosunun 1996 yılındaki raporuna göre ise; taraftarlar, futbol genellemesinde üç tip içerisinde incelenmektedir. Bunlar;⁽¹⁰⁶⁾

1–Tüketim yönlü taraftar; evinde ya da stadyumda iyi bir oyun görmek isterler ve izlemek istedikleri karşılaşmayı titizlikle seçmektedirler.

2–Futbola yönelik taraftar; her karşılaşmayı izlemek isteyen, takımının renklerini ve amblemlerini etrafa göstermek isteyen ve iyi günde kötü günde kulübünü destekleyip, sadık bir görünüm sergileyen taraftarlardır.

3–Macera eğilimli taraftar ki bunlar da oyundan oyuna görüşünü değiştiren taraftarlardır ve futbol ile ilgili ilgisiz bir şeyler olmasını görmek istemenin yanında, hem stadyumda hem de stadyum dışında şiddet görmeyi arzu ederler.

Giulianotti⁽³²⁾ daha kapsamlı bir taraftarlık sınıflandırması yapmıştır. Buna göre taraftarlar; *sadık taraftar, izleyici taraftar, hayran(fan) ve gezgin taraftar (flâneur)* olarak dört ana başlık altında toplanmıştır

Sadık taraftarlar, kulüplerinin ateşli bir savunucusu olarak tanımlanabilir. Sadık taraftar, kulübe duygusal olarak yatırım yapmış ve uzun vadeli düşünen taraftardır. Bu tarz taraftarda, takım değiştirme gözlenmez. Bu tarz taraftar kendisini kulübe destek konusunda zorunlu hisseder ve çeşitli şekillerde kulüp için desteğini gösterir, çünkü kulüp ile çok yakın bireysel bağlılık hisseder, kulübü çok yakın arkadaşları ya da ailesinden birine benzetir.

Çok sevdikleri oyuncular kulüp değiştirdiklerinde bile taraftar kulüp değiştirmeyi düşünmez. Rakip bir kulübe destek verip bağlanmak bu tip taraftarlar için mümkün değildir. Sadık taraftarlar kulüplerine kültürel olarak bağlanmışlardır ve kulüp, onun bağlı olduğu topluluğun bir simgesi ve temsilcisidir. Bu taraftarlar için hem kendilerini tanıtmada hem de yaşadıkları kasaba ya da şehrin bölgesel milliyetçiliği kulüp tarafından temsil edilir. Bu tarz taraftarlıkta, yöresel dayanışma, çok güçlüdür. Kulüp toplumu çepeçevre saran totemik bir temsilci olarak görülebilir. Böylece, çeşitli taraftarlar, maç gününü ayın günü olarak kabul edip kulübün marşlarını okuyup sıkça ismini anarlar, bir tören edasıyla birleşirler.

İzleyici-taraftarlar ise; kulübün izleyicileridir. Onlar aynı zamanda oyuncularını, yöneticileri ve diğer futbol adamlarını da izlerler. İzleyici buna rağmen kulübün yanında gezen bir gezgin gibi tanımlanamaz fakat olumlu bir ilgiyle, futbolcular ve kulüp arasındaki gelişmelere ayak uydurup uzak durmayan bir yapıya sahiptirler. Bu tip taraftar, onların bağlı oldukları taraftar grubu ile kulübün tüm etkinliklerinden haberdardır. Taraftar, onun beğendiği başka bir kulüp ile ya da taraftarı olduğu kulübün tarihi bağlarından dolayı özel bir kulüp ile birlikte hareket edebilir. Uzak kulüp, böyle bir taraftar için ideolojik çekiciliğe sahip olabilir; Hamburg'daki solcu St.Pauli kulübünde olduğu gibi, etnik milliyetçi kültüre sahip Barselona ya da Lazio, Verona, Real Madrid gibi faşist alt kültüre sahip kulüplerde olduğu gibi.

Örneğin İtalya'da çok karışık bir yapı vardır. Bu yapıda, başka kulübün taraftar grupları için, alt kültürden gelen güçlü rekabet ve arkadaşlık yapılanması vardır. Sampdoria taraftarları, Parma taraftarlarına da destek verebilir. İngiltere'de kulüp taraftar gruplarıyla dinci-etnik düşünceler arasında bağlantı ve yandaşlıklar olabilmektedir. Özellikle bazı holigan gruplarında, Güney Avrupa'daki radikal gruplar ve İngiliz holiganları arasında olduğu gibi informal olarak çok uluslu arkadaşlık iletişiminin belirtileri vardır. Bu tarz taraftarlıkta, sosyal dayanışmanın çok sıkı anlam taşıdığı ve milliyetçi bir düşüncenin kulüp aracılığıyla yeniden oluşturabildiği de görülebilir. Örneğin Türk takımları Almanya'yı ziyaret ettiği zaman orada bulunan Almanya'daki Türk işçiler, büyük bir ilgi gösterirler ve onlar gerçekte başka bir kulüp ile özdeşleşmişken onların ulusal kimliklerini, diğer bir kulüple, tutkulu bir şekilde yeniden yaşarlar.

Hayranlar (Fan); istekli, tüketici taraftar olarak da isimlendirilebilir. Bunlar, özellikle kulüplerin, kulübün ünlülerinin ya da özel oyuncularının modern bir tutkunu ya da hayranıdır. Hayran, özdeşleşme açısından istekliliği gösterir, özel olma anlamı güç verir ve hayranlık, bireyin karakterinin anahtar unsurudur. Fakat bu ilişki sadık taraftara göre, alınan zevkten daha mesafelidir. Kulüp bireysel olarak, hayranı çeker. Kulübün gelenekleri, star oyuncular ve üye taraftarları, ilişkilerin pazar merkezli oluşmasını sağlar. Hayranların kulübün oyuncuları ya da kulüp ile çok sıkı özdeşleşmesi ve bunun neticesi olarak da, kişilerin kendilerini ispatlama aracı olarak istekli bir şekilde kulübün ürünlerini tüketmeye yol açar. Bu tüketim, hisse satın alma, ticari ürün

satın alma ya da parasal bağış yapma yönün de gerçekleşebilir. Böylece kulüplerin zenginleşip güçlenmesi onun da kuvvetlenmesi anlamına gelecektir.

Spor hayranları, kısmen müzisyen, aktör ya da önemli medyatik kişilerin hayranlarına benzetilebilir. Hayranlar (fanlar), hayran olduğu sporcuların özel yaşamlarıyla ilgilenir, yaşamlarına ait bilgiler toplar, onların resimleriyle ev ve iş yerlerini donatırlar. Beckham ve Ronaldo hayranları bu gruba tipik bir örnektir.

Gezginci taraftar (flâneur) ise; heyecansız, soğukkanlı ve tüketici bir taraftar biçimidir. Gezginci taraftar, sanal ilişkiler etrafında tüketimin hâkim olduğu, şahsiyetin geri planda kaldığı modernlik ötesi bir taraftar kimliğidir. Bunlarda, etkileşimler özellikle internet, televizyon gibi medya kanallarıyla gerçekleşir. Flâneur kavramı, 19.yüzyıl ortalarında Baudelaire tarafından karakterize edilmiştir ve kent toplumunu sembolize eder. 1930'lar süresince de kültürel teoriler arasında sürekli olarak tartışılan konulardan biri olmuştur. Kavramın orijinal anlamı, modern bir kent gezginidir. Erkeklerin futbol flâneur'u olma eğilimi bayanlardan çok fazladır. Burjuvalar çoğunlukla flâneur'dur. Böylece futbolun bir çeşit deneyim olarak peşine düşerler. Gezginci taraftarlar, futbol kulüpleriyle bağlantısız bir şekilde ilişki kurmayı benimserler. Bunlar, herhangi bir kişisel tüketimden kaçınır, fakat moda gibi kullandıktan sonra terk edilebilen (sanki geçici bir dövme yaptırmak gibi) imgeleri tüketebilir. Futbol gezginlerinin doğal ortamı sanal ortamda gitgide artmaktadır ve bu kişiler, televizyon ve internet tarafından sunulan futbolun heyecan veren sansasyonlarını

aramaktadırlar. Böylece televizyon futbolun sunumunu flâneur tipi gezginci taraftara uygun hale getirmektedir.

2.4.1.1.2. Fanatikler

Fan, fanatik (fanatic) kelimesinin sözlük anlamı hayran, fanatik ise, aşırı düşkün veya aşırı meraklı⁽¹⁰⁴⁾, bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanan⁽⁹⁵⁾, tutmuş olduğu takıma her ne olursa olsun bağlanan ve takımının kazanması için her yolu meşru gören kişidir⁽²⁴⁾. Fanatizm, bir kimseye, bir gruba ya da takıma aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlı olma durumudur⁽⁹⁵⁾.

Fanatikler bir yarışma içinde mücadele eden taraflardan birine aşırı bir bağlılıkla, sabit fikirle düşkün olan tutucu kimselerdir. Dolayısıyla kimlik aşırılıkları da fanatiklik olarak ifade edilebilir⁽⁵⁵⁾.

Futbol fanatiği olmak ise zaman zaman olumlu, zaman zaman da olumsuz anlamlar içermektedir. Yani fanatiklik, bir taraftan bir takımı "ölesiye sevmeyi" ve ona çok sıkı bağlı olmayı, sosyal bir onay çerçevesinde ifade ederken, öte yandan şiddeti de içeren "aşırı" davranışları, sosyal olarak kabul edilemez bir çerçevede ifade eder⁽⁴⁴⁾.

Fanatik, aşırı tutkulu taraftardır. Müsabakayı sara hastası gibi seyreder, oyunu görmez. Onun derdi tribünlerdir, orası onun savaş alanıdır. Rakip taraftarların varlığı onun için kabul edilemez bir durumdur⁽²⁹⁾.

2.4.1.1.3. Holiganlar

Holiganizm, özellikle futbol taraftarının müsabaka esnası ve sonrası stadyum içinde veya dışında karşı takım taraftarına kurmaca ya da fizikî egemenlik gücü göstermeleridir. Bu güç gösterimi saldırganca olup, taraftarın duygu ve düşüncelerinin üzerinden kontrolün kalkmasıdır⁽²²⁾.

Holiganizm patolojik bir durum olmayıp karşılıklı ön yargı ve düşmanlıklardan beslenen sosyo-kültürel bir süreçtir. Gruplar ilişkiye geçtiğinde bu düşmanlıklar çatışmaya dönüşmektedir. Spor müsabakaları bu tür düşmanlıkların çatışmaya dönüşmesi rizikosunu taşıyan uygun ortamı oluşturmaktadır⁽³⁴⁾.

Holiganlar, yaptıkları hareketlerin sonuçlarından utanmazlar ve pişmanlık duymazlar, sorumluluk duygusu taşımazlar ve başkasını düşünmezler, çok rahat yalan söylerler ve hırsızlık yaparlar, kuralları tanımazlar ve çok rahat kavga çıkarırlar, holiganlar yaptıklarının bilincindedirler⁽¹⁰⁰⁾.

Holiganlar için, takımın kazanıp kaybetmesi önemli değildir. Onlar için önemli olan kavga etmek, kırıp dökmektir⁽²⁴⁾.

2.5. SPOR TARAFTARLIĞINDA ÖZDEŞLEŞME VE BOYUTLARI

2.5.1. Özdeşleşme

Özdeşleşme (identification), çocukluğun erken dönemlerinde ailede çevreyi algılama ve aile üyelerini taklitte başlayan, daha ileri yaşlarda sistemleşerek kişilik oluşumunda yer alan önemli bir süreçtir. Özdeşleşme, kişinin bir başkasının davranış sistemini içten bir şekilde benimseyip kendisine mal etmenin yanı sıra, özümsemiği bir örneğe göre, kendi ruh, düşünce ve davranış yapısını yeniden organize etmesidir. Özdeşleşmede çocuk veya genç, toplumda yer alabilmek için benliğine özdeşleşme objesi olarak en yakınları arasından bir ya da bir kaç kişiyi seçer. Onların davranış kalıplarını benimser⁽²²⁾

Yaşamında çeşitli başarısızlık ve yılgınlıklarla karşılaşan birey, bazen herhangi bir alanda başarı kazanmış kişi veya kişilerle kendini bir sayıp, özdeşleştirerek bir ölçüde doyuma ulaşma yolunu arayabilir. Başka bir anlatımla özdeşleşme, hayranlık duyulan bir kimseyi taklit ederek, onun dış görünümünü, inançlarını, değer ve tutumlarını almak demektir. Birey bazı durumlarda, özdeşleştiği kişinin giyinme ve konuşma biçimini, saç stilini, okuduğu kitapları ve gittiği yerleri kendi kişiliği ve yaşamıyla bütünleştirmeye çalışır. Çocuklar genellikle ana – baba, abla ve ağabeyleri, gençler bir sinema yıldızı veya sporcu, bir yönetici veya siyasi önder ile özdeşleşebilirler. Bireylerin, bağlı oldukları referans veya aidiyet grupları veya çalıştıkları örgütlerle özdeşleşmeleri de yaygın örneklerden biridir⁽⁹³⁾.

On iki yaşına kadar çocuk (anne, baba, dede, hala, teyze, komşu vb. gibi) yakınlarına benzemek, her bakımdan onların yerine geçmek ister. Bunlardan birini kendisine örnek alır, ideal edinir⁽²⁸⁾. Bu yaşlarda, çocuk zaman zaman bunalımlara girebilir ki buna “özdeşleşme krizi” denir. Bu duygu onun davranışlarında ani değişikliklere neden olur. Dolayısı ile özdeşleşme zorluğu çeker⁽⁹⁸⁾. Bu dönemdeki genç “ben kimim” sorusuna cevap aramaktadır. Kendi kimliğini bulabilmek için öncelikle ana baba etkisinden kurtulmaya çalışmakta ve onlarla doğrudan veya dolaylı olarak çatışma içine girmektedir. Buna karşın kendi kimliğini bulmak için başkalarının kimliğine de müracaat etmekte ve kendisi için modeller aramaktadır. Bu nedenle çeşitli kişi ve grupları kendisine örnek alarak özdeşim kurmaktadır. Çocuk geliştikçe ve zamanla, yakın çevre özdeşleşmesi daha uzaklarda aranır olur⁽²⁸⁾. Bunlar, öğretmen, antrenör, spor yıldızları, şampiyonlar, spor takımları, sanatçı, artist, din, mezhep, tarikat, ideoloji, politika liderleri vb. olabilir⁽²²⁾

Bu dönemdeki genç, daha önceki dönemlerde kazandığı geçici kimlikler yerine, daimi bir kimlik kazanma uğraşı içindedir. Kimlik kazanma hayat boyu devam eden bir süreç olmasına rağmen bu dönemde daha çok önem kazanmaktadır⁽⁷⁹⁾. Gençlik dönemi sonunda, insan kendine özgü kişiliğini kazanmış ve tamamlamıştır. Bu süreç ilk bakışta her ne kadar psikolojik bir anlam taşısa da, sürecin oluşumu psiko-sosyal ve sosyolojik bir ortam içindedir⁽²²⁾

Grup açısından bakıldığında özdeşleşme, grubun önemli özelliklerinden biridir. Kişinin kendi varlığı ve özelliklerini üyesi olduğu gruba ve

grubun özelliklerine bağılı olarak algılamasıdır. Bir başka ifadeyle sosyal grup, üyelerinin hareketlerini standardize eder; onların hareketlerini sınırlar veya hürriyete kavuşturur⁽⁷⁷⁾.

Bir kitle hareketinin taraftarlar çekmesi ve bunların taraftarlığını devam ettirmesi, kişisel yükselme arzusunu tatmin edebileceğinden dolayı değil, kişilerin kendinden kurtulma arzusunu tatmin edebileceğinden ötürüdür. Kutsal bir amacın kimliğini kişiliklerine katmak yoluyla yeni bir güven, umut, değer ve övünme duygusuna sahip olmaktır. Aktif bir kitle hareketi onlara her ikisini de vaat eder. Bir kitle hareketinin en güçlü çekiciliği, kişilerde geleceğe bağılı umut yaratmasıdır. Bu çekicilik, özellikle, gelişme düşüncesiyle dolu olan bir toplumda daha etkindir⁽³⁹⁾.

Sutton ve arkadaşları⁽⁸⁷⁾ Taraftarları takımlarıyla özdeşleşme düzeylerine göre derecelendirerek düşük, orta ve yüksek düzeyde olarak üç kısımda incelemiştir. Düşük düzeyde özdeşleşen taraftarların bir maçtan daha fazla zevk aldığını ve onlar için maçın eğlence yönünün ağır bastığını bulmuştur. Orta düzeyde özdeşleşmiş taraftarlar ise, takımının amblemini ya da rengini taşıyan kıyafetleri giyme eğilimi gösterdiğini, yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarların ise, zamanları ve maddi imkânları el verdiği ölçüde kendilerini takıma adadıklarını tespit etmiştir.

2.5.1.1. Kişi-Küme (Takım) Özdeşleşmesi

Kişi, bir takımla da özdeşleşebilir. Kişi tuttuğu takımın başarısıyla sevinirken, yenilince veya kaybedince de üzülebilmekte, tüm amaçlarını, beklentilerini takımın gücüne, üstünlüğüne galip gelmesine bağlayabilmektedir⁽¹⁰⁹⁾.

Bireyler kent, din, ulus veya diğer sosyal kategorizasyonları temsil eden spor takımlarıyla özdeşleşirken, taraftar olarak oyuncuların ve kulübün performansını, dolayısıyla maçların sonucunu etkilediklerine ilişkin inançlarından dolayı da, hiç de sürpriz olmayan bir biçimde çoğu kendilerini kulübün bir parçası olarak görürler; yani, kulüp bir yandan sembolik olarak taraftarların benliklerinin bir parçası haline gelirken, diğer yandan taraftarlar kulüplerinin bir parçası haline gelirler. Kulübün adı üzerinden, onu kullanarak, taraftarlar birbirleriyle de özdeşleşirler. Kendilerini, maç biletleri satın alarak kulübün mali destekçileri olarak görürler, bunun yanında kulübün geleneklerini devam ettirdiklerini düşünürler. Her ne kadar karar verme sürecine katılmasalar ve hatta kendilerini zaman zaman sömürülmüş gibi algılasalar bile taraftarlar kendilerini kulübün “moral muhafızları” gibi görebilmektedirler⁽²³⁾.

Tutulan takımlar kişi için, bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağı olmakta, tutulan takım ve sporcunun uyandırdığı heyecan kişiyi hayal kırıklıklarından, tatminsizliklerinden ve monotonluklardan kurtarabilmektedir. Kişinin takımından çok şeyler beklemesi ve beklentilerini karşılayamaması durumunda ise derin hayal kırıklıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Brezilya

takımının maçlarını kazandığı, Dünya kupası'nın ilk günlerinde, ülkede yaşam tümüyle bir partiyi andırır, arabalar kornalarını çalarak konvoylar oluşturur ve herkes dans edip şarkılar söylerken, Brezilya'nın Dünya kupasından elenmesi ile de kendilerini birbiri ardına Rio'daki apartmanlardan atarak intihar eden Brezilyalılar görülmüştür⁽⁵⁷⁾.

2.5.1.2. Küme–Kişi Özdeşleşmesi

Bir toplumsal birimin (millet, takım, taraftar) bir sporcu ile özdeşleştiği de görülebilir. Bir taraftar grubunun takımdaki sporcuyla özdeşleşmesi, sporcunun her hareketinin yakından takip edilmesine yol açar ki, oluşan bu etki, ticari bir ürün haline dönüştürülebilmekte ve bu hayranlık durumundan istifade edilmektedir.

Sporla birebir ilişki içinde bulunan spor malzemesi üreticileri, özel spor kulüpleri gibi şirketler halkın yoğun ilgi gösterdiği bu olgudan faydalanmak için her türlü yola başvurmaktadırlar. Gençleri etkilemek için profesyonel sporcuların starlaştırılması ve bununla birlikte bu sporcunun kullandığı malzemenin başarısına doğrudan etki yaptığı imajı verilerek, hazırlamış oldukları mamulleri çok daha kolay bir şekilde satmaktadırlar⁽⁸⁶⁾.

2.3.1.2.3. Küme – Küme Özdeşleşmesi

Bir taraftar grubu, bir futbol/basketbol vb. takımı ile özdeşleşebilmektedir. Karadenizlilerin Trabzonspor'la bölgesel özdeşleşmesinde olduğu gibi, bir takıma yakınlık, bölgesel ya da coğrafi bağlılık temelinde de

gerçekleşebilmektedir. Taraftar topluluğunun takımla özdeşleşmesi durumunda, takım, yaşanan yerin sembolik bir temsilcisi haline gelir ve takımın başarısı yerel toplulukta gurur ve başarı duyguları yaratır. Bir takımla özdeşleşmek, bir topluluk içinde sporun hizmet ettiği sosyolojik ve kültürel işlevlerle pekiştirilir⁽⁴⁴⁾.

2.5.1.3. Kişi-Kültürel Sportif İmge Özdeşleşmesi

Özdeşleşme sürecini değişik çevrelerde olumlu biçimde tamamlayamayan kişi, taraftar olarak bu süreci yeniden yaşar. Özdeşlenen takım ile sportif yolla kimlik bulmaya çalışırlar. Bu kişilerin, Fenerbahçeliyim, Galatasaraylıyım, Beşiktaşlıyım diyerek ve takımlarına ait bayrak, bere, kravat, parfüm kullanarak kimliklerini ortaya koydukları görülebilmektedir⁽⁸³⁾. Kişi, tuttuğu kulüp, taktığı rozet, taşıdığı renkler, forma, arma, millî marş, bayrak, ulusal başarı, attığı sloganlarla, bir gruba bağlı olmanın güvenini duyar, o grubu benimseyerek kişiliğini “hiç” olmaktan kurtarır. Kendisini grubun bir üyesi olarak görüp toplumda rolü ve yeri olduğuna inanır. Tuttuğu takımların kültürel ve sportif imgeleriyle bütünleşip, özdeşleşir. Bu insanların genelde güçlü bir takımın taraftarı olmaları, güçlü bir kimlik edinme çabasındandır⁽²²⁾.

2.5.1.4. Olumlu ve Olumsuz Özdeşleşme

Bir taraftar için tuttuğu takımın işlevi bir referans grubu olarak görülmekte ve onun başarısı, kendisi için bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağı olabilmektedir. Bu yönüyle, özdeşleşme, genellikle olumlu bir çağrışım sağlamaktadır. Sporunun ya da taraftarın özdeşleştiği kişi, küme ve değerler olumsuz

sonuçlarda doğurmaktadır. Tuttuğu takım başarısızlığa uğradığı zaman kişisel bir kayıp duygusu uyandırmakladır. Takımların bir referans grubu olma işlevi vardır. Buna uygun olarak, kendini değerlendirmeye bağlı önemli sosyal ihtiyaçlar için içine girer, kişinin kendi takımının yenilmesi veya zafer kazanması onda sübjektif ve duygusal bir ağırlık kazandırır⁽⁶⁶⁾.

Özdeşleşme durumunda örnek alınan kimse, grup ve değerler olumsuzluk taşıdığı zaman sapma ve anormallikler kendini gösterebilmektedir. Küfür, saldırı, intihar ve depresyon bunlara örnektir. Nitekim bu davranışlarda grup holiganizmini de görmek mümkündür⁽²²⁾.

Bir takımla özdeşleşme, dinî, etnik veya millî bir temele de dayanabilir. Grup referansında birlikte olmak, yani din, ırk veya etnik grupta birlik, genellikle bir kimsenin duygusunda bir merkez oluşturur ve takımın şöhretine bir saldırıda bulunulması, o takımı tutanlarda kuvvetli ruhî tepkiler uyanmasına yol açar. Meselâ, dinsel özdeşleşme, sporda hazır potansiyel bir şiddet kaynağıdır. Olumsuz özdeşleşmeye bir örnek, 1995–1996 Türkiye Futbol Birinci Liginin 32. haftasında, şampiyonluğu önemli derecede belirleyecek olan Trabzonspor–Fenerbahçe arasındaki maçıdır. Fenerbahçe deplasmanda Trabzonspor’u 2–1 yenerek şampiyonlukta önemli bir avantaj yakalar. Maçtan bir gün sonra aşırı bir Trabzon spor taraftarı olan Giresun’un Görele ilçesinden Mehmet Dalman (27 yaşında), Trabzonspor’un yenilmesi ile kendini asarak intihar eder. Dalman’ın cesedi üzerinde yapılan aramada cebinden cenaze masrafları için bir miktar para ile “Tabutumu Trabzonspor bayrağına sarın ve

yeniden doğarsam Trabzon sporlu doğmak istiyorum” yazılı bir not çıkar. Trabzonspor’un Fenerbahçe’ye yenilgisi ile ikinci intihar da, Akçaabat’ın Doğanköy Beldesinde ilkokul 5. Sınıf öğrencisi Hüsnü Civelek’tir (12 yaşında). Trabzonspor’un Fenerbahçe’ye yenilgisine üzülen aşırı Trabzonspor taraftarı Hüsnü Civelek, bir inşaatta kapıya astığı iple intihar eder⁽²²⁾.

2.6. SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIK

Sporun saldırganlık konusuyla ilişkisini anlayabilmek için, öncelikle “saldırı” ve “saldırganlık” kavramlarının tanımları net olarak yapılmalı ve bunların sınırları çizilmelidir. Daha sonra da sporda bu tanıma uyan davranışlarla, saldırganlığa yol açan faktörler tanıtılmalıdır. Kişinin bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fizikî olarak zarar vermeye yönelik davranışta bulunmasına “saldırı” (aggression) denmektedir. Saldırganlık ise, kişide saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilimi anlatmaktadır. Yukarıda bahsedilen ifadeler, sporda görülen saldırganlığın açıklanması için yetersiz kalmaktadır. Sporda üzerinde durulması gereken iki önemli nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, saldırının hangi amaç ve kasıtlı yapıldığıyla ilgilidir. İkinci nokta ise, saldırının yöneldiği hedeftir. Spor müsabakaları ve rekabetin yaşandığı şartlar, saldırganlık gösterileri için uygun bir zemin oluşturur. Fakat rakibe zarar veren her davranış, saldırganlık olarak nitelendirilmemelidir. Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının kurallarıyla yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt belirlemektedir⁽⁴⁰⁾.

Sporda şiddet olaylarına saldırganlık dürtüsünü bastıramayan, denetleyemeyen, günlük hayatta amaç ve beklentilerine ulaşamayan, yeterince sosyalleşmemiş, benlik, kimlik, kişilik bunalımı içinde bulunan gençlerin yol açtığı bilinmektedir. Sporda şiddet ve saldırganlık olaylarında kitle psikolojisinin rolü büyüktür. Tek başına hiçbir kötülüğü yapamayan kişi, kitle içindeyken her şeyi yapacak bir güçte olduğunu hisseder ve önüne gelen her engeli kolayca tahrip eder, yıkar, yakar⁽⁵³⁾. Kuşkusuz zaman zaman “spor adına” hoş olmayan, toplumun gelenek, görenek ve ahlâk anlayışına ters düşen uygulamalar (şike, sporcu pazarlanması, yasa ve yönetmelik hükümlerinin zorlanarak, öncelikle çıkar hesaplarına dönük olarak yorumlanması ve sayılabilecek diğer olumsuzluklar) görülmektedir. Bu olumsuzlukların, spor olgusunun özünü oluşturan erdemlilik duygusunu ve hakkıyla yapılan yarışmaların özelliğini gölgelememesi gerekmektedir⁽⁵¹⁾.

Çatışma tipi ilişkiler, aynı hedefe ulaşmaya çalışan iki ya da daha fazla kişi veya grubun, birbirlerinin hedefine ulaşmasını açıkça engellemeye çalıştıkları ilişkilerdir. Çatışma süreci sonunda ortaya çıkan, nefrete dayanan ve karşındakilere maddî ve manevî zarar vermeyi amaçlayan ilişkileri içerir. Kuşkusuz çatışmanın başlangıcında kabul edilmesi zor olan birtakım davranış formları bulunmaktadır. Bu davranış formlarını aşağılayıcı söz, jest veya eylemler oluşturmaktadır. Yasal olduğu kadar yasal olmayan yöntemlere de başvurulduğu görülmektedir. İleri aşamalarda silâhlı (araçlı) mücadeleye dönüşebilir. Sporun profesyonel yapıldığı, sonucunda elde edilecek ya da kaybedilecek değerlerin çok önemli olduğu durumlarda, sporcuların rakibine zarar verecek sertlikte davrandığı

görülebılır. Sporda çatışma tipi ilişkilere, daha çok sporcu olmayan kişilerce tribünlerde veya spor alanları dışında rastlanmaktadır. Bu tür ilişkilere başvurmalarının gerçek nedeni de müsabaka sonuçlarını kabullenememe ya da olağanüstü memnuniyet duyma değil genelde günlük yaşamlarında istediklerini elde edememiş (sevgi, başarı, para vb.) olmalarından kaynaklanmaktadır⁽⁷²⁾. Maçlardan önce, kulüp başkan ya da sözcülerinin, karşı kulübe, taraftara yönelik sözlü saldırı ve kışkırtıcı davranışları; maç sırasında taraftarın gösteri ve tezahüratları, oyuncuların sert davranışları, amigoların kışkırtmaları, bilerek veya bilmeyerek hakemlerin hatalı sanılan kararları, tartışmalı durumlar; spor yazar ve yorumcuların taraflı, kırıcı, yanlış, sert yorumları özellikle özel televizyon kanallarının reyting uğruna federasyonu, hakemleri, kulüpleri suçlayan yayınları sporda saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerine açık davetiye çıkarmaktadır⁽⁵³⁾.

Seyirciler açısından saldırganlıkla ilgili olarak, birbirlerinden farklı iki olgu söz konusu olmaktadır: *saldırganlık duyguları* ve *saldırgan davranışlar*. Bu nedenle hem saldırganlık duygularını arttıran hem de bunların davranışa dönüşmesini engelleyen ve körükleyen etkenleri birlikte incelemek gerekir. Kızgınlık duygusu zaman zaman her insanın yaşadığı ve farklı zamanlarda bir başkasını incitmek arzusunu taşıdığı durumları ortaya çıkarabilir. Fakat bu duygular her zaman açığa vurulup davranışa dönüştürülememektedir. Sporda şiddet olaylarının ortadan kaldırılabilmesi için, önce saldırganlık ve şiddeti doğuran sebeplerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Her şeyden önce ülkedeki eğitim sisteminde ve politikalarında “spor eğitimi” yeterince öğretilmeli ve

uygulanmalıdır. Spor bilinci ve spor yapma becerileri ülke insanına genç yaşlarda verilebilirse ancak istenen sonuçlara ulaşılabilir⁽¹⁰⁹⁾.

Ortak davranış kalıplarında, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin bulunması, bireysel ve toplumsal şiddete yatkın ortam oluşturur⁽¹⁰⁸⁾. Saldırganlığı genel tutum ve davranış olarak benimsemiş olan insanların içinde bulundukları çevreden gelen küçük bir uyarım kolayca şiddet eyleminin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Sınırsız beklentilerin gerçekleşmemesi, duygusal yönü güç olan ırk, din, mezhep, ideoloji ayrılıkları, grubun oluşturduğu saldırganlığa uyma, boyun eğme, korkutma, sindirme gibi düzenlemeler ve alt kültürün oluşturduğu değerler kolayca toplumsal şiddet eylemlerine de dönüştürülebilir. Saldırganlığın ve şiddetin tek çıkar yol olduğu biçimde gelişen grup değerlerinin benimsenmesi, bunun dışındaki bütün düşünce ve önerilere, yansıtma gibi savunma düşünceleriyle karşı çıkılması, saldırgan grupları ve bireyleri içinde bulundukları toplumdan soyutlar. Soyutlama arttıkça, gruplar daha saldırgan olur. Kendi yarattıkları ve geliştirdikleri değerlerin tutsağı durumuna düşüp, mutlaka saldırganlık ve şiddet eylemiyle sonlanan kısır döngü içine girmektedir⁽⁶⁷⁾.

Başkalarının değer verdiği, sevdiği, saydığı nesneleri ya da kişileri küçük düşüren, kötüleyen sözlerden başlayarak, kişi için en kutsal değerlerine varan küfür, bu anlamda sözlü saldırganlığın en kötü ve şiddetli biçimidir. Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakibe ve hakeme karşı yapılan hareket veya alay etme saldırganlığa örnektir⁽⁶⁵⁾. Küfür her toplumun içinde mutlaka ahlâksız bir

davranıştır, ve en kolayıdır da. Çünkü küfür etmek, en kolay eylemsiz davranış şeklidir. Küfür edilen canlı ve cansız olabilir. Bu durum kızgınlık belirtisinin bir tepkisidir⁽⁴⁸⁾. İşaretlerle saldırganlıkta yumruk, tenis raketi vb. gibi aletlerle yapılan davranış tehdit etme kapsamındadır. Aynı şekilde birtakım el kol hareketleriyle veya bakışlarla da bu tür saldırganlık sergilenebilir⁽⁶⁵⁾.

Bill Buford “Şiddet Manyakları Holiganlar Arasında” adlı çalışmasında, “Holiganların kana susamışlıklarından hem iğrenmiş hem de büyülenmiştir. Onlar saldırırlar, kundaklar ve bir saatin mekanizması düzeninde öldürürler.” demektedir. Kitabında, futbolun yalnızca bir bahane olduğu sonucuna varılmaktadır. Fanatizm ve aşırı milliyetçiliğin de birer bahane olduğunu, çoğunun işi ve ailesi olan bu serserileri gerçekte çılgına çeviren şeyin şiddet olduğunu söylemektedir. Çok daha çarpıcı olanı, Buford’un holiganlara katıldıktan sonra bizzat şiddet kullanmaya yönlendirildiğinin farkına varmış olmasıdır⁽⁶¹⁾.

Statlarda görülen, koltuk kırma, yıkma gibi cansız varlıklara yönelen davranışları göz önüne aldığımızda bu tanımdan başka tanımların varlığı da gözlenmektedir. Buna göre, şiddet ve saldırganlık canlı ve cansız varlıklara zarar vermeyi amaçlayan bir davranış türüdür⁽⁷³⁾. Şiddetin önüne geçebilmek, şiddete karşı bir duyarlılık geliştirmek, bir şiddet bilincine sahip olmakla mümkün olabilir. Sonuç olarak şiddet, dostluğa, sevgiye, beden eğitime, müziğe, sanata, edebiyata, bilime çevirebilirse, şiddetten hem korunmuş hem de şiddetin enerjisinden yararlanılmış olunur⁽¹⁾.

Günümüzde spor kavramı tarif edilirken, çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırma ve öfke patlamalarını hafifletme imkânını sağladığından söz edilmektedir. Diğer taraftan, birçok spor müsabakasında, özelliklede futbolda, saldırgan eylemlerin ve şiddetin arttığı gözlenir. Burada “spor faaliyetlerine bağlı olarak saldırgan eylemler artar mı, yoksa azalır mı?” sorusuyla bizi karşı karşıya getiren iki eğilimin varlığı açıkça görülmektedir⁽⁷⁾. Spor seyircisinde görülen ve saldırganlığa kadar varabilen eğilimleri sürekli olarak olumsuz şekilde değerlendirmemek gerektiği de bilinmektedir. Seyircilerin toplu olarak karşı takım seyircilerine yönelik olarak (etik kurallar dahilinde) yaptığı tezahüratlar, bir çeşit rahatlama işlevi görmektedir. Toplumsal kuralların dışına çıkmayan sözlü sataşma, karşı grubu çeşitli yönlerden itham etme, hakeme yönelik çeşitli davranışlar ve benzerleri bu çerçevede sayılabilirler. Bu görüşe göre kişilerin kendini ifade edememe, yaşadığı çeşitli problemler ve günlük zorluklara karşı legal şekilde bir tür tepki gösterme biçimi olarak da değerlendirilebilmektedir. Yaklaşımındaki dikkate değer nokta, bireylerin bu saldırgan davranışlarını legal yoldan ifade edememesi hâlinde, günlük hayatlarında illegal şekillerde (suç işleme, saldırganlık vb.) dile getirecek olmasıdır⁽⁴²⁾.

Seyirciler açısından saldırganlıkla ilgili olarak, birbirinden farklı iki olgu söz konusu olmaktadır⁽¹⁶⁾. Bu durumda sık olarak müsabakaları izlemeye gelen taraftarlar, sınırları aşarak tersi bir durumu da ortaya çıkarabilmektedir. Çeşitli saldırganlık türlerinin sergilendiği bu durumlarda ise deşarj olma ve rahatlama fonksiyonu tersine dönmekte ve bu kez de “kışkırtıcı” bir şekil almaktadır. O hâlde seyirci saldırganlığı “güvenlik supabı” ve “kışkırtıcı” olarak

iki ayrı boyutta değerlendirilebilir⁽⁴²⁾. Başka şartlar altında kabul edilmesi asla mümkün olmayan bir davranışın hoş görü ile karşılandığı en çarpıcı örnek, bir insanın, asker kimliği altında bir başka insanı öldürebilmesidir. Aynı ideolojik baskıların sonuçları olan daha küçük ve önemsiz kurumlar ise yine aynı ruhsal mekanizmaları kullanarak, aynı sonucu doğurabilmektedirler. Bunlara gençlik çağında katılan arkadaş grupları, çeteler, fanatik ve diğer aşırı gruplar, dinî ve etnik gruplar, diğer ideolojik düşünce grupları da eklenebilir⁽⁶¹⁾.

2.7. Fair Play Anlayışı ve Spor Taraftarlığı

Spor alanlarında yaşanan ve ne sporla, ne sporculukla, ne de sportmenlikle bağdaşmayan durumlar karşısında söz bir yerde hep Fair Play (Fairness) Sportif Erdem-e getirilir. Bu, Fair Play gerçekleştiği zaman böyle durumların ortadan kalkacağına ilişkin kimi zaman örtük, kimi zaman da açıkça söylenen bir ön dayanaktan kaynaklanmaktadır⁽²⁰⁾.

Uluslararası Fair Play Komitesi'ne göre fair play, bir takımın veya sporcunun galibiyeti veya performansının düşmesini göz ardı ederek yaptığı jesttir. Fair play, sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak uymaları, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla, haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi düşman değil aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri olarak nitelendirilebilir⁽⁸²⁾.

Literatürde, fair play kavramının yanında sporda erdemlilik olarak, sportmenlik kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Buna göre; sportmenlik sporda yarışmanın sonuçlarını nezaket, incelik, dürüstlük ve namuslu bir şekilde kabul etme davranışı olarak tanımlanabilir⁽⁴⁶⁾.

Fair play kavramının kapsamı yarışma şartlarının eşitliği, kurallara uyma, rakibe saygı gösterme, haksız avantajlarından yararlanmaya kalkışmama gibi temel prensipler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Fair play kavramının kökenleri Antik Olimpiyatlara kadar dayanmaktadır. Ancak, yine de Antik olimpiyatlarda seyircilerin aşırı derecede taraflı olduğu ve galiplerin mağluplara karşı saygısız olduğu, bugünkü anlamda bir spor centilmenliğinin mevcut olmadığı söylenebilir⁽¹¹⁰⁾.

Günümüzde, kurallar sporun sınırlarını çizmiştir ve sporun oyun kurallarından kuşku duymak mümkün değildir. Fair play'in kurallara ilişkin sportif erdem (biçimsel-formal) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (biçimsel olmayan-informal) olarak iki yanı ortaya çıkmaktadır^{(20),(64),(82)}.

Biçimsel (Formal) fair play, kuralları önceden belirlenmiş ve yönergelenirilmiş bir spor eyleminde oyuncular ve tarafların bu kurallara kabullenilmiş değerler olarak uymaları ilkesidir⁽⁸²⁾. Bu ilke içerisinde bir oyuncu ya da sporcu, kuralları saptanmış, standart koşullarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için olan gücünü kullanacaktır⁽⁶⁴⁾. Oyunun kurallarına uyma, herhangi bir nedenle kurallardan sapmamaktır. Bu bakımdan kavram tüm insan ilişkilerinde geçerlidir. Birçok bağlamda kullanılan sportmence (Gentleman

karşılığıdır) sözü ile dile getirilmek istenen de budur. Toplumsal yaşamada her insan düzene uymayı, düzeni oluşturan kurallara uyarak gerçekleştirir. Bu bireyin kendisi için bir görev, başkaları içinse bir haktır⁽²⁰⁾.

Biçimsel olmayan fair play ise, oyun ve spora katılan oyuncu ve tarafların, oyunun biçimsel kurallarına uymanın ötesinde, genel ve evrensel bir ahlâkı temsil eder. Bu ilkenin açık anlamı şudur: spor eylemindeki oyuncuların, oyunun gerilimli dinamik sürecinde kendi beceri ve yetenekleriyle elde edemedikleri avantaj ve çıkarlardan isteğiyle vazgeçerek, rakibinin kişiliğine, genel ahlâka saygı göstermesi ve oyun için en iyisini yapmasıdır. Bu anlamda fair play'in ölçeği insanın içsel yaşamında bulunan ses ve vicdandır. İnsanın içsel yaşamında bulunan bu seste hak ve sorumluluk duygusu birlikte oluşur. Bu da biçimsel anlamda kurallara uymanın ötesinde, insanın iyiye, doğruya, güzele uygun hareket etmesidir⁽⁶⁴⁾. Formal fair play, amir hükümler içeren oyun kurallarını kabullenme ve onlara kesinlikle zorunlu tutulmayan, aksine sporda kuralların talep ettiğinin ötesinde sporcunun rakibi ile eşit şartlarda yarışma arzusunu rakibin maruz kalacağı, haksız durumları gidermek için gösterilen çabayı kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı göstermeyi aleyhine de olsa hakemlerin doğru karar almalarına yardımcı olmayı galibiyet ya da malubiyette ölçülü davranmayı esas almaktadır⁽⁸²⁾.

Amatörlükten profesyonelliğe doğru gidildikçe sportif erdem gereksinimi artar. Çünkü profesyonellikte öncelikli amaç başarıdır. Çalıştırıcısı, kulüp yönetimi, taraftar ve spor basını sporcuyu başarı yönünde zorunlu hale

getirir⁽⁸²⁾. Normal şartlar ve kurallar çerçevesinde karşılaşmayı kazanamayacağını anlayan sporcu ya da diğer ilgililer rakibe etik dışı davranışlarda bulunarak karşılaşmayı kazanmayı amaçlayabilmektedir⁽¹⁰⁹⁾.

Türkiye Futbol Federasyonu'nun Fair Play Talimatı'na göre;⁽⁹⁶⁾

Futbol oyununu dürüstlük içinde oynama, rakibine sportmence davranma düşüncesinden hareketle, müsabakalara katılan kulüpler, oyuncular, hakemler, teknik yönetici, öğretici ve eğiticiler ve seyircilerin:

a- Oyun ve yarışma kurallarına riayet etmeleri,

b- Karşı takım oyuncularına, maçı yönetenlere, maçla ilgili diğer görevlilere, seyircilere, basın ve yayın temsilcilerine sportmence davranmaları ve bu konuda her türlü çabayı harcamaları,

c- Maçlara katılan herkesin, maçtan önce, maç sırasında ve maç sonrasında, maçın sonucuna ve maçı yönetenlerin verdiği kararlara saygılı davranmaları, Fair play hareketleridir. Şeklinde futbolda fair play için gerekenler bildirilmiştir.

Spor eğitimi insan için haktır bu hak, hakça dağıtıldığı zaman sporcunun dışında bulunan ve spor olayına katılan her düzeydeki, her insan'da sportif erdem'den söz etmek olasıdır. Çalıştırıcıdan yöneticiye, yüksek bürokrattan politikacıya, izleyiciden spor basınına dek köklü bir spor anlayışı ve buna bağlı sportif erdem tavrı yoksa, bir bütün olan spor olayında da sportif erdem

olamaz. Bu durumda sportif erdemi, yalnızca sporcudan beklemek ise ciddi bir haksızlıktır⁽²⁰⁾.

2.8. Kitle İletişim Araçları ve Spor Taraftarlığı

İnsanlar güncel olayları, kitle iletişim araçları sayesinde öğrenir ve takip ederler. Bu yüzden günümüzde kitle iletişim araçları yasama, yürütme ve yargı organları yanında dördüncü bir güç olarak kabul edilmektedir⁽⁷²⁾.

Kitle haberleşme araçlarının; spor dalları ile ilgili teorik, teknik ve pratik bilgiler kazandırıcı, spor seyircisini eğitici ve yönlendirici. Spor alanlarında zaman zaman görülen terör olaylarını giderici rolü olabilir⁽²¹⁾.

Kitle iletişim araçları spor faaliyetlerine olan ilgiyi de arttırmıştır. Hayatlarında hiç spor yapmamış insanlar bile televizyon sayesinde spor karşılaşmalarına ilgi duymaya başlamışlardır. Geçmişten günümüze, hem sporun medyaya hem de medyanın spora etkisi görülmektedir. Özellikle sporun tüm dünyada bir sosyal olgu olarak gelmiş olduğu konumda kitle iletişim araçlarının büyük rolü olmuştur⁽⁷²⁾.

Artık günümüzde medyanın gücünden bağımsız ve sporsuz hiçbir kültür ve sanat eylemi uygulanamaz hale getirilmiştir⁽⁴⁷⁾.

Buna karşın TV'nin sportif faaliyetlerini tanıtıcı, benimsetici ve sosyalleştirici yanı bulunmakla beraber, insanların maalesef esir alındığı boş zamanlarının, spor yapmayı engellediği gerçeğini de göz ardı edemeyiz⁽²¹⁾.

2.9. Rekreasyonel Faaliyet Olarak Spor Taraftarlığı

İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız, bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinliklere rekreasyon denir⁽⁴³⁾.

Spor bir rekreasyon faaliyeti olarak genellikle iki türlü etkinlik çeşidi göstermektedir.

- 1- Seyirci olarak pasif katılım.
- 2- Sporcu olarak aktif katılım.

2.9.1. Seyirci Olarak Pasif Katılım

İnsanların boş zamanlarını değerlendirme ihtiyaçlarının gündeme geldiği ilk yıllardan günümüze kadar spor aktivitelerine seyirci olarak katılım çok yoğun bir şekilde devam etmektedir.

Günümüze nazaran rekreasyon faaliyetlerine pasif (seyirci) olarak katılımın daha yoğun olduğu 19. Yüzyılın başlarında tiyatrolar, sirkler, sinemalar ve büyük statların tribünlerinde çeşitli sanatsal veya sportif faaliyetleri

seyredenler evlerinde radyo dinleyenler büyük rekreasyonun sadece pasif türleri gelişim göstermekteydi.

Şporun pasif yönünün teşvik edilmesi, eğitimsizlikle beraber öncelikle rekreasyonun ticari bir değer taşıdığı yolundaki anlayıştan ileri gelmekteydi ki, bu yüzden sporu aktif olarak yapanların değil, sporu seyredenlerin sayılarında artışlar meydana geliyordu. Bu safhada toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmenin de etkisiyle durumun tersine çevrilmeye başlandığı görülmüştür.

Sporda pasif katılımın görünümü olarak tanımlanan seyirci kavramının arkasında bazı durumlarda aktif sayılabilecek özellikler bulunabilmektedir. Bu özelliklerin seyirciler arasındaki birleştiricilik, psikolojik boşalım sağlama, birbirini anlayan insanlar arasında olma ve bir şeyleri paylaşma duygusu olarak belirtebiliriz. Ayrıca insanların, sadece seyircisi oldukları bir takım spor dallarının cazibesine kapılarak zamanla o dallardan bazılarının sporcu olarak yönlennmeleri göz önüne alındığında, pasif katılımın, aktiviteye geçişi özendirici bir durum olduğu da ortaya çıkmaktadır. Spor seyircisinin bu özellikleri onu bir sinema ve tiyatro seyircisinden ayırmaktadır. Tiyatro ve sinema, seyircisinin her birini kendi haline bırakırken, spor seyircisi gürültülü bir şekilde tezahürat yapan ve grup tecrübesine karışamayan insanlar da olabilmektedir⁽⁴³⁾.

Bir spor seyircisi “hiç değilse orada gerçek bir şey görüyoruz. Her şey gözümüzün önünde olup bitiyor.” Diyerek her şeyin gözünün önünde cereyan etmesinin önemini vurgulamaktadır. Gerçekten sportif bir yarışmanın sonu,

kitaplarda veya sinemalarda da olabileceği gibi yazarları, organizatörleri veya herhangi biri tarafından bilinmemektedir. Ayrıca sporcuyla seyirci karşılıklı bir ilişki kurabilmektedir. Spor seyircisi canlı olarak, sporcu üzerinde olumlu veya olumsuz etki yapabilmektedir. Buda bir bakıma seyircinin canlılığını, aktifliğini ortaya koymaktadır⁽⁴³⁾.

Seyirciler arasındaki birleştiricilik, psikolojik boşalım sağlama, bir şeyler paylaşma duygusu gibi özellikler seyirci olarak pasif katılımın arkasında var olan aktif sayılabilecek özelliklerdir. Bunun yanında seyirci olarak pasif katılım, insanları sporcu olarak aktif katılıma sevk edebilir. Seyircinin sporcular üzerinde olumlu veya olumsuz bir etki bırakması seyircinin canlılığını ve sporcularla ilişki kurabilen aktif bir yanı olduğunu göstermektedir⁽⁹⁰⁾.

2.9.2. Sporcu Olarak Aktif Katılım

Yapılan araştırmalar, rekreasyonun amaçlı sportif faaliyetleri tercih eden insanların sayısının, diğer faaliyetlere katılanların sayılarından daha fazla olduğunu göstermektedir. Örneğin Almanya'da halkın %61'i boş zaman etkinliklerinde sporu tercih etmektedirler. Ayrıca 1987 yılında Almanya'da 6-16 yaş arasındaki 190.000 kişi üzerinde anket yoluyla yapılan bir araştırmada, gençlerin %60'ının boş zamanlarını spor yaparak geçirdikleri görülmüştür. ABD'de ise, her yıl 30 milyon sadece genç kız ve erkek spor programlarında yer almakta, 6,5 milyon öğrenci de çeşitli okul spor organizasyonlarına katılmaktadır⁽⁴³⁾.

Boş zamanlarda sportif faaliyetlere aktif katılmayı tercih etme oranının yüksek olmasındaki temel nedenler, sporun kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca sportif faaliyetlerin katılım kolaylığı, çalışma rahatlığı, her yaştan, her cinsin ve herkesin zevk ve isteklerine cevap verebilecek tercih imkânı vardır. Sosyalleştiricidir, toplumsal birliği ve beraberliği sağlayıcıdır. Sağlık kazandırıcıdır. Sanatsal ve folklorik değeri vardır.

İnsanların spora ilk başladıkları zamanlarının, çalışmadıkları boş zamanlara rastladığı unutulmamalıdır. Yani, spora öncelikle bir boş zaman etkinliği olarak başlanılmakta, daha sonra amaçlar değişebilmektedir. Aktif spora toplumun çok çeşitli gruplarından insanları çekebilecek ve sporu yaygınlaştırmanın bir aracı da olarak, öncelikle eğlence ve rekreatif bir etkinlik şeklinde yapılan spor daha sonra profesyonel özelliklerin dışında gerçekleştirilmektedir⁽⁴³⁾.

Sporu rekreatif bir faaliyet olarak seçen kimse, hem birçok psiko-sosyal sorunlardan kurtulabilmekte hem de eğitim, iş, kişisel ve sosyal hayatında mutlu olabilmektedir. “Kitle sporu” ve “hayat için spor” parolaları altında insanları spora aktif olarak çekebilmenin bir yolu da boş zamanlarında spor yapmaya teşvik etmektir⁽⁹⁰⁾.

Spor ve boş zamanları değerlendirme ile çocuklar ve gençler aktif katılım için gerekli olan istek ve ilgilerini geliştirebilirler ki bu hayat boyu sağlıklı ve formda olmak için gerekli ilgiye temel oluşturur⁽⁶²⁾.

2.10. FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ'NÜN KURULUŞU VE TARAFTAR DERNEKLERİ

Sporun kitlelere ulaştırılmasında spor teşkilatlarının önemi inkâr edilemez. Günümüzde bu teşkilatlar zincirinin kitlelerle muhatap olan son halkasını kulüpler oluşturmaktadır⁽¹⁹⁾.

Spor evrensel düzeyde; kural olarak (özellikle takım sporlarında), spor kulüpleri aracılığıyla ve “lig” dediğimiz düzenli yarış programı çerçevesinde yapılır. Bu açıdan yaklaşıldığında, “kulüp” adını verdiğimiz spor örgütleri, bir düzenden ötekine değişmeksizin, spor yapma-yaptırmanın temel örgütlenme–uygulama birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır⁽⁶⁾.

Spor kulüpleri, dünyanın her yerinde, “sporun çekirdek örgütü”, onun “temel örgütlenme birimi” olarak görev yapmışlardır. Bu açıdan bakıldığında, bir ülkede sporun tarihini, o ülkede kulüpçülüğün tarihi olarak da görebiliriz. Daha da önemlisi, spor, bir toplumun tarihini, yapısını, çelişkilerini, istek, özlem ve beklentilerini sadakatle yansıtan bir aynadır. Bu açıdan bakıldığında da bir ülkede sporun ve spor kulüpçülüğünün tarihinden, o ülkenin toplumsal ve siyasal tarihi kolayca okunabilir. Özellikle on dokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinden sonra sporun futbolla özdeşleştiğini göz önünde bulundurarak, futbolun ve toplumun paralel evriminden, kulüpçülüğün ilk yıllarındaki yapı ve işlevlerine bakmak gerekir⁽²⁵⁾.

İnsanların bir spor kulübünün taraftarı olmasında ve taraftarlığının devamı noktasında etken olan bazı unsurlar vardır. Bu unsurların başında kulübün tarihi, imajı, başarıları, renkleri, popülerliği, sembolleri ve kulübün ekonomik bakımdan güçlü olması gibi önemli etkenler gelmektedir.

Fişek'e göre, Fenerbahçe kulübü'nün tarihsel süreci içerisinde toplum bilincinde neyi simgelediğini anlamak için, "yerleşme merkezi" açısından olaya yaklaşmak gerekir. Fenerbahçe kulübünün kurulduğu dönemde, Yeşilköy, Büyükdere ve Tarabya azınlık burjuvazisinin, Kadıköy de yerli burjuvazinin yerleşim yeri idi. Ama Fenerbahçe'nin doğduğu Kadıköy'ün hemen yanı başında da, iç göçlerle nüfusu hızla yenilenen, geleneksel esnaf, memur ve kayıkçısı uzaklaşırken onların yeri işsiz kalabalıklarca alınan, hızla gecekondulaşan bir Üsküdar vardı. Bir yanda gelişip güçlenen yerli burjuvazinin yerleşim yeri Kadıköy ile çok düşük gelir gruplarının toplanıp zengin komşusuna taban tabana zıt bir yaşam biçimi sergilenen Üsküdar, Fenerbahçe'nin ilk taraftar oluşumunun gerçekleştiği yerlerdir. Bu beraberlik, "Fenerbahçelilik" denilen ikili ittifak'ın en önemli boyutudur. Bu İttifakın birinci unsuru zenginliktir. Fenerbahçe'nin civardaki semt kulüpleriyle birleşme teşebbüslerinin başlıcasını Üsküdar Kulübüyle birleşme hareketi teşkil eder. Böylece oluşan ittifakın özelliği, yönetim de kimin, tribünde kimin sesinin çıkacağına çok önceden, kuruluş yıllarında kesin bir işbölümü planına bağlanmış olmasıdır. Bu ittifakın neyi simgelediğine bakıldığında; "Fenerbahçelilik bir özlem, bir imrenme duygusudur. Transferlerinde tek liraymış gibi milyonları dağıtan bir kulüpte ya bu parayı dağıtır, ya ondan payını alır duruma gelme özlemidir. Zenginlik ufukları maaşıyla,

ücretiyle, harçlığıyla sınırlı bir seyirci kitlesinin edinemeyeceği milyonlara özenmesi, onunla kendisini özdeşleştirmesi, ondan övünç payı çıkarmasıdır⁽²⁵⁾.

2.10.1. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün Kuruluşu

1890'lı yıllarda İstanbul Moda'da yaşayan İngiliz ailelerinden La Fontaine, Giraud, Whittall, Charnaud, Pears, Armitage aileleri Kadıköy ve Moda'nın çayırlarında kendi aralarında futbol oyunu yeni yeni oynamaya başladıklarında, İzmir'de yaşayan İngiliz aileleri, Bornova çayırlarında bu oyunu çoktan oynamaya başlamışlardı bile. Zira sosyal ve idari bakımdan payitaht (Başşehir, başkent) İstanbul'a uzak ve rahat iki şehir olan Selanik ile İzmir, 1870'li yıllarda Osmanlı'nın futbol oyunu için ilk taraftar bulduğu toprakları oluyor, futbol oyunu o dönemlerde dini inançların da etkisi ile Müslüman Türkler arasında gelişemediğinden, böylece de Osmanlı toprakları üzerinde ilk kez gayri-Müslim ve Levanten (Yakındoğu'da yerleşmiş veya evlenerek soyu karışmış Avrupa asıllı kimse) vatandaşlar tarafından oynanmaktaydı⁽¹³⁾.

Tarihler 1897 yılını gösterdiğinde, James La Fontaine ve arkadaşları Kadıköy yakasında ilk kez bir futbol takımı olarak Kadıköy Football Association adı altında toplanıyor, takımı oluşturan İngiliz, Rum, Ermeni gençleri, genelde İstanbul'a sefere gelen İngiliz gemicilerle oynadıkları oyunlarını Kadıköy'ün çayırlarında sürdürüyor ve her akşamüstü kalabalık izleyici kitlesine de seyrettiriyorlardı⁽¹³⁾. Gittikçe halk arasında sevilen bir oyun haline gelen futbol Türk gençlerinde de bu oyunu oynama arzusu ve isteği artarak oluşmaktaydı.

Ancak Sultan II. Abdülhamit döneminde mevcut rejimin korunması amacıyla uygulanan yaptırımlar sebebi ile Türk tebaanın bırakın kulüp dernek cemiyet vs. kurmasını neredeyse üç kişinin yan yana gelmesini bile imkânsız kılıyordu.

Kadıköy'deki Müslüman Türk gençlerinin futbol oynama arzusu bu zorunlulukları aşmak amacı ile bir İngiliz adı ile Black Stocking FC ismi altında 1899 yılında bir futbol kulübü kurmuşlardır. İşte bu ilk girişimindeki öncülük yapan gençler ile, ilerideki yıllarda kurulacak olan Kadıköy Futbol Kulübü (1902) ve Fenerbahçe Futbol Kulübü (1907) ismi altında toplanan gençlerin genelde aynı kişiler olması sebebi ile birçok araştırmacı FENERBAHÇE KULÜBÜ'nün kuruluş tarihini gayri resmi olarak 1899 yılına dayandırmaktadır.

23 Temmuz 1908 tarihine gelindiğinde, İkinci Meşrutiyetin ilanını takiben, yurttaki dernek ve kulüp kurma hakları herkese resmen tanınıyor, böylece, Ziya, Ayetullah, Necip ve Enver Bey'lerin önderliğinde cemiyetler kanununa göre, resmen tescil olunan ilk Türk kulübü olma vasfını kazanarak Fenerbahçe Spor Kulübü kuruluyordu⁽⁴⁵⁾.

Fenerbahçe Spor Kulübü

Kuruluş Yılı: 1907

Kurulduğu Yer: Moda'da Beşbüyük Sokağı 3 numaralı evin alt katı.

Kurucular: Fenerbahçe Spor Kulübü, Nurizade Ziya Songülen Bey, Osmanlı Bankası memurlarından Ayetullah Bey, Bahriye Mektebi talebesi

Necip Okaner Bey, Hindli namıyla anılan Asaf Beşpınar Bey ve Enver Yetkiner tarafından kurulmuştur.

İlk Başkan: Nurizade Ziya Songülen

Renkleri: Sarı Lacivert

Amblem: Fenerbahçe Kulübü'nün ilk amblemi, Fenerbahçe burnundaki ışık saçan beyaz feneri, renkleri ise sarı ile beyaz olmuştur. Ancak, kulüp mensupları bunu tatminkâr bulmadıkları gibi, anlam bakımından da içinde bulunulan monarşi rejimini tehdit edici sayılabileceği endişesi ile kısa sürede iptal etti. 1910 yılında Fenerbahçeliler arasında resim çizmede maharetiyle tanınan futbolcu solaçık Hikmet (Topuz)'ın çizdiği (bugünkü) amblem ise herkesin beğenisini kazandı ve kabul edilerek bugünlere kadar da ulaştı. İşte “sarı ve lacivert” ağırlık içinde olmak üzere 5 renkten oluşan amblem ve şu anlamları taşımaktaydı ⁽⁵⁾; “FENERBAHÇE SPOR KULUBÜ 1907” yazılı beyaz yuvarlak çerçeve, temizlik ve açık yüreklilik ifadesiydi. Kırmızı fon ise, safiyet ve Fenerbahçeliler arasındaki sevgi ve bağlılığı belirtirken bu arada bayrağımızı da sembolize etmekte, ortadaki sarı renk Fenerbahçe için duyulan gıpta ve kıskançlığı, kalp şeklindeki lacivert renk asaleti temsil etmekteydi. Sarı lacivert renkleri içinde yükselen palamut dalı Fenerbahçelilik güç ve kudretini sembolize etmekte, yeşil renk ise yükselen bu kudret için başarının gerekli olduğunu açıklamaktaydı. Böylece “milli renkler arasında doğan Fenerbahçe”nin, sarı ile lacivert renkleri beraberindeki bu amblemi üyelerce de kabul gördüğünden, klišesi İngiltere’ye Manchester şehrine yollanmış ve Fenerbahçe Spor Kulübü’nün bugünkü rozeti olarak ilk kez 1910 yılında yaptırılmıştı. Rozet; 1929 yılından

itibaren üzerindeki eski Türkçe harfleri yeni Türkçe harflere bırakmış ve manada önemli etki yapmayacak ufak tefek değişikliklerle de günümüze kadar aynı şekli muhafaza ederek gelmiştir⁽¹⁰⁵⁾.

Fenerbahçelilik kimliğinin oluşmasında, gelişmesinde ve günümüzde de hal taraftarlar için övünç kaynağı olan en önemli etken İstanbul'un işgal yıllarındaki kulübün almış olduğu başarılarıdır.

Mütareke döneminde (1918–1921) işgal kuvvetlerine mensup özellikle İngiliz ve Fransız askeri takımlarıyla yapılan futbol maçları, İstanbul'daki futbol heyecanını ve futbola olan ilgiyi doruk noktasına çıkaran olgu oluyor, Türk takımları işgalci ekiplerle 5 yılda 50'sini Fenerbahçe'nin oynadığı toplam 80 maç yapıyor, işgal kuvvetleri takımlarına karşı kazanılan galibiyetler ise Türk takımlarını gönüllerde yüceltiyordu. Bu nedenle futbol İstanbul'da büyük kitleleri kendine çekerken, Türk takımlarının özellikle de Fenerbahçe'nin, başta General Harrington Kupası (29 Haziran 1923) olmak üzere işgal kuvvetleri takımları karşısında elde ettikleri tüm galibiyetler, İstanbul halkının intikam duyguları içindeki milli duygularını şahlandıran ve yaralı gönüllerine teselli veren yegâne olay haline dönüşüyordu⁽⁴⁵⁾.

Sportif alandaki bu başarılar özellikle İstanbulluların ve tüm Türk halkının moralini yükseltirken, Fenerbahçe takımı da aldığı galibiyetlerle halkın başını dik tutmasını sağlıyordu. 1910'lu yıllarda en fazla iki bin kişinin izlediği Fenerbahçe, 1919–1920 yıllarında 6–7 bin kişinin hınca hınç doldurduğu

tribünlere oynuyor, bir zamanların ürkek mahcup yapılan tezahüratları, artık açık açık yüksek sesle hep bir ağızdan dile getiriliyordu⁽⁴⁵⁾.

2.10.2. Fenerbahçe Taraftar Dernekleri

Fenerbahçe Spor Kulübü'nün resmi olarak kabul ettiği veya kurduğu yurt içi ve yurt dışı taraftar dernekleri bulunmaktadır. Merkezi İstanbul'da olmak üzere Fenerbahçe spor kulübü derneği olarak teşkilatlandığı için İstanbul'da başka resmi derneği bulunmamaktadır. Ancak Fenerbahçe spor kulübüne gönül vermiş fakat Fenerbahçe spor kulübünün resmi olarak tanımadığı destekleri ve maddi manevi etkileri inkâr edilemeyen gönüllü taraftar dernekleri bulunmaktadır. Fenerbahçe taraftarlarının Fenerbahçeli olmayı bir alt kimlik olarak benimsemesi, aidiyet duygusu ve kulübe gönüllü olarak katkı sağlamak ve bunu bir düzen içerisinde gerçekleştirmek için kurdukları organizasyonlardır. Ayrıca, Fenerbahçe'nin tarihinde grupçuluğun etkin olması sebebi ile İstanbul'da taraftar dernekleri sayı ve üye bakımından küçümsenemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Fenerbahçe'nin İstanbul'daki derneklerden önde gelenlerini sıralarsak; 1907 FB Derneği, FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği, 1907 Üniversiteli FB'liler Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, 1899 FB Derneği ve FB Sarı Lacivert Dernekleridir. Ayrıca Kadıköy'de Birleşik FB'liler Vakfı bulunmaktadır.

Genel olarak yukarıda belirtilen taraftar derneklerinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü esaslar çerçevesinde ve Atatürk ilkelerine uygun olarak, ortak amaçları;

- Fenerbahçe spor kulübüne maddi ve manevi destek sağlamak,
- Fenerbahçe spor Kulübü'nü çağdaş bir yapıya kavuşturmak ve bir dünya kulübü standartlarına ulaştırmak,
- Tüm Fenerbahçe kulüp üyeleri ve taraftarları arasında sevgi, saygı ve dayanışmayı sağlamak,
- Fenerbahçe'nin sembol ve değerlerine sadakatle bağlı, Fenerbahçe için bir şeyler yapmak isteyen taraftar ve kulüp üyeleri arasında yaratılacak sinerji ile Fenerbahçe'ye katkılarda bulunmak,
- Tribünlerde tüm kulüplere örnek olabilecek bir taraftar kitlesi oluşturmak,
- Üyeler ve diğer faaliyetlerinden elde edilecek maddi ve manevi imkânları Fenerbahçe kulübü için kullanmak, bunun için kulüp yönetimi ile işbirliği yapmak,
- Profesyonel ve amatör şubeler için tesislerin yapımı ve bakımı, burada görev alan sporcu, antrenör ve diğer görevlileri temin etmek veya bunların çalışmasında yine kulüp yönetimi ile işbirliği yaparak katkılarda bulunmak,
- Fenerbahçe'nin spor ve sosyal aktivite kulübü olarak çağdaş bir yapıya kavuşturulması çalışmalarında etkin rol oynamak,

— Ülke menfaatleri paralelinde, Fenerbahçe için, Fenerbahçe camiasında ve ülke kamuoyunda etkin ve doğru lobi oluşturmak,

— Sporda dostluk ve kardeşliği arttırmak,

— Fenerbahçe Spor Kulübü bünyesinde bulunan tüm sportif branşlara altyapı oluşturmak için her türlü tesis, eğitim, malzeme, finansman ve benzeri olanaklar sağlamak, vb. şeklindedir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma tarama modelinde olup, anket yöntemi uygulanmış ve konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır.

Çalışmanın evrenini Fenerbahçe Spor Kulübü örgütlü taraftarları, örneklemini ise İstanbul'daki Fenerbahçe Spor Kulübü örgütlü taraftarlarından tesadüfi yöntemle seçilen 553 taraftar oluşturmaktadır. Dernek yönetimleriyle yüz yüze yapılan görüşmelere göre sekiz derneğin ve bir vakfın yaklaşık 7000 üyesi olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, örneklem grubu toplam örgütlü üye taraftarların %7,9'unu oluşturmaktadır.

Belirlenen araştırma yöntemi çerçevesinde, İstanbul genelinde Fenerbahçe Spor Kulübü'ne gönül vermiş taraftarlardan oluşan 1907 FB Derneği, FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği, 1907 Üniversiteli FB'liler Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, 1899 FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı üyelerine anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamına alınan ildeki bir dernek (Sarı Lacivert Derneği) anket uygulanmasına müsaade etmediği için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Taraftarların favori takımlarını seçme nedenleri ile taraftar olmalarında etken olan unsurları, favori takımlarıyla özdeşleşme düzeylerini, şiddet anlayışlarını ve fair play anlayışlarını tespit etmeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Anket konu alanı uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak hazırlanmış, 84 kişilik bir ön gruba uygulama ve mülakat yapılmıştır. Ön

uygulama anketlerinden elde edilen veriler yardımıyla anket maddelerinin güvenilirlik analizi yapılmış, ankette yer alan 34 maddenin güvenilirlik katsayısı $\alpha:0,89$ olarak bulunmuş ve ankete son şekli verilmiştir.

Araştırmada bilgi toplama aracı olarak kullanılan anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmaya katılan taraftarların kişisel özelliklerini belirleyici sorular yer alırken, ikinci bölümde taraftar olmalarında etken olan unsurları belirleyici sorular, üçüncü bölümde dernek üyelikleri, maçlara ne sıklıkla gittikleri, spor taraftarlığı ile ilgili durum ve olaylara karşı görüş ve düşüncelerini belirleyici sorular ve son bölümde takımla özdeşleşme düzeyleri ile şiddet ve fair play anlayışlarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

İkinci bölüm anket soruları için Likert tipi beşli dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Her bir unsur için, 1: Çok Etkisiz, 2: Etkisiz, 3: Orta Derecede Etkili, 4: Etkili, 5: Çok Etkili seçenekleri sunulmuş ve araştırmaya grubundan görüşlerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için, beşli ölçek dereceleri, $0,80$ ($5-1=4$; $4/5=0,80$) oranında eşit aralıklara bölünmüştür. Böylece taraftar olma unsurlarına ilişkin etki düzeyi aralıkları; Çok Etkisiz (1,00–1,79), Etkisiz (1,80–2,59), Orta Derecede Etkili (2,60–3,39), Etkili (3,40–4,19), Çok Etkili (4,20–5,00) olarak belirlenmiştir. Dördüncü son bölüm anket soruları için Likert tipi beşli dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Her biri için, 1: Hiç Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum seçenekleri sunulmuş ve

araştırmaya grubundan görüşlerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için, beşli ölçek dereceleri, $0,80$ ($5-1=4$; $4/5=0,80$) oranında eşit aralıklara bölünmüştür. Böylece özdeşleşme düzeyi, şiddet ve fair play anlayışına ilişkin katılma düzeyi aralıkları; Hiç Katılmıyorum ($1.00-1.80$), Katılmıyorum ($1.81-2.60$), Kararsızım ($2.61-3.40$), Katılıyorum ($3.41-4.20$), Tamamen Katılıyorum ($4.21-5.00$) olarak belirlenmiştir.

Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 13.0 istatistik paket program kullanılmıştır. Değerlendirme sırasında araştırma verilerinin frekans ve yüzdeleri alınmıştır. Normallik sinamasına göre, normal dağılım gösteren veriler için parametrik testlerden One–Way ANOVA, normal dağılım göstermeyen veriler için nonparametrik testlerden Mann–Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparisions testlerinden Tamhane ve Tukey testleri uygulanarak elde edilen tüm veriler tablolastırılmıştır. Bu çalışmada hata düzevi 0.05 olarak alınmıştır.

4. BULGULAR

Tablo 1. Taraftarların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER		20 Yaş ve Altı	21-30 Yaş	31-40 Yaş	41-50 Yaş	51-60 Yaş	61-70 Yaş	Toplam	%
Kadın	f	10	15	17	6	—	—	48	8,7
	%	20,8	31,3	35,4	12,5	—	—	100,0	
Erkek	f	22	181	201	65	25	11	505	91,3
	%	4,4	35,8	39,8	12,9	5,0	2,2	100,0	
Toplam	f	32	196	218	71	25	11	553	100,0
	%	5,8	35,4	39,4	12,8	4,5	2,0	100,0	

Tablo 1 incelendiğinde, 553 taraftarın %91,3'ünün erkek ve %8,7'sinin bayan olduğu, taraftarların yaşlarının çoğunluğunun 21 yaş ile 40 yaş arasında %74,8 oranında olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan yaş dağılımlarının ise, 41-50 yaş (%12,8), 20 yaş ve altı (%5,8), 51-60 yaş (%4,5), 61-70 yaş (%2,0) olarak sıralandığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Taraftarların Üye Olunan Derneklere Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
FB Gönüllüleri Derneği	198	35,8
FB Altyapı Derneği	50	9,0
FB 2000 Derneği	54	9,8
1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	8	1,4
Esenler FB Derneği	49	8,9
2007 FB Derneği	49	8,9
1899 FB Derneği	42	7,6
Birleşik FB'liler Vakfı	50	9,0
1907 FB Derneği	53	9,6
Toplam	553	100,0

Tablo 2'ye göre, taraftarların %35,8'inin FB Gönüllüleri Derneği üyesi, %9,8'inin FB 2000 Derneği üyesi, %9,6'sının 1907 FB Derneği üyesi, %9,0'unun FB Altyapı Derneği üyesi, %9,0'unun Birleşik FB'liler Vakfı üyesi, %8,9'unun Esenler FB Derneği üyesi, %8,9'unun 2007 FB Derneği üyesi,

%7,6'sının 1899 FB Derneği üyesi, %1,4'ünün ise 1907 Üniversiteli FB'liler Derneği üyesi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Taraftarların Bir İşte Çalışma ve Çalışmama Durumlarına Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Çalışıyor	474	85,7
Çalışmıyor	79	14,3
Toplam	553	100,0

Tablo 3 incelendiğinde, taraftarların büyük çoğunluğunun (%85,7) bir işte çalıştığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Taraftarların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Öğrenci	54	9,8
Memur	40	7,2
İşçi	65	11,8
Serbest Meslek	353	63,8
Emekli	35	6,3
cevapsız	6	1,1
Toplam	553	100,0

Tablo 4'e bakıldığında, taraftar grubunun üçte ikilik bir bölümünün “serbest meslek” (%63,8) sahibi olduğu görülmektedir. Bunu, işçi (%11,8), öğrenci (%9,8) ve memur (%7,2) izlemektedir. Emekli olanlar ise sadece %6,3'tür.

Tablo 5. Taraftarların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
İlkokul	16	2,9
Ortaokul	28	5,1
Lise	197	35,6
Üniversite	281	50,8
Lisansüstü	31	5,6
Toplam	553	100,0

Tablo 5'e göre, taraftar grubunun yarısından fazlasını (%50,8) "üniversite" mezunları oluşturmaktadır. "lise" mezunu olanların oranı da %35,6'ya ulaşmaktadır. Lisansüstü eğitim alanların oranı, ortaokul mezunlarıyla hemen hemen aynıdır (sırayla; %5,6 ve %5,1). İlkokul mezunlarının oranı ise sadece %2,9'dur.

Tablo 6. Taraftarların Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Okur-Yazar Değil	14	2,5
Okur-Yazar	20	3,6
İlkokul	163	29,5
Ortaokul	125	22,6
Lise	161	29,1
Üniversite	65	11,8
Lisansüstü	5	0,9
Toplam	553	100,0

Tablo 6'da taraftarların annelerinin eğitimlerine göre, ilkokul ve lise mezunlarının oranları hemen hemen aynıdır (sırayla; %29,5 ve %29,1). Bunları ortaokul (%22,6), ve üniversite (%11,8) mezunları izlemektedir. Geriye kalan annelerin %3,6'sını okur-yazar olanlar, %2,5'ini okur-yazar olmayanlar oluştururken, lisansüstü eğitilmişlerin oranı ise sadece %0,9'dur.

Tablo 7. Taraftarların Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Okur-Yazar Değil	6	1,1
Okur-Yazar	13	2,4
İlkokul	120	21,7
Ortaokul	90	16,3
Lise	197	35,6
Üniversite	115	20,8
Lisansüstü	12	2,2
Toplam	553	100,0

Tablo 7 taraftarların babalarının eğitimlerine göre incelendiğinde, lise eğitililerin oranı %35,6'dır. Bunu ilkokul (%21,7), üniversite (%20,8), ve ortaokul (%16,3) eğitilmiş babalar izlemektedir. Geriye kalan babaların %2,4'ünün okur-yazar, %2,2'sinin lisansüstü mezunu olduğu, %1,1'inin ise okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Taraftarların İstanbul'da İkamet Ettikleri Semtlere Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Beylik Düzü	2	0,4
Beşiktaş	30	5,4
Bahçelievler	26	4,7
Bakırköy	18	3,3
Bayrampaşa	5	0,9
Fatih	9	1,6
Gaziosmanpaşa	8	1,4
Kadıköy	221	40,0
Büyük Çekmece	7	1,3
Esenler	49	8,9
Üsküdar	30	5,4
Güngören	4	0,7
Sarıyer	21	3,8
Küçük Çekmece	6	1,1
Şişli	23	4,2
Ataköy	5	0,9
Eyüp	5	0,9
Kartal	17	3,1
Maltepe	35	6,3
Eminönü	4	0,7
Gebze	4	0,7
Beykoz	11	2,0
Pendik	2	0,4
Kağıthane	2	0,4
Beyoğlu	5	0,9
Ümraniye	4	0,7
Toplam	553	100,0

Tablo 8'e bakıldığında, taraftarların %40'ının Kadıköy semtinde ikamet ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 9. Taraftarların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Kötü	10	1,8
Az	10	1,8
Orta	200	36,2
İyi	300	54,2
Çok İyi	33	6,0
Toplam	553	100,0

Tablo 9'a bakıldığında, taraftarların %54,2'sinin gelir düzeylerinin "iyi" olduğu görülmektedir. "Orta" gelir düzeyindekilerin oranı ise %36,2'dir. "çok iyi" gelir düzeyine sahip olanların oranı %6,0 iken, "kötü" ve "az" gelir düzeyindekilerin oranı her biri için %1,8'dir.

Tablo 10. Taraftarların Taraftar Olma Yaşlarına Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
0-10 Yaş	504	91,1
11-20 Yaş	47	8,5
21-30 Yaş	2	0,4
Toplam	553	100,0

Tablo 10 incelendiğinde, taraftar grubunun büyük çoğunluğunun %91,1 ile "0-10 yaş" grubunda taraftar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. Taraftarların Dernek Üyelik Sürelerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
1 yıl	206	37,3
2 yıl	136	24,6
3 yıl	50	9,0
4 yıl	39	7,1
5 yıl	43	7,8
5 Yıl Üstü	79	14,3
Toplam	553	100,0

Tablo 11'e bakıldığında, taraftarların %37,3'ünün bir yıllık dernek üyeliklerinin olduğu görülmektedir. Bunu, iki yıllık dernek üyeliği olan taraftarlar (%24,6) izlemektedir. Beş yılın üstünde dernek üyeliği olan taraftarların oranı

%14,3 iken, üç ve beş yılları arasında dernek üyelikleri olan taraftarların oranları %10'un altındadır.

Tablo 12. Taraftarların Sporla İlgilerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Sadece Taraftarım	181	32,7
Aktif Sporcuym	43	7,8
Eskiden Spor Yapıyordum	151	27,3
Boş Zaman Aktivitesi Olarak Spor Yapıyorum	123	22,2
Sağlık İçin Spor Yapıyorum	55	9,9
Toplam	553	100,0

Tablo 12 incelendiğinde, taraftarların %32,7'sinin sadece taraftar olarak sporla ilgilendikleri tespit edilmiştir. Bunu sırası ile eskiden spor yapanlar (%27,3), boş zaman aktivitesi olarak spor yapanlar (%22,2) ve sağlık için spor yapanlar (%9,9) izlemektedir. Aktif olarak spor yapanların oranı ise %7,8'dir.

Tablo 13. Taraftarların FB Taraftarı Olmalarına Etken Olan Unsurlara Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	Cevap Seçenekleri										Etki Düzeyi $\bar{x}$
	Çok etkisiz		Etkisiz		Orta		Etkili		Çok etkili		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Ailem	212	38,3	53	9,6	66	11,9	70	12,7	152	27,5	2,81
Okul	317	57,3	75	13,6	51	9,2	59	10,7	51	9,2	2,00
Yazılı ve görsel medya	329	59,5	50	9,0	69	12,5	48	8,7	57	10,3	2,01
Arkadaşlarım	282	51,0	41	7,4	71	12,8	65	11,8	94	17,0	2,36
Antrenörüm-öğretmenim	439	79,4	27	4,9	27	4,9	20	3,6	40	7,2	1,54
Kulübün popülerliği	154	27,8	30	5,4	47	8,5	64	11,6	258	46,7	3,43
Kulübün renkleri	171	30,9	5	0,9	41	7,4	55	9,9	281	50,8	3,48
Çok beğendiğim ve kendime benzettiğim bir sporcu	308	55,7	34	6,1	43	7,8	66	11,9	102	18,4	2,31
Kulübün tarihi	140	25,3	17	3,1	35	6,3	64	11,6	297	53,7	3,65
Kulübün ekonomik bakımdan güçlü olması	292	52,8	46	8,3	36	6,5	38	6,9	141	25,5	2,43
Kulübün sembolleri	186	33,6	14	2,5	45	8,1	60	10,8	248	44,8	3,30
Kulübün başarıları	153	27,7	21	3,8	40	7,2	74	13,4	265	47,9	3,50

*Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00)

Tablo 13 taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından, etki düzeylerini gösteren 1 ilâ 5 arasındaki ölçek derecelerinin

ortalamalarına göre değerlendirildiğinde, Fenerbahçe taraftarları kulübün tarihi etkenini $\bar{x}$:3,65 ile “etkili” düzeyde ilk sıraya koymaktadırlar. Bunu sırası ile kulübün başarıları ($\bar{x}$ =3,50), kulübün renkleri ($\bar{x}$ =3,48), ve kulübün popülerliği ($\bar{x}$ =3,43) “etkili” olarak izlemektedir. kulübün sembolleri ($\bar{x}$ =3,30) ve ailem ($\bar{x}$ =2,81) unsurları ise “orta derecede etkili” düzeydedir. taraftarlar kulübün ekonomik bakımdan güçlü olması ($\bar{x}$ =2,43) arkadaşlarım ($\bar{x}$ =2,36), çok beğendiğim ve kendime benzettiğim bir sporcu ($\bar{x}$ =2,31), yazılı ve görsel medya ($\bar{x}$ =2,01), okul ($\bar{x}$ =2,00) unsurlarını “etkisiz” olarak belirlerken, ($\bar{x}$ =1,54) antrenörüm–öğretmenim unsurunu “çok etkisiz” olarak belirlemişlerdir.

Tablo 14. Taraftarların Taraftar Derneklerine Üye Olma Nedenlerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Takıma Güç Kazandırmak	400	72,3
Ayırt Edilebilmek İçin	24	4,3
Avantajlardan Faydalanmak	10	1,8
Takımla İyi İletişim sağlamak	74	13,4
Yakın Çevredeki Üyelikler	45	8,1
Toplam	553	100,0

Tablo 14’e göre, taraftarların %72,3’ü derneklere, takımlarına güç kazandırmak amacı ile üye oldukları tespit edilmiştir. Dernek üyeliğinin sağlayacağı avantajlardan faydalanmak amacı ile üye olan taraftarların oranı ise sadece %1,8’dir.

Tablo 15. Taraftarların “Derneğinizin Yeterince Aktif Olduğuna İnanyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Evet	473	85,5
Hayır	14	2,5
Kısmen	66	11,9
Toplam	553	100,0

Tablo 15’e göre, taraftarlar üye oldukları derneklerin (%85,5) yeterince aktif olduğunu belirtmiştir.

Tablo 16. Taraftarların “Derneğiniz Taraftarlık Duygularınızı Yönlendirebiliyor mu?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Evet Olumlu Yönlendiriyor	494	89,3
Hayır Olumsuz Yönlendiriyor	8	1,4
Kararsızım	51	9,2
Toplam	553	100,0

Tablo 16’ya bakıldığında, “derneğiniz taraftarlık duygularınızı yönlendirebiliyor mu?” Sorusuna, taraftarların %89,3’ünün “evet olumlu yönlendiriyor” görüşünü bildirdikleri görülmektedir.

Tablo 17. Taraftarların Takımlarının İstanbul’daki Maçlarına Gidip-Gitmelerine göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Her Maçına	400	72,3
Önemli Maçlarına	105	19,0
Çok Nadir	42	7,6
Hiç Gitmem	6	1,1
Toplam	553	100,0

Tablo 17 incelendiğinde, taraftarların %72,3’ünün takımlarının İstanbul’daki her maçına gittikleri tespit edilmiştir. Bunu %19,0 ile takımlarının önemli maçlarına giden taraftarlar izlerken, hiç gitmeyenlerin oranı ise sadece %1,1’dir.

Tablo 18. Taraftarların Takımlarının İstanbul Dışındaki Maçlarına Gidip-Gitmediklerine göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Her Deplasmana	19	3,4
Bazı Deplasmanlara	254	45,9
Önemli Deplasmanlara	176	31,8
Hiç Gitmem	104	18,8
Toplam	553	100,0

Tablo 18 incelendiğinde, taraftarların “takımınızın istanbul dışındaki maçlarına gider misiniz?” sorusuna, %45,9’u “bazı deplasmanlara”, %31,8’i “önemli deplasmanlara”, %18,8’i “hiç gitmem”, %3,4’ü ise “her deplasmana” giderin görüşünü bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 19. Taraftarların Takım Değiştirip Değiştirmediklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Evet	3	0,5
Hayır	550	99,5
Toplam	553	100,0

Tablo 19 incelendiğinde, taraftarların %99,5’inin hiç takım değiştirmedikleri tespit edilmiştir. Taraftarlardan takım değiştirenlerin oranı ise sadece %0,5’tir.

Tablo 20. Taraftarların Takım Değiştirme Sebeplerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Sürekli Kötü Giden Performansı Nedeniyle,	-	-
İmajının Beni Temsil Edemediğine İnanmadığım İçin	3	0,5
Kötü Giden Ekonomik Durumu ve Tesis Yetersizliği Gibi Maddi Nedenler	-	-
Çok Sevdiğim Sporcu-Teknik Adamın Transferi	-	-
İyi Yönetilemediği İçin	-	-
Cevapsız	550	99,5
Toplam	553	100,0

Tablo 20'ye göre, takım değiştirme sebebi olarak taraftarların %0,5'inin eski takımlarının imajının kendilerini temsil edememesinden dolayı takım değiştirdiklerini bildirmişlerdir.

Tablo 21. Taraftarların En Sevmedikleri Futbol Takımlarına Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Galatasaray	482	87,2
Beşiktaş	11	2,0
Trabzonspor	13	2,4
Yok	40	7,2
Ankara Gücü	2	0,4
Gençlerbirliği	3	0,5
Bursaspor	2	0,4
Toplam	553	100,0

Tablo 21 incelendiğinde, taraftarların büyük çoğunluğunun (%87,2) en sevmediği takımının Galatasaray futbol takımı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 22. Taraftarların “FB Futbol Takımını Tutmasaydınız Hangi Takımı Tutardınız?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Beşiktaş	13	2,4
Trabzonspor	15	2,7
İstanbul Spor	17	3,1
Hiç Birini	449	81,2
Ankaragücü	10	1,8
Erzincan Spor	1	0,2
Gençlerbirliği	5	0,9
Çaykur Rize	1	0,2
Denizlispor	4	0,7
Malatyaspor	1	0,2
Orduspor	3	0,5
Adanademirspor	2	0,4
Karagümrükspor	1	0,2
Giresun Spor	1	0,2
Sivas Spor	4	0,7
Karabük Spor	3	0,5
Sakarya Spor	2	0,4
Çanakkale Dardanelspor	1	0,2
Gaziantepspor	3	0,5
Eskişehirspor	1	0,2
Tokatspor	1	0,2
Akçabaatspor	1	0,2
Rizespor	3	0,5
Erzurumspor	1	0,2
Kastamonuspor	1	0,2
Bursaspor	6	1,1
Altayspor	1	0,2
Antalya Spor	1	0,2
Diyarbakır Spor	1	0,2
Toplam	553	100,0

Tablo 22 göre, taraftarların büyük çoğunluğunun (%81,2) Fenerbahçe takımını tutmasaydım hiçbir takımı tutmazdım görüşünü bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 23. Taraftarların “(Milli Takım Dışında) Başka Takımları Desteklediğiniz Anlar Oldu mu?” Sorusuna Göre Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Hiç Desteklemedim	345	62,4
Uluslararası Turnuvalarda Yarışıyorsa Başarılı Olmasını Arzu Ederim	95	17,2
Şampiyon Olamıyorsa Ezeli Takımlar Dışındaki Takımları Desteklerim	34	6,1
Takımımın Şampiyon Olması Önemlidir. Başka Takıma Tahammül Edemem	48	8,7
Takımım Şampiyon Olamamışsa Rakip Takımın Başarısını Saygıyla Karşılarım	31	5,6
Toplam	553	100,0

Tablo 23 incelendiğinde, taraftarların “(Milli Takım Dışında) Başka Takımları Desteklediğiniz Anlar Oldu mu?” sorusuna, %62,4’ünün “Hiç Desteklemedim”, %17,2’sinin “Uluslararası Turnuvalarda Yarışıyorsa Başarılı Olmasını Arzu Ederim”, %8,7’sinin “Takımımın Şampiyon Olması Önemlidir. Başka Takıma Tahammül Edemem”, %6,1’inin “Şampiyon Olamıyorsa Ezeli Takımlar Dışındaki Takımları Desteklerim”, %5,6’sının ise “Takımım Şampiyon Olamamışsa Rakip Takımın Başarısını Saygıyla Karşılarım” görüşlerini bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 24. Taraftarların Çok Önemli Olan Bir Maçı Kaybettiklerinde Neler Hissettiklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
“Sporda Yenmek de Vardır Yenilmek de“ Var Derim	95	17,2
Takımı Temsil Eden Unsurları (Bayrak, Flama, Arma v.b) Görmek İstemem	2	0,4
Çok Üzülürüm, Bu Durum Günlük Yaşamımı da Etkiler	352	63,7
Takım Oyuncularının Yada Teknik Adamının Cezalandırılmasını İsterim	8	1,4
Sadece Üzülürüm	96	17,4
Toplam	553	100,0

Tablo 24 incelendiğinde taraftarların hemem hemen üçte ikisi (%63,7) takımlarının önemli bir maçı kaybettiklerinde “çok üzülürüm, bu durum günlük yaşamımı da etkiler” görüşünü bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 25. Taraftarların “Takımınız Önemli Bir Maç Kazandığı Zaman Tepkiniz Nasıl Olur?” Sorusuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımları

DEĞİŞKENLER	Önem Dereceleri					
	1	%	2	%	3	%
Sadece Sevinirim	74	13,4	7	4,6	6	4,0
Araçla Konvoy Yaparak Bu Coşkuyu Yaşamak İsterim	52	9,4	44	28,7	51	34,0
Alkol İle Kutlamak İsterim	20	3,6	21	13,7	35	23,3
Karşı Takım Taraftarlarına Gösteriş Yaparak Kutlamak İsterim	41	7,4	61	39,9	41	27,3
Çok Mutlu Olurum, Günlük Yaşamımı da Etkiler	358	64,8	17	11,1	13	8,7
Fazla Önemsemem	8	1,4	3	2,0	4	2,7
Toplam	553	100,0	153	100,0	150	100,0

Tablo 25’deki verilere göre, taraftarların, “takımınız önemli bir maç kazandığı zaman tepkiniz nasıl olur” sorusuna, 1. derecede %64,8’inin “çok mutlu olurum, günlük yaşamımı da etkiler”, %13,4’ünün “sadece sevinirim” ve %1,4’ünün ise “fazla önemsemem” görüşlerini bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 26. Taraftarların Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Gezme/Seyahat	268	18,9
TV İzleme	265	18,6
Sinema veya Tiyatroya Gitme	209	14,7
Dernek Etkinlikleri	199	14,0
Müzik Dinleme	186	13,1
Sağlık İçin Spor Yapma	143	10,1
Kitap Okuma	140	9,8
El İşi Uğraşları	11	0,8
Toplam	1421	100,0

N=553

Tablo 26’ya göre, taraftarların %18,9’unun boş zamanlarını “gezme/seyahat” ile değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bunu “tv izleme” (%18,6), “sinema veya tiyatroya gitme” (%14,7), “dernek etkinlikleri” (%14,0), “müzik dinleme” (%13,1), “sağlık için spor yapma” (%10,1), “kitap okuma” (%9,8) ile değerlendiren taraftarlar izlemektedir. “el işi uğraşları” ile değerlendirenlerin oranı ise sadece %0,8’dir.

Tablo 27. Taraftarların En Çok Tercih Ettikleri Müzik Türüne Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	f	%
Arebeks/Fantezi	24	4,3
Türk Halk Müziği	110	19,9
Türk Sanat Müziği	84	15,2
Yerli Pop	185	33,5
Yabancı Pop	75	13,6
Rock Müzik	75	13,6
Toplam	553	100,0

Tablo 27 incelendiğinde, taraftarların %33,5'inin "yerli pop" müziğini tercih ettiği tespit edilmiştir. Bunu, %19,9'la "Türk halk müziği", %15,2 ile "Türk sanat müziği" dinleyen taraftarlar izlemektedir. "yabancı pop" ve "rock müzik" dinleyenlerin oranı her biri için %13,6'dır. "arebeks/fantezi" müzik türlerini tercih edenlerin oranı ise sadece %4,3'tür.

Tablo 28. Taraftarların Takımlarıyla Özdeşleşme Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımları

DEĞİŞKENLER	Cevap Seçenekleri										Katılma Düzeyi x̄
	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
FB'li Olmaktan Çok Mutluyum	9	1,6	11	2,0	10	1,8	42	7,6	481	87,0	4,76
Takımının Kazanması Önemlidir	8	1,4	11	2,0	18	3,3	65	11,8	451	81,6	4,69
Takımını Sezon Boyunca, Herhangi Bir İletişim Aracılığıyla (Sahada, TV, Radyo, Gazete, İnternet Gibi) Daima Takip Ederim	14	2,5	6	1,1	28	5,1	48	8,7	457	82,6	4,67
Takımının En Üstte Yer Alması Çok Önemlidir	13	2,4	15	2,7	12	2,2	61	11,0	452	81,7	4,67
FB'li Olmanın Çok Önemli Olduğunu Düşünürüm	9	1,6	19	3,4	34	6,1	64	11,6	427	77,2	4,59
Takımının En Büyük Rakibini Hiç Sevmem	20	3,6	26	4,7	27	4,9	41	7,4	439	79,4	4,54
FB'li Olmak Beni Güçlü Yapar	18	3,3	13	2,4	35	6,3	84	15,2	403	72,9	4,52
Maça Giderken Üzerimde Mutlaka FB'nin Renkleri Olur (Atkı, Şapka vb.)	36	6,5	17	3,1	23	4,2	23	4,2	454	82,1	4,52
Her Zaman Her Yerde Takımından Bahseder ve Renklerini Taşımaya Özen Gösteririm	16	2,9	22	4,0	38	6,9	67	12,1	410	74,1	4,50
Maçı, Bir Grupla Beraber Olduğumda İzlemekten Hoşlanırım	27	4,9	21	3,8	33	6,0	66	11,9	406	73,4	4,45
Çevrem Tarafından FB'li Olarak Bilinmem Çok Önemlidir	25	4,5	23	4,2	31	5,6	78	14,1	396	71,6	4,44
Önemli Bir Maç Olduğunda, Arkadaşlarla Saatler Öncesinden Buluşup Hazırık Yaparız	32	5,8	25	4,5	52	9,4	82	14,8	362	65,5	4,29
FB İle Güler, FB İle Ağlarım	31	5,6	40	7,2	42	7,6	70	12,7	370	66,9	4,28
Ben Demek FB Demek, FB Demek Ben Demektir	32	5,8	31	5,6	52	9,4	79	14,3	359	64,9	4,26
Maçlarda Takımı Desteklemeyen (Tezahürat Yapmayan) FB'li'lere Kızıyorum	44	8,0	41	7,4	60	10,8	96	17,4	312	56,4	4,06
Takımının Başarıları Benim Başarılarım ve Onların Kaybettikleri Benim Kaybettiklerimdir	51	9,2	52	9,4	71	12,8	84	15,2	295	53,3	3,94
Maçlarda Stadın Hep Aynı Yerinde Otururum	77	13,9	65	11,8	56	10,1	51	9,2	304	55,0	3,79
FB'nin Maçlarına Gelmeyen FB'li'lere Kızıyorum	66	11,9	90	16,3	65	11,8	70	12,7	262	47,4	3,67

* Hiç Katılmıyorum (1.00-1.80), Katılmıyorum (1.81-2.60), Kararsızım (2.61-3.40), Katılıyorum (3.41-4.20), Tamamen Katılıyorum (4.21-5.00)

Tablo 28 taraftarların takımlarıyla özdeşleşme düzeyi bakımından, katılma düzeylerini gösteren 1 ilâ 5 arasındaki ölçek derecelerinin ortalamalarına göre değerlendirildiğinde, FB'li olmaktan çok mutluyum ($\bar{x}=4,76$) “tamamen

katılıyorum” olarak ilk sırayı almaktadır. Bunu sırası ile, takımımın kazanması önemlidir ($\bar{x}=4,69$), takımımı sezon boyunca, herhangi bir iletişim aracılığıyla (sahada, TV, radyo, gazete, Internet gibi) daima takip ederim ($\bar{x}=4,67$), takımımın en üstte yer alması çok önemlidir ($\bar{x}=4,67$), FB’li olmanın çok önemli olduğunu düşünürüm ($\bar{x}=4,59$), takımınızın en büyük rakibini hiç sevmem ($\bar{x}=4,54$), FB’li olmak beni güçlü yapar ($\bar{x}=4,52$), maça giderken üzerimde mutlaka FB’nin renkleri olur (atkı, şapka vb.) ($\bar{x}=4,52$), her zaman her yerde takımımdan bahseder ve renklerini taşımaya özen gösteririm ($\bar{x}=4,50$), maçı, bir grupta beraber olduğumda izlemekten hoşlanırım ($\bar{x}=4,45$), çevrem tarafından FB’li olarak bilinmem çok önemlidir ($\bar{x}=4,44$), önemli bir maç olduğunda, arkadaşlarla saatler öncesinden buluşup hazırlık yaparız ($\bar{x}=4,29$), FB ile güler, FB ile ağlarım ($\bar{x}=4,28$), ben demek FB demek, FB demek ben demektir ($\bar{x}=4,26$) katılma düzeylerine göre “tamamen katılıyorum” olarak sıralanmaktadır. Ayrıca, maçlarda takımı desteklemeyen (tezahürat yapmayan) FB’lilere kızıyorum ($\bar{x}=4,06$), takımımın başarıları benim başarılarım ve onların kaybettikleri benim kaybettiklerimdir ($\bar{x}=3,94$), maçlarda stadın hep aynı yerinde otururum ($\bar{x}=3,79$), FB’nin maçlarına gelmeyen FB’lilere kızıyorum ($\bar{x}=3,67$) ise katılma düzeylerine göre “katılıyorum” olarak sıralanmaktadır.

Tablo 29. Taraftarların Şiddet Anlayışı Değişkenine Göre İstatistiksel Dağılımları

DEĞİŞKENLER	Cevap Seçenekleri										Katılma Düzeyi $\bar{x}$
	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Maç Öncesi Yalnız veya Arkadaşlarla Birahaneye/Meyhaneye Giderim	153	27,7	76	13,7	99	17,9	47	8,5	178	32,2	3,03
Eğer Tahrik Ederlerse, Rakip Taraftarlarla Kavga Ederim/Ederiz	209	37,8	103	18,6	64	11,6	47	8,5	130	23,5	2,61

* Hiç Katılmıyorum (1.00-1.80), Katılmıyorum (1.81-2.60), Kararsızım (2.61-3.40), Katılıyorum (3.41-4.20), Tamamen Katılıyorum (4.21-5.00)

Tablo 29 taraftarların şiddet anlayışı bakımından, katılma düzeylerini gösteren 1 ilâ 5 arasındaki ölçek derecelerinin ortalamalarına göre değerlendirildiğinde, maç öncesi yalnız veya arkadaşlarla birahaneye/mevhaneye giderim ($\bar{x}=3,03$) “kararsızım”, eğer tahrik ederlerse, rakip taraftarlarla kavga ederim/ederiz ($\bar{x}=2,61$) katılma düzeyinde “kararsızım” olarak tespit edilmiştir.

Tablo 30. Taraftarların Fair Play Anlayışı Değişkenine Göre İstatistiksel Dağılımları

DEĞİŞKENLER	Cevap Seçenekleri										Katılma Düzeyi $\bar{x}$
	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum m		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sporda Her Durumda Centilmenliğe İnanırım. Şiddete ve Holiganlığa Karşıyım	31	5,6	31	5,6	42	7,6	57	10,3	392	70,9	4,35
Benim İçin Spor Taraftarlığı Kolay ve Eğlenceli Bir Boş Zaman Aktivitesidir	94	17,0	42	7,6	43	7,8	74	13,4	300	54,2	3,80

* Hiç Katılmıyorum (1.00-1.80), Katılmıyorum (1.81-2.60), Kararsızım (2.61-3.40), Katılıyorum (3.41-4.20), Tamamen Katılıyorum (4.21-5.00)

Tablo 30 taraftarların fair play anlayışı bakımından, katılma düzeylerini gösteren 1 ilâ 5 arasındaki ölçek derecelerinin ortalamalarına göre değerlendirildiğinde, Sporda her durumda centilmenliğe inanırım. Şiddete ve

holiganlığa karşıyım ($\bar{x}=4,35$) “tamamen katılıyorum”, benim için spor taraftarlığı kolay ve eğlenceli bir boş zaman aktivitesidir ($\bar{x}=3,80$) katılma düzeyinde “katılıyorum” olarak tespit edilmiştir.

Tablo 31. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Normallik Sınaması Dağılımları

DEĞİŞKENLER	N	Normal Parametre (A,B)		Z	p
		$\bar{x}$	Standart Sapma		
Taraftar Olma Unsurları	553	32,8825	11,20085	1,444	,031
Özdeşleşme Düzeyi	553	78,7143	13,68452	4,815	,000
Fair-Play Anlayışı	553	8,1555	2,23146	6,424	,000
Şiddet Anlayışı	553	5,6510	2,70388	3,074	,000

Tablo 31 incelendiğinde, taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi, fair play anlayışı ve şiddet anlayışı değişkenlerinin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu değişkenlere nonparametrik testler uygulanacaktır.

Tablo 32. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından Karşılaştırılmalarına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	33,117	5	,000
Özdeşleşme Düzeyi	34,031	5	,000
Fair play Anlayışı	13,672	5	,018
Şiddet Anlayışı	20,027	5	,001

Tablo 32 incelendiğinde, taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi, şiddet anlayışı ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir($p<0,05$).

Tablo 33. Taraftar Olma Unsurları Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Taraftar Olma Unsurları	2,117	5	547	,062
Özdeşleşme Düzeyi	16,384	5	547	,000
Fair play Anlayışı	6,001	5	547	,000
Şiddet Anlayışı	6,979	5	547	,000

Tablo 33 incelendiğinde, taraftar olma unsurları değişkeninin homojen olduğu ($p>0,05$), diğer değişkenlerin ise homojen olmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 34. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Yaş Grupları Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Cinsiyet	(J) Cinsiyet	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Taraftar Olma Unsurları	20 Yaş ve Altı	21-30 Yaş	1,87755	2,08158	,946
		31-40 Yaş	5,89220	2,06679	,051
		41-50 Yaş	5,10915	2,32458	,240
		51-60 Yaş	10,37000(*)	2,91422	,005
		61-70 Yaş	12,79545(*)	3,81586	,011
	21-30 Yaş	20 Yaş ve Altı	-1,87755	2,08158	,946
		31-40 Yaş	4,01465(*)	1,07467	,003
		41-50 Yaş	3,23160	1,51227	,270
		51-60 Yaş	8,49245(*)	2,31861	,004
		61-70 Yaş	10,91790(*)	3,38291	,017
	31-40 Yaş	20 Yaş ve Altı	-5,89220	2,06679	,051
		21-30 Yaş	-4,01465(*)	1,07467	,003
		41-50 Yaş	-,78305	1,49184	,995
		51-60 Yaş	4,47780	2,30534	,377
		61-70 Yaş	6,90325	3,37383	,318
	41-50 Yaş	20 Yaş ve Altı	-5,10915	2,32458	,240
		21-30 Yaş	-3,23160	1,51227	,270
		31-40 Yaş	-,78305	1,49184	,995
		51-60 Yaş	5,26085	2,53902	,304
		61-70 Yaş	7,68630	3,53762	,252
	51-60 Yaş	20 Yaş ve Altı	-10,37000(*)	2,91422	,005
		21-30 Yaş	-8,49245(*)	2,31861	,004
		31-40 Yaş	-4,47780	2,30534	,377
		41-50 Yaş	-5,26085	2,53902	,304
		61-70 Yaş	2,42545	3,95016	,990
	61-70 Yaş	20 Yaş ve Altı	-12,79545(*)	3,81586	,011
		21-30 Yaş	-10,91790(*)	3,38291	,017
		31-40 Yaş	-6,90325	3,37383	,318
		41-50 Yaş	-7,68630	3,53762	,252
		51-60 Yaş	-2,42545	3,95016	,990

* $p<0,05$

Tablo 34’de Taraftarlar taraftar olma unsurları bakımından yaş değişkenine göre karşılaştırıldığında, 20 yaş ve altı ile 51–60 yaş ve 61–70 yaş, 21–30 yaş ile 31–40 yaş, 51–60 yaş ve 61–70 yaş değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu karşılaştırmalarda, 20 yaş ve altı taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanları 51–60 yaş ve 61–70 yaş taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 21–30 yaş taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanları 31–40 yaş, 51–60 yaş ve 61–70 yaş taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 35. Özdeşleşme Düzeyi Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Cinsiyet	(J) Cinsiyet	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Özdeşleşme Düzeyi	20 Yaş ve Altı	21-30 Yaş	-1,82143 *	2,27558	1,000
		31-40 Yaş	1,92890	2,33203	1,000
		41-50 Yaş	3,47535	2,68075	,964
		51-60 Yaş	13,65000	5,54758	,254
		61-70 Yaş	17,97727(*)	3,66093	,001
	21-30 Yaş	20 Yaş ve Altı	1,82143	2,27558	1,000
		31-40 Yaş	3,75033(*)	1,17420	,022
		41-50 Yaş	5,29678	1,76828	,050
		51-60 Yaş	15,47143	5,16875	,088
		61-70 Yaş	19,79870(*)	3,05660	,001
	31-40 Yaş	20 Yaş ve Altı	-1,92890	2,33203	1,000
		21-30 Yaş	-3,75033(*)	1,17420	,022
		41-50 Yaş	1,54645	1,84035	1,000
		51-60 Yaş	11,72110	5,19385	,394
		61-70 Yaş	16,04837(*)	3,09885	,003
	41-50 Yaş	20 Yaş ve Altı	-3,47535	2,68075	,964
		21-30 Yaş	-5,29678	1,76828	,050
		31-40 Yaş	-1,54645	1,84035	1,000
		51-60 Yaş	10,17465	5,35949	,651
		61-70 Yaş	14,50192(*)	3,36912	,008
	51-60 Yaş	20 Yaş ve Altı	-13,65000	5,54758	,254
		21-30 Yaş	-15,47143	5,16875	,088
		31-40 Yaş	-11,72110	5,19385	,394
		41-50 Yaş	-10,17465	5,35949	,651
		61-70 Yaş	4,32727	5,91102	1,000
	61-70 Yaş	20 Yaş ve Altı	-17,97727(*)	3,66093	,001
		21-30 Yaş	-19,79870(*)	3,05660	,001
		31-40 Yaş	-16,04837(*)	3,09885	,003
		41-50 Yaş	-14,50192(*)	3,36912	,008
		51-60 Yaş	-4,32727	5,91102	1,000

* p<0,05

Tablo 35 Taraftarlar özdeşleşme düzeyi bakımından yaş değişkenine göre karşılaştırıldığında 21-30 yaş ile 31-40 yaş, 61-70 yaş ile 20 yaş ve altı, 21-30 yaş, 31-40 yaş ve 41-50 yaş değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (p<0.05). Bu karşılaştırmalarda, 21-30 yaş taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, 31-40 yaş taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda, 61-70 yaş taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları 20 yaş ve altı, 21-30 yaş, 31-40 yaş ve 41-50 yaş taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 36. Fair Play Anlayışı Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Cinsiyet	(J) Cinsiyet	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Fair play Anlayışı	20 Yaş ve Altı	21-30 Yaş	-,12628	,51978	1,000
		31-40 Yaş	,15883	,51921	1,000
		41-50 Yaş	-,61356	,54040	,990
		51-60 Yaş	-,01750	,71338	1,000
		61-70 Yaş	-1,57386	,55258	,098
	21-30 Yaş	20 Yaş ve Altı	,12628	,51978	1,000
		31-40 Yaş	,28511	,21925	,961
		41-50 Yaş	-,48728	,26556	,655
		51-60 Yaş	,10878	,53610	1,000
		61-70 Yaş	-1,44759(*)	,28955	,001
	31-40 Yaş	20 Yaş ve Altı	-,15883	,51921	1,000
		21-30 Yaş	-,28511	,21925	,961
		41-50 Yaş	-,77239	,26443	,059
		51-60 Yaş	-,17633	,53554	1,000
		61-70 Yaş	-1,73269(*)	,28852	,000
	41-50 Yaş	20 Yaş ve Altı	,61356	,54040	,990
		21-30 Yaş	,48728	,26556	,655
		31-40 Yaş	,77239	,26443	,059
		51-60 Yaş	,59606	,55611	,994
		61-70 Yaş	-,96031	,32510	,089
	51-60 Yaş	20 Yaş ve Altı	,01750	,71338	1,000
		21-30 Yaş	-,10878	,53610	1,000
		31-40 Yaş	,17633	,53554	1,000
		41-50 Yaş	-,59606	,55611	,994
		61-70 Yaş	-1,55636	,56795	,139
	61-70 Yaş	20 Yaş ve Altı	1,57386	,55258	,098
		21-30 Yaş	1,44759(*)	,28955	,001
		31-40 Yaş	1,73269(*)	,28852	,000
		41-50 Yaş	,96031	,32510	,089
		51-60 Yaş	1,55636	,56795	,139

* $p < 0,05$

Tablo 36’da Taraftarlar yaş değişkenine göre fair play anlayışı bakımından incelendiğinde, 61-70 yaş ile 21-30 yaş ve 31-40 yaş değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Bu farklılık 61-70 yaş grubu taraftarlarda fair play anlayışı bakımından, 21-30 ve 31-40 yaş gruplarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 37. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Yaş Grupları Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Cinsiyet	(J) Cinsiyet	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Şiddet Anlayışı	20 Yaş ve Altı	21-30 Yaş	1,33227	,58071	,341
		31-40 Yaş	,78125	,58138	,955
		41-50 Yaş	1,65449	,64759	,184
		51-60 Yaş	1,74125	,90047	,599
		61-70 Yaş	2,96307(*)	,62731	,000
	21-30 Yaş	20 Yaş ve Altı	-1,33227	,58071	,341
		31-40 Yaş	-,55102	,25178	,359
		41-50 Yaş	,32222	,38047	1,000
		51-60 Yaş	,40898	,73228	1,000
		61-70 Yaş	1,63080(*)	,34483	,002
	31-40 Yaş	20 Yaş ve Altı	-,78125	,58138	,955
		21-30 Yaş	,55102	,25178	,359
		41-50 Yaş	,87324	,38150	,305
		51-60 Yaş	,96000	,73282	,966
		61-70 Yaş	2,18182(*)	,34597	,000
	41-50 Yaş	20 Yaş ve Altı	-1,65449	,64759	,184
		21-30 Yaş	-,32222	,38047	1,000
		31-40 Yaş	-,87324	,38150	,305
		51-60 Yaş	,08676	,78638	1,000
		61-70 Yaş	1,30858	,44839	,081
	51-60 Yaş	20 Yaş ve Altı	-1,74125	,90047	,599
		21-30 Yaş	-,40898	,73228	1,000
		31-40 Yaş	-,96000	,73282	,966
		41-50 Yaş	-,08676	,78638	1,000
		61-70 Yaş	1,22182	,76976	,860
	61-70 Yaş	20 Yaş ve Altı	-2,96307(*)	,62731	,000
		21-30 Yaş	-1,63080(*)	,34483	,002
		31-40 Yaş	-2,18182(*)	,34597	,000
		41-50 Yaş	-1,30858	,44839	,081
		51-60 Yaş	-1,22182	,76976	,860

* p<0,05

Tablo 37 Taraftarların yaş değişkenlerine göre Şiddet anlayışı bakımından incelendiğinde, 61-70 yaş ile 20 yaş ve altı, 21-30 yaş ve 31-40 yaş değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda 61-70 yaş taraftarların şiddet anlayışı bakımından puanları 41-50 ve 51-60 yaş grubu dışındaki diğer gruplardan daha düşüktür.

Tablo 38. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Cinsiyetler Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Mann-Whitney U Testi

DEĞİŞKENLER	Mann-Whitney U	Z	p
Taraftar Olma Unsurları	10605,000	-1,433	,152
Özdeşleşme Düzeyi	10054,000	-1,968	,049
Fair play Anlayışı	12107,000	-,013	,990
Şiddet Anlayışı	9385,000	-2,609	,009

Tablo 38 incelendiğinde taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Buna karşın özdeşleşme düzeyi ve Şiddet Anlayışı değişkenleri bakımından ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 39. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından Karşılaştırılmalarına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	71,580	8	,000
Özdeşleşme Düzeyi	115,395	8	,000
Fair play Anlayışı	25,549	8	,001
Şiddet Anlayışı	85,361	8	,000

Tablo 39'a göre taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi, şiddet anlayışı ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların derneklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 40. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Taraftar Olma Unsurları	3,491	8	544	,001
Özdeşleşme Düzeyi	16,392	8	544	,000
Fair play Anlayışı	4,328	8	544	,000
Şiddet Anlayışı	4,193	8	544	,000

Tablo 40 incelendiğinde, değişkenlerin homojen olmadığı tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 41. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Dernek	(J) Dernek	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Taraftar Olma Unsurları	FB Gönüllüleri Derneği	FB Altyapı Derneği	4,17980	1,76113	,525
		FB 2000 Derneği	8,94276(*)	1,56112	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	1,47980	3,44445	1,000
		Esenler FB Derneği	1,20429	1,80903	1,000
		2007 FB Derneği	6,46959(*)	1,53348	,002
		1899 FB Derneği	-6,80592(*)	1,35395	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	1,11980	1,85129	1,000
		1907 FB Derneği	5,84772	1,91824	,111
	FB Altyapı Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-4,17980	1,76113	,525
		FB 2000 Derneği	4,76296	2,14381	,648
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-2,70000	3,74474	1,000
		Esenler FB Derneği	-2,97551	2,33055	1,000
		2007 FB Derneği	2,28980	2,12377	1,000
		1899 FB Derneği	-10,98571(*)	1,99801	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-3,06000	2,36350	1,000
		1907 FB Derneği	1,66792	2,41630	1,000
	FB 2000 Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-8,94276(*)	1,56112	,000
		FB Altyapı Derneği	-4,76296	2,14381	,648
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-7,46296	3,65494	,926
		Esenler FB Derneği	-7,73847(*)	2,18334	,022
		2007 FB Derneği	-2,47317	1,96111	1,000
		1899 FB Derneği	-15,74868(*)	1,82416	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-7,82296(*)	2,21848	,023
		1907 FB Derneği	-3,09504	2,27465	,999
	1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-1,47980	3,44445	1,000
		FB Altyapı Derneği	2,70000	3,74474	1,000
		FB 2000 Derneği	7,46296	3,65494	,926
		Esenler FB Derneği	-,27551	3,76751	1,000
		2007 FB Derneği	4,98980	3,64322	1,000
		1899 FB Derneği	-8,28571	3,57137	,818
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,36000	3,78798	1,000
		1907 FB Derneği	4,36792	3,82115	1,000
	Esenler FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-1,20429	1,80903	1,000
		FB Altyapı Derneği	2,97551	2,33055	1,000

		FB 2000 Derneği	7,73847(*)	2,18334	,022
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,27551	3,76751	1,000
		2007 FB Derneği	5,26531	2,16367	,458
		1899 FB Derneği	-8,01020(*)	2,04036	,006
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,08449	2,39941	1,000
		1907 FB Derneği	4,64343	2,45144	,897
	2007 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-6,46959(*)	1,53348	,002
		FB Altyapı Derneği	-2,28980	2,12377	1,000
		FB 2000 Derneği	2,47317	1,96111	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-4,98980	3,64322	1,000
		Esenler FB Derneği	-5,26531	2,16367	,458
		1899 FB Derneği	-13,27551(*)	1,80057	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-5,34980	2,19912	,459
		1907 FB Derneği	-,62187	2,25577	1,000
	1899 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	6,80592(*)	1,35395	,000
		FB Altyapı Derneği	10,98571(*)	1,99801	,000
		FB 2000 Derneği	15,74868(*)	1,82416	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	8,28571	3,57137	,818
		Esenler FB Derneği	8,01020(*)	2,04036	,006
		2007 FB Derneği	13,27551(*)	1,80057	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	7,92571(*)	2,07792	,009
		1907 FB Derneği	12,65364(*)	2,13779	,000
	Birleşik FB'liler Vakfı	FB Gönüllüleri Derneği	-1,11980	1,85129	1,000
		FB Altyapı Derneği	3,06000	2,36350	1,000
		FB 2000 Derneği	7,82296(*)	2,21848	,023
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,36000	3,78798	1,000
		Esenler FB Derneği	,08449	2,39941	1,000
		2007 FB Derneği	5,34980	2,19912	,459
		1899 FB Derneği	-7,92571(*)	2,07792	,009
		1907 FB Derneği	4,72792	2,48279	,891
	1907 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-5,84772	1,91824	,111
		FB Altyapı Derneği	-1,66792	2,41630	1,000
		FB 2000 Derneği	3,09504	2,27465	,999
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-4,36792	3,82115	1,000
		Esenler FB Derneği	-4,64343	2,45144	,897
		2007 FB Derneği	,62187	2,25577	1,000
		1899 FB Derneği	-12,65364(*)	2,13779	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-4,72792	2,48279	,891

* p<0,05

Tablo 41'e bakıldığında, taraftarların üye oldukları derneklere göre taraftar olma unsurları bakımından karşılaştırıldıklarında FB Gönüllüleri Derneği ile 2007 FB Derneği, FB 2000 Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, Esenler FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı, 1899 FB Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı ve 1907 FB Derneği değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Bu karşılaştırmalarda FB Gönüllüleri Derneği taraftarlarının taraftar olma unsurları bakımından puanları 2007 FB Derneği taraftarlarına göre, 1899 FB Derneği taraftarlarının taraftar olma unsurları bakımından puanları FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı ve 1907 FB Derneği puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda FB 2000 Derneği taraftarlarının taraftar olma unsurları bakımından puanları FB Gönüllüleri Derneği, Esenler FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı taraftarlarının puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 42. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Dernek	(J) Dernek	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Özdeşleşme Düzeyi	FB Gönüllüleri Derneği	FB Altyapı Derneği	5,49758	1,67145	,057
		FB 2000 Derneği	24,66498(*)	2,67955	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	3,75758	3,24965	1,000
		Esenler FB Derneği	5,70656	1,88168	,122
		2007 FB Derneği	11,58411(*)	2,51901	,001
		1899 FB Derneği	-2,24242	,90367	,411
		Birleşik FB'liler Vakfı	3,79758	1,75848	,719
		1907 FB Derneği	-1,27073	1,09236	1,000
	FB Altyapı Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-5,49758	1,67145	,057
		FB 2000 Derneği	19,16741(*)	3,04661	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,74000	3,55838	1,000
		Esenler FB Derneği	,20898	2,37541	1,000
		2007 FB Derneği	6,08653	2,90642	,764
		1899 FB Derneği	-7,74000(*)	1,70836	,001
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,70000	2,27906	1,000
		1907 FB Derneği	-6,76830(*)	1,81525	,013
	FB 2000 Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-24,66498(*)	2,67955	,000
		FB Altyapı Derneği	-19,16741(*)	3,04661	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-20,90741(*)	4,12896	,003
		Esenler FB Derneği	-18,95843(*)	3,16683	,000
		2007 FB Derneği	-13,08088(*)	3,58239	,015
		1899 FB Derneği	-26,90741(*)	2,70272	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-20,86741(*)	3,09521	,000
		1907 FB Derneği	-25,93571(*)	2,77153	,000
	1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-3,75758	3,24965	1,000
		FB Altyapı Derneği	1,74000	3,55838	1,000
		FB 2000 Derneği	20,90741(*)	4,12896	,003

		Esenler FB Derneği	1,94898	3,66184	1,000
		2007 FB Derneği	7,82653	4,02663	,923
		1899 FB Derneği	-6,00000	3,26879	,982
		Birleşik FB'liler Vakfı	,04000	3,60008	1,000
		1907 FB Derneği	-5,02830	3,32590	,999
	Esenler FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-5,70656	1,88168	,122
		FB Altyapı Derneği	-,20898	2,37541	1,000
		FB 2000 Derneği	18,95843(*)	3,16683	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,94898	3,66184	1,000
		2007 FB Derneği	5,87755	3,03220	,873
		1899 FB Derneği	-7,94898(*)	1,91454	,004
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,90898	2,43743	1,000
		1907 FB Derneği	-6,97728(*)	2,01050	,031
	2007 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-11,58411(*)	2,51901	,001
		FB Altyapı Derneği	-6,08653	2,90642	,764
		FB 2000 Derneği	13,08088(*)	3,58239	,015
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-7,82653	4,02663	,923
		Esenler FB Derneği	-5,87755	3,03220	,873
		1899 FB Derneği	-13,82653(*)	2,54365	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-7,78653	2,95733	,305
		1907 FB Derneği	-12,85483(*)	2,61664	,000
	1899 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	2,24242	,90367	,411
		FB Altyapı Derneği	7,74000(*)	1,70836	,001
		FB 2000 Derneği	26,90741(*)	2,70272	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	6,00000	3,26879	,982
		Esenler FB Derneği	7,94898(*)	1,91454	,004
		2007 FB Derneği	13,82653(*)	2,54365	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	6,04000(*)	1,79359	,045
		1907 FB Derneği	,97170	1,14804	1,000
	Birleşik FB'liler Vakfı	FB Gönüllüleri Derneği	-3,79758	1,75848	,719
		FB Altyapı Derneği	1,70000	2,27906	1,000
		FB 2000 Derneği	20,86741(*)	3,09521	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-,04000	3,60008	1,000
		Esenler FB Derneği	1,90898	2,43743	1,000
		2007 FB Derneği	7,78653	2,95733	,305
		1899 FB Derneği	-6,04000(*)	1,79359	,045
		1907 FB Derneği	-5,06830	1,89568	,282
	1907 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	1,27073	1,09236	1,000
		FB Altyapı Derneği	6,76830(*)	1,81525	,013
		FB 2000 Derneği	25,93571(*)	2,77153	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	5,02830	3,32590	,999
		Esenler FB Derneği	6,97728(*)	2,01050	,031
		2007 FB Derneği	12,85483(*)	2,61664	,000
		1899 FB Derneği	-,97170	1,14804	1,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	5,06830	1,89568	,282

* p<0,05

Tablo 42 taraftarların dernek değişkenine göre özdeşleşme düzeyi bakımından karşılaştırılmaları incelendiğinde, FB 2000 Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, 1907 Üniversiteli FB'liler Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, 1899 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı

ve 1907 FB Derneği, 2007 FB Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, 1899 FB Derneği ile FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı, 1907 FB Derneği ile FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği ve 2007 FB Derneği, değışkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Bu karşılaştırmalarda FB 2000 Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, 1907 Üniversiteli FB'liler Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği, 1899 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı ve 1907 FB Derneği, taraftarlarına göre, 2007 FB Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları FB Gönüllüleri Derneği puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 1899 FB Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği, 2007 FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı taraftarlarına göre, 1907 FB Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği ve 2007 FB Derneği, taraftarlarının puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 43. Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Dernek	(J) Dernek	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Fair play Anlayışı	FB Gönüllüleri Derneği	° FB Altyapı Derneği	-,01131	,30975	1,000
		FB 2000 Derneği	,09091	,33944	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-,13131	,69833	1,000
		Esenler FB Derneği	-,30478	,30429	1,000
		2007 FB Derneği	,91971	,35302	,332
		1899 FB Derneği	1,44012	,44503	,073
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,33131	,29952	1,000
		1907 FB Derneği	,76491	,39275	,871
	FB Altyapı Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	,01131	,30975	1,000
		FB 2000 Derneği	,10222	,40546	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-,12000	,73270	1,000
		Esenler FB Derneği	-,29347	,37652	1,000
		2007 FB Derneği	,93102	,41690	,639
		1899 FB Derneği	1,45143	,49723	,156
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,32000	,37268	1,000
		1907 FB Derneği	,77623	,45104	,964
	FB 2000 Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-,09091	,33944	1,000
		FB Altyapı Derneği	-,10222	,40546	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-,22222	,74574	1,000
		Esenler FB Derneği	-,39569	,40130	1,000
		2007 FB Derneği	,82880	,43941	,901
		1899 FB Derneği	1,34921	,51624	,322
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,42222	,39770	1,000
		1907 FB Derneği	,67400	,47192	,998
	1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	,13131	,69833	1,000
		FB Altyapı Derneği	,12000	,73270	1,000
		FB 2000 Derneği	,22222	,74574	1,000
		Esenler FB Derneği	-,17347	,73041	1,000
		2007 FB Derneği	1,05102	,75202	1,000
		1899 FB Derneği	1,57143	,79935	,930
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,20000	,72843	1,000
		1907 FB Derneği	,89623	,77146	1,000
	Esenler FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	,30478	,30429	1,000
		FB Altyapı Derneği	,29347	,37652	1,000
		FB 2000 Derneği	,39569	,40130	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,17347	,73041	1,000
		2007 FB Derneği	1,22449	,41286	,129
		1899 FB Derneği	1,74490(*)	,49384	,026
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,02653	,36815	1,000
		1907 FB Derneği	1,06970	,44730	,495
	2007 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-,91971	,35302	,332
		FB Altyapı Derneği	-,93102	,41690	,639
		FB 2000 Derneği	-,82880	,43941	,901
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,05102	,75202	1,000
		Esenler FB Derneği	-1,22449	,41286	,129
		1899 FB Derneği	,52041	,52528	1,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,25102	,40935	,100
		1907 FB Derneği	-,15479	,48178	1,000
	1899 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-1,44012	,44503	,073
		FB Altyapı Derneği	-1,45143	,49723	,156
		FB 2000 Derneği	-1,34921	,51624	,322

		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,57143	,79935	,930
		Esenler FB Derneği	-1,74490(*)	,49384	,026
		2007 FB Derneği	-,52041	,52528	1,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,77143(*)	,49092	,021
		1907 FB Derneği	-,67520	,55276	1,000
	Birleşik FB'liler Vakfı	FB Gönüllüleri Derneği	,33131	,29952	1,000
		FB Altyapı Derneği	,32000	,37268	1,000
		FB 2000 Derneği	,42222	,39770	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,20000	,72843	1,000
		Esenler FB Derneği	,02653	,36815	1,000
		2007 FB Derneği	1,25102	,40935	,100
		1899 FB Derneği	1,77143(*)	,49092	,021
		1907 FB Derneği	1,09623	,44407	,428
	1907 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-,76491	,39275	,871
		FB Altyapı Derneği	-,77623	,45104	,964
		FB 2000 Derneği	-,67400	,47192	,998
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-,89623	,77146	1,000
		Esenler FB Derneği	-1,06970	,44730	,495
		2007 FB Derneği	,15479	,48178	1,000
		1899 FB Derneği	,67520	,55276	1,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,09623	,44407	,428

* p<0,05

Tablo 43 taraftarların dernek değişkenine göre fair play anlayışı bakımından karşılaştırılmaları incelendiğinde, 1899 FB Derneği ile Esenler FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda 1899 FB Derneği taraftarların fair play anlayışı bakımından puanları Esenler FB Derneği ve Birleşik FB'liler Vakfı taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 44. Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Üye Olduğu Dernekler Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Dernek	(J) Dernek	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Şiddet Anlayışı	FB Gönüllüleri Derneği	FB Altyapı Derneği	,64101	,37412	,967
		FB 2000 Derneği	2,28620(*)	,36797	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	1,10101	,84249	1,000
		Esenler FB Derneği	,71325	,44180	,986
		2007 FB Derneği	2,32550(*)	,29159	,000
		1899 FB Derneği	-1,08947	,43393	,416
		Birleşik FB'liler Vakfı	,62101	,45490	,999
		1907 FB Derneği	-,93673	,41819	,640
	FB Altyapı Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-,64101	,37412	,967
		FB 2000 Derneği	1,64519(*)	,46143	,020
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,46000	,88731	1,000
		Esenler FB Derneği	,07224	,52221	1,000
		2007 FB Derneği	1,68449(*)	,40316	,002
		1899 FB Derneği	-1,73048(*)	,51557	,042
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,02000	,53334	1,000
		1907 FB Derneği	-1,57774	,50240	,077
	FB 2000 Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-2,28620(*)	,36797	,000
		FB Altyapı Derneği	-1,64519(*)	,46143	,020
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,18519	,88473	1,000
		Esenler FB Derneği	-1,57294	,51782	,105
		2007 FB Derneği	,03930	,39746	1,000
		1899 FB Derneği	-3,37566(*)	,51112	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,66519	,52904	,076
		1907 FB Derneği	-3,22292(*)	,49783	,000
	1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-1,10101	,84249	1,000
		FB Altyapı Derneği	-,46000	,88731	1,000
		FB 2000 Derneği	1,18519	,88473	1,000
		Esenler FB Derneği	-,38776	,91789	1,000
		2007 FB Derneği	1,22449	,85579	,999
		1899 FB Derneği	-2,19048	,91413	,737
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,48000	,92427	1,000
		1907 FB Derneği	-2,03774	,90677	,829
	Esenler FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-,71325	,44180	,986
		FB Altyapı Derneği	-,07224	,52221	1,000
		FB 2000 Derneği	1,57294	,51782	,105
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,38776	,91789	1,000
		2007 FB Derneği	1,61224(*)	,46664	,032
		1899 FB Derneği	-1,80272	,56660	,070
		Birleşik FB'liler Vakfı	-,09224	,58281	1,000
		1907 FB Derneği	-1,64998	,55463	,124
	2007 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	-2,32550(*)	,29159	,000
		FB Altyapı Derneği	-1,68449(*)	,40316	,002
		FB 2000 Derneği	-,03930	,39746	1,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	-1,22449	,85579	,999
		Esenler FB Derneği	-1,61224(*)	,46664	,032
		1899 FB Derneği	-3,41497(*)	,45920	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	-1,70449(*)	,47906	,023
		1907 FB Derneği	-3,26223(*)	,44436	,000
	1899 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	1,08947	,43393	,416
		FB Altyapı Derneği	1,73048(*)	,51557	,042
		FB 2000 Derneği	3,37566(*)	,51112	,000

		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	2,19048	,91413	,737
		Esenler FB Derneği	1,80272	,56660	,070
		2007 FB Derneği	3,41497(*)	,45920	,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	1,71048	,57687	,130
		1907 FB Derneği	,15274	,54839	1,000
	Birleşik FB'liler Vakfı	FB Gönüllüleri Derneği	-,62101	,45490	,999
		FB Altyapı Derneği	,02000	,53334	1,000
		FB 2000 Derneği	1,66519	,52904	,076
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	,48000	,92427	1,000
		Esenler FB Derneği	,09224	,58281	1,000
		2007 FB Derneği	1,70449(*)	,47906	,023
		1899 FB Derneği	-,171048	,57687	,130
		1907 FB Derneği	-,155774	,56512	,222
	1907 FB Derneği	FB Gönüllüleri Derneği	,93673	,41819	,640
		FB Altyapı Derneği	1,57774	,50240	,077
		FB 2000 Derneği	3,22292(*)	,49783	,000
		1907 Üniversiteli FB'liler Derneği	2,03774	,90677	,829
		Esenler FB Derneği	1,64998	,55463	,124
		2007 FB Derneği	3,26223(*)	,44436	,000
		1899 FB Derneği	-,15274	,54839	1,000
		Birleşik FB'liler Vakfı	1,55774	,56512	,222

* p<0,05

Tablo 44 taraftarların dernek değişkenine göre, şiddet anlayışı bakımından karşılaştırılmaları incelendiğinde, FB 2000 Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, 1899 FB Derneği ve 1907 FB Derneği, 2007 FB Derneği ile FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği, 1899 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı ve 1907 FB Derneği, 1899 FB Derneği ile FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği ve 2007 FB Derneği değişkenleri aralarında arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Bu karşılaştırmalarda, FB 2000 Derneği taraftarlarının şiddet anlayışı bakımından puanları, FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, 1899 FB Derneği ve 1907 FB Derneği, taraftarlarına göre, 2007 FB Derneği taraftarlarının şiddet anlayışı bakımından puanları FB Gönüllüleri Derneği, FB Altyapı Derneği, Esenler FB Derneği, 1899 FB Derneği, Birleşik FB'liler Vakfı

ve 1907 FB Derneği, puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 1899 FB Derneği taraftarlarının şiddet anlayışı bakımından puanları FB Altyapı Derneği, FB 2000 Derneği ve 2007 FB Derneği taraftarlarının puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 45. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Meslekleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	11,429	4	,052
Özdeşleşme Düzeyi	7,166	4	,127
Fair play Anlayışı	6,547	4	,162
Şiddet Anlayışı	21,937	4	,000

Tablo 45 incelendiğinde, şiddet anlayışı değişkeni bakımından taraftarların mesleklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Diğer değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 46. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftarların Meslekleri Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Şiddet Anlayışı	,988	4	542	,414

Tablo 46'ya göre, şiddet anlayışı değişkeninin homojen olduğu tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 47. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftarların Meslekleri Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Meslek	(J) Meslek	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Şiddet Anlayışı	Öğrenci	Memur	,87500	,55747	,518
		İşçi	1,12308	,49204	,152
		Serbest Meslek	,06799	,39048	1,000
		Emekli	1,74286(*)	,57989	,023
	Memur	Öğrenci	-,87500	,55747	,518
		İşçi	,24808	,53702	,991
		Serbest Meslek	-,80701	,44582	,369
		Emekli	,86786	,61851	,626
	İşçi	Öğrenci	-1,12308	,49204	,152
		Memur	-,24808	,53702	,991
		Serbest Meslek	-1,05509(*)	,36068	,029
		Emekli	,61978	,56026	,803
	Serbest Meslek	Öğrenci	-,06799	,39048	1,000
		Memur	,80701	,44582	,369
		İşçi	1,05509(*)	,36068	,029
		Emekli	1,67487(*)	,47356	,004
	Emekli	Öğrenci	-1,74286(*)	,57989	,023
		Memur	-,86786	,61851	,626
		İşçi	-,61978	,56026	,803
		Serbest Meslek	-1,67487(*)	,47356	,004

* p<0,05

Tablo 47 taraftarların mesleklerine göre, şiddet anlayışı bakımından incelendiğinde, serbest meslek ile işçi ve emekli, emekli ve öğrenci arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda serbest meslek grubundaki taraftarların şiddet anlayışı bakımından puanları, işçi ve emekli grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca emekli grubundaki taraftarların puanları öğrenci grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 48. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	37,098	4	,000
Özdeşleşme Düzeyi	5,178	4	,270
Fair play Anlayışı	11,732	4	,019
Şiddet Anlayışı	8,404	4	,078

Tablo 48 incelendiğinde, taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların eğitimlerine göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından ise taraftarların eğitimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 49. Taraftar Olma Unsurları ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Taraftar Olma Unsurları	9,302	4	548	,000
Fair play Anlayışı	8,156	4	548	,000

Tablo 49 incelendiğinde, değişkenlerin homojen olmadığı tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 50. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Taraftar Olma Unsurları	İlkokul	Ortaokul	-21,91964(*)	3,14401	,000
		Lise	-16,91275(*)	1,39852	,000
		Üniversite	-16,33118(*)	1,35559	,000
		Lisansüstü	-18,04637(*)	1,96070	,000
	Ortaokul	İlkokul	21,91964(*)	3,14401	,000
		Lise	5,00689	3,00409	,673
		Üniversite	5,58846	2,98435	,521
		Lisansüstü	3,87327	3,30349	,942
	Lise	İlkokul	16,91275(*)	1,39852	,000
		Ortaokul	-5,00689	3,00409	,673
		Üniversite	,58157	,98861	1,000
		Lisansüstü	-1,13362	1,72744	,999
	Üniversite	İlkokul	16,33118(*)	1,35559	,000
		Ortaokul	-5,58846	2,98435	,521
		Lise	-,58157	,98861	1,000
		Lisansüstü	-1,71519	1,69288	,978
	Lisansüstü	İlkokul	18,04637(*)	1,96070	,000
		Ortaokul	-3,87327	3,30349	,942
		Lise	1,13362	1,72744	,999
		Üniversite	1,71519	1,69288	,978

* $p<0,05$

Tablo 50 taraftar olma unsurları değişkenlerinin taraftarların eğitimleri bakımından incelendiğinde, ilkokul ile ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü, değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, ilkokul taraftarların taraftar olma unsurları bakımından puanları, ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 51. Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Eğitimleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Fair play Anlayışı	İlkokul	Ortaokul	-,34821	,52788	,999
		Lise	-,30108	,44143	,999
		Üniversite	-,35076	,43225	,996
		Lisansüstü	1,51815	,70800	,317
	Ortaokul	İlkokul	,34821	,52788	,999
		Lise	,04714	,36383	1,000
		Üniversite	-,00254	,35264	1,000
		Lisansüstü	1,86636	,66241	,068
	Lise	İlkokul	,30108	,44143	,999
		Ortaokul	-,04714	,36383	1,000
		Üniversite	-,04968	,20137	1,000
		Lisansüstü	1,81922(*)	,59581	,043
	Üniversite	İlkokul	,35076	,43225	,996
		Ortaokul	,00254	,35264	1,000
		Lise	,04968	,20137	1,000
		Lisansüstü	1,86890(*)	,58903	,032
	Lisansüstü	İlkokul	-1,51815	,70800	,317
		Ortaokul	-1,86636	,66241	,068
		Lise	-1,81922(*)	,59581	,043
		Üniversite	-1,86890(*)	,58903	,032

* $p<0,05$

Tablo 51 incelendiğinde, fair play anlayışı değişkenlerinin taraftarların eğitimleri bakımından incelendiğinde lisansüstü ile lise ve üniversite değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, lisansüstü eğitilmiş taraftarların fair play anlayışı bakımından puanları, lise ve üniversite eğitilmiş taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 52. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	7,471	4	,113
Özdeşleşme Düzeyi	23,457	4	,000
Fair play Anlayışı	3,410	4	,492
Şiddet Anlayışı	33,155	4	,000

Tablo 52 incelendiğinde, özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların gelir seviyesine göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından ise taraftarların eğitimlerine göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0.05$).

Tablo 53. Özdeşleşme Düzeyi ve Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Özdeşleşme Düzeyi	11,193	4	548	,000
Şiddet Anlayışı	3,360	4	548	,010

Tablo 53 incelendiğinde, değişkenlerin homojen olmadığı tespit edilmiştir ($p < 0.05$).

Tablo 54. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Gelir	(J) Gelir	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Özdeşleşme Düzeyi	Kötü	Az	15,00000	8,89194	,725
		Orta	4,45500	2,66020	,719
		İyi	1,25667	2,56839	1,000
		Çok İyi	-4,66667	2,66577	,670
	Az	Kötü	-15,00000	8,89194	,725
		Orta	-10,54500	8,60549	,944
		İyi	-13,74333	8,57755	,786
		Çok İyi	-19,66667	8,60721	,385
	Orta	Kötü	-4,45500	2,66020	,719
		Az	10,54500	8,60549	,944
		İyi	-3,19833	1,25872	,109
		Çok İyi	-9,12167(*)	1,44709	,000
	İyi	Kötü	-1,25667	2,56839	1,000
		Az	13,74333	8,57755	,786
		Orta	3,19833	1,25872	,109
		Çok İyi	-5,92333(*)	1,27045	,000
	Çok İyi	Kötü	4,66667	2,66577	,670
		Az	19,66667	8,60721	,385
		Orta	9,12167(*)	1,44709	,000
		İyi	5,92333(*)	1,27045	,000

* p<0,05

Tablo 54 özdeşleşme düzeyi değişkenlerinin taraftarların gelir seviyeleri bakımından incelendiğinde, “çok iyi” ile “orta” ve “iyi” değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, “çok iyi” gelir seviyesine sahip olan taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, “orta” ve “iyi” gelir seviyelerinde olan taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 55. Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftarların Gelir Seviyeleri Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Gelir	(J) Gelir	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Şiddet Anlayışı	Kötü	Az	5,00000(*)	,70553	,000
		Orta	2,22000	,68057	,077
		İyi	1,90667	,67099	,162
		Çok İyi	,35758	,78130	1,000
	Az	Kötü	-5,00000(*)	,70553	,000
		Orta	-2,78000(*)	,32806	,000
		İyi	-3,09333(*)	,30769	,000
		Çok İyi	-4,64242(*)	,50486	,000
	Orta	Kötü	-2,22000	,68057	,077
		Az	2,78000(*)	,32806	,000
		İyi	-,31333	,24510	,895
		Çok İyi	-1,86242(*)	,46934	,003
	İyi	Kötü	-1,90667	,67099	,162
		Az	3,09333(*)	,30769	,000
		Orta	,31333	,24510	,895
		Çok İyi	-1,54909(*)	,45534	,015
	Çok İyi	Kötü	-,35758	,78130	1,000
		Az	4,64242(*)	,50486	,000
		Orta	1,86242(*)	,46934	,003
		İyi	1,54909(*)	,45534	,015

* p<0,05

Tablo 55 şiddet anlayışı değişkenlerinin taraftarların gelir seviyeleri bakımından incelendiğinde, “az” ile “kötü”, “orta”, “iyi” ve “çok iyi”, “çok iyi” ile “orta” ve “iyi” değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, “az” gelire sahip taraftarların şiddet anlayışı bakımından puanları “kötü”, “orta”, “iyi” ve “çok iyi” gelire sahip taraftarların puanlarından, anlamlı derecede düşüktür. Ayrıca “çok iyi” geliri olan taraftarların puanları, “orta” ve “iyi” geliri olan taraftarların puanlarından, anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 56. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi, Şiddet Anlayışı ve Fair Play Anlayışı Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından Karşılaştırılmasına Göre Kruskal Wallis Testi

DEĞİŞKENLER	Ki-kare	df	p
Taraftar Olma Unsurları	23,601	2	,000
Özdeşleşme Düzeyi	73,867	2	,000
Fair play Anlayışı	,382	2	,826
Şiddet Anlayışı	31,069	2	,000

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların taraftar oldukları yaşlara göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Fair play anlayışı değişkeni bakımından ise taraftarların taraftar oldukları yaşlara göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 57. Taraftar Olma Unsurları, Özdeşleşme Düzeyi ve Şiddet Anlayışı Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından Homojenlik Testi.

DEĞİŞKENLER	Levene İst.	df1	df2	p
Taraftar Olma Unsurları	2,276	2	550	,104
Özdeşleşme Düzeyi	20,274	2	550	,000
Şiddet Anlayışı	10,948	2	550	,000

Tablo 57 incelendiğinde, taraftar olma unsurları değişkenlerinin homojen olduğu ($p>0,05$), diğer değişkenlerin ise homojen olmadığı tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 58. Taraftar Olma Unsurları Değişkenlerinin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tukey) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Taraftar Yaşı	(J) Taraftar Yaşı	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Taraftar Olma Unsurları	0-10 Yaş	11-20 Yaş	7,92211(*)	1,67460	,000
		21-30 Yaş	-10,48214	7,77936	,370
	11-20 Yaş	0-10 Yaş	-7,92211(*)	1,67460	,000
		21-30 Yaş	-18,40426	7,92744	,054
	21-30 Yaş	0-10 Yaş	10,48214	7,77936	,370
		11-20 Yaş	18,40426	7,92744	,054

* $p<0,05$

Tablo 58 taraftar olma unsurları değişkenlerinin taraftar oldukları yaşlar bakımından incelendiğinde, “0–10 yaş” ile “11–20 yaş” değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, “0–10 yaş” grubundaki taraftarların taraftar olma unsurları bakımından puanları, “11–20 yaş” grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

Tablo 59. Özdeşleşme Düzeyi Değişkenlerinin Taraftarların Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Taraftar Yaşı	(J) Taraftar Yaşı	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Özdeşleşme Düzeyi	0–10 Yaş	11–20 Yaş	24,28896(*)	2,76892	,000
		21–30 Yaş	5,79960(*)	,49427	,000
	11–20 Yaş	0–10 Yaş	–24,28896(*)	2,76892	,000
		21–30 Yaş	–18,48936(*)	2,72445	,000
	21–30 Yaş	0–10 Yaş	–5,79960(*)	,49427	,000
		11–20 Yaş	18,48936(*)	2,72445	,000

* $p<0,05$

Tablo 59 özdeşleşme düzeyi değişkenlerinin taraftarların taraftar oldukları yaşlar bakımından incelendiğinde, “0–10 yaş” ile “11–20 yaş” ve “21–30 yaş”, “11–20 yaş” ile “21–30 yaş” değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, “0–10 yaş” grubundaki taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, “11–20 yaş” ve “21–30 yaş” grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca, “11–20 yaş” grubundaki taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, ve “21–30 yaş” grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 60. Şiddet Anlayışı Değişkeninin Taraftar Oldukları Yaşlar Bakımından (Tamhane) Çoklu Karşılaştırma Testi

DEĞİŞKENLER	(I) Taraftar Yaşı	(J) Taraftar Yaşı	Ort.Fark (I-J) (Puan)	St. Hata	p
Şiddet Anlayışı	0-10 Yaş	11-20 Yaş	2,21830(*)	,27919	,000
		21-30 Yaş	-1,16468(*)	,12054	,000
	11-20 Yaş	0-10 Yaş	-2,21830(*)	,27919	,000
		21-30 Yaş	-3,38298(*)	,25183	,000
	21-30 Yaş	0-10 Yaş	1,16468(*)	,12054	,000
		11-20 Yaş	3,38298(*)	,25183	,000

* p<0,05

Tablo 60 şiddet anlayışı değişkeninin taraftar oldukları yaşlar bakımından incelendiğinde, “21-30 yaş” ile “0-10 yaş” ve “11-20 yaş”, “0-10 yaş” ile “11-20 yaş”, değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu karşılaştırmalarda, “21-30 yaş” grubundaki taraftarların şiddet anlayışı bakımından puanları, “0-10 yaş” ve “11-20 yaş” grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca “0-10 yaş” grubundaki taraftarların şiddet anlayışı bakımından puanları, “11-20 yaş” grubundaki taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya katılan toplam 553 taraftardan %91,3'ünün erkek, %8,7'sinin ise bayan olduğu, taraftarların yaşlarının çoğunluğunun 21 yaş ile 40 yaş arasında %74,8 oranında olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan yaş dağılımlarının ise, %12,8'inin 41–50 yaş, %5,8'inin 20 yaş ve altı, %4,5'inin 51–60 yaş, %2,0'ının ise 61–70 yaşlarında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan taraftarlar meslek gruplarına göre incelendiğinde, taraftar grubunun üçte ikilik bir bölümünün (%63,8) “serbest meslek” sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bunu, işçi (%11,8), öğrenci (%9,8) ve memur (%7,2) izlemektedir. Emekli olanlar ise sadece %6,3'tür. Ayrıca taraftarların %85,7'si bir işte çalıştıklarına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Özden⁽⁶⁹⁾ “Fenerbahçe futbol seyircisinin sosyo-ekonomik profili” konulu çalışmasında, katılımcıların %20,2'sinin işçi, %12,0'ının memur, %22,3'ünün öğrenci, %2,4'ünün emekli olduğunu, serbest meslek grubuna girenlerin oranının ise %40 civarında olduğunu tespit etmiştir. İki çalışma arasında mesleklere göre farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle serbest meslek ve öğrenciler arasındaki farklar dikkati çekmektedir. Bu çelişkinin uygulama alanlarının farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü Özden çalışmasını, 1998—1999 1. lig futbol sezonunda, İstanbul Kadıköy Şükrü Saraçoğlu stadyumunda oynanan, Fenerbahçe-Altay futbol takımlarının karşılaşmasında tesadüfi olarak Fenerbahçe futbol seyircisi üzerinde yapılmıştır.

Taraftar grubunun yarısından fazlasını (%50,8) “üniversite” mezunları oluşturmaktadır. “lise” mezunu olanların oranı da %35,6’ya ulaşmaktadır. %5,6’sının lisansüstü, %5,1’inin ortaokul, %2,9’unun ise ilkokul eğitimi olduğu tespit edilmiştir. Özden⁽⁶⁹⁾ Fenerbahçe seyircisi üzerine yaptığı çalışmada, katılımcıların %38,7’sinin lise, %32,9’unun üniversite, %2,4’ünün ise yüksek lisans ve doktora eğitimi olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgulardan hareketle, Fenerbahçe taraftar derneklerine üye taraftarların eğitim seviyeleri genel olarak Fenerbahçe seyircisinden daha yüksektir.

Taraftarların babalarının eğitim durumları incelendiğinde, lise eğitilmişlerin oranı %35,6’dır. Bunu ilkokul (%21,7), üniversite (%20,8), ve ortaokul (%16,3) eğitilmiş babalar izlemektedir. Geriye kalan babaların %2,4’ünün okur-yazar, %2,2’sinin lisansüstü mezunu olduğu, %1,1’inin ise okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir. Taraftarların annelerinin eğitimlerinde ise, ilkokul ve lise mezunlarının oranları hemem hemen aynıdır (sırayla; %29,5 ve %29,1). Bunları ortaokul (%22,6), ve üniversite (%11,8) mezunları izlemektedir. Geriye kalan annelerin %3,6’sını okur-yazar olanlar, %2,5’ini okur-yazar olmayanlar oluştururken, lisansüstü eğitilmişlerin oranı ise sadece %0,9’dur. Bu sonuçlara göre, Fenerbahçe Spor Kulübü taraftar dernekleri üyelerinin eğitim durumlarının yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca, taraftarların babalarının eğitim durumlarının da yüksek olduğu, buna karşın anne eğitim durumlarının düşük olduğu halde, araştırma ya katılan taraftarların yaş ortalamaları dikkate alındığında genel olarak taraftarların ailece yüksek bir eğitim seviyesi gösterdikleri söylenilebilir. Özden’in⁽⁶⁹⁾ yapmış olduğu çalışmadaki anne ve baba eğitim seviyelerinin

derneklere üye taraftarların anne ve babalarının eğitim seviyelerine göre daha düşük olduğu tespit edilmektedir. Araştırmalar arasında farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır.

Taraftarların İstanbul genelinde yirmi altı semtte ikamet ettiği tespit edilmiştir. Bu semtler içerisinde ikamet eden taraftarların %40'ının Kadıköy semtinden olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda taraftarların ikametleriyle seçtikleri spor kulübü arasında doğru bir orantı olduğu anlaşılmaktadır. Özden'in⁽⁶⁹⁾ yapmış olduğu çalışmada da diğer semtlere oranla taraftarların çoğunlukla Kadıköy'de ikamet ettiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan iki çalışma arasında paralellik olduğu söylenebilir.

Ankete katılan taraftarların gelir düzeylerine ilişkin cevaplarına bakıldığında, büyük çoğunluğunun gelir düzeylerinin iyi (%54,2) ve orta (%36,2) olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle taraftarların büyük bir çoğunluğunun Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumuna göre iyi bir gelir düzeyine sahip oldukları söylenilebilir.

Araştırma kapsamına alınan taraftarların taraftar olma yaşlarının belirlenmesine yönelik anket sorusundan elde edilen verilere göre, taraftarların büyük çoğunluğunun %91,1 ile "0-10 yaş" grubunda taraftar olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, taraftarların on yaşında ve öncesinde bir takımın taraftarı olarak favori takımlarını belirlediklerini göstermektedir. Ayrıca araştırmada elde edilen başka bir veriye göre değerlendirildiğinde, taraftarların %0,5'lik bir oranda takım değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, 10 yaş

ve öncesinde taraftar olarak seçilen takım hayat boyunca kişinin favori takımı olarak devam etmektedir. Gencay⁽³⁰⁾ üniversite öğrencilerinin spor taraftarlığıyla ilgili davranışları üzerine yaptığı araştırmada, taraftar olma yaşı olarak büyük çoğunluğun 13 yaş ve altında (%86,9) yoğunlaştığını tespit etmiştir. Bu bakımdan iki araştırma bulguları arasında paralellik olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan taraftarların %35,8'inin Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği üyesi olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırası ile takip eden derneklerin ise, Fenerbahçe 2000 Derneği üyeleri (%9,8), 1907 Fenerbahçe Derneği üyeleri (%9,6), Fenerbahçe Altyapı Derneği üyeleri (%9,0), Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı üyeleri (%9,0), Esenler Fenerbahçe Derneği üyeleri (%8,9), 2007 Fenerbahçe Derneği üyeleri (%8,9), 1899 Fenerbahçe Derneği üyeleri (%7,6) ve 1907 Üniversiteli Fenerbahçe'liler Derneği üyelerinin (%1,4) olduğu tespit edilmiştir. Bu derneklere üye taraftarların, %37,3'ünün bir yıllık dernek üyeliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bunu, iki yıllık dernek üyeliği olan taraftarlar (%24,6) izlemektedir. Beş yılın üstünde dernek üyeliği olan taraftarların oranı %14,3 iken, üç ilâ beş yılları arasında dernek üyelikleri olan taraftarların oranları %10'un altındadır. Sonuçlara göre, %60'dan fazlasının bir iki yıllık sürelerle dernek üyelikleri devam etmektedir. Bu durum yeni üyelerin artarak devam ettiğini gösterirken, bu tip derneklere olan arz-talep oranının da yüksek olduğunun göstergesidir. Ayrıca Fenerbahçe futbol takımının son yıllarda ligde aldığı başarılar ile tribündeki seyircilerin artması (kombine bilet satışlarının, Fenerbahçe logolu ürünlerin satışlarının artması gibi) ve taraftar derneklerinin

kurulması, sayılarının artması ve taraftarların bir derneğe üye olması arasında doğru bir orantı olduğu söylenebilir.

Taraftarların derneklere üyelik sebebi olarak %72,3'ünün takımlarına güç kazandırmak amacı ile üye oldukları tespit edilmiştir. Bunu %13,4 ile takımla iyi iletişim sağlamak için üye olan taraftarlar izlemektedir. Dernek üyeliğinin sağlayacağı avantajlardan faydalanmak amacı ile üye olan taraftarların oranı ise sadece %1,8'dir. Ayrıca taraftarların üye oldukları derneklerin (%85,5) yeterince aktif olduğu ve bu derneklerin (%89,3) taraftarlık duygularına olumlu yönde etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Taraftarların bu görüşlerine dayanarak kulüp ve taraftar arasındaki güçlü bağların kurulmasında gönüllü taraftar derneklerinin önemi inkâr edilemez. Çünkü hem taraftar hemde kulüp açısından kurulan karşılıklı olumlu bağların oluşmasını sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan taraftarların %72,3'ünün takımlarının İstanbul'daki her maçına gittikleri tespit edilmiştir. Bunu %19,0 ile takımlarının önemli maçlarına giden taraftarlar izlerken, hiç gitmeyenlerin oranı ise sadece %1,1'dir. İstanbul dışındaki maçlarına giden ve gitmeyen taraftarların oranları incelendiğinde ise, %45,9'unun "bazı deplasmanlara", %31,8'inin "önemli deplasmanlara", %18,8'inin "hiç gitmem", %3,4'ünün de "her deplasmana" gittikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, derneklere üye taraftarların çoğunluk ile takımlarını İstanbul içinde, her maçına giderek destekledikleri, İstanbul dışında da bazı deplasmanlarda ve önemli deplasmanlarda destekledikleri anlaşılmaktadır. İstanbul dışın da her maça gidememelerinin sebebinin gönümüz

Çalışma şartları, ailevi ve sosyo-ekonomik durumundan kaynaklandığı söylenilebilir. Özden'in⁽⁶⁹⁾ yapmış olduğu çalışma ile karşılaştırıldığında taraftarların takımlarının maçlarına İstanbul içi ve dışı katılımları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Taraftar derneklerine üye taraftarların takımlarının maçlarına katılımlarının anlamlı derecede yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Taraftarların sporla ilişki düzeyleri ve bakıldığında yaklaşık üçte birinin (%32,7) taraftar olarak sporla ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Bunu sırası ile eskiden spor yapanlar (%27,3), boş zaman aktivitesi olarak spor yapanlar (%22,2) ve sağlık için spor yapanlar (%9,9) izlemektedir. Aktif olarak spor yapanların oranı ise %7,8'dir. Bu sonuçlara göre taraftarların %60'ının sporla pasif olarak ilgilendiğı, geriye kalanların ise sporla hem aktif hem de pasif olarak ilgilendikleri anlaşılmaktadır.

Hiç takım değıştirip değıştirmediklerini belirlemeye yönelik soruya, taraftarların %99,5'i "hayır" demektedir. Buna karşın %0,5'lik bir orana sahip takım değıştiren taraftarlar, önceki takımlarının imajının kendilerini temsil edememesini başka takım değıştirme nedeni olarak göstermektedir. Gencay'ın⁽³⁰⁾ üniversite öğrencilerinin spor taraftarlığıyla ilgili davranışları üzerine yapmış olduğu araştırmada, katılımcıların taraftar olduğu takımı değıştirme nedenleri arasında ise en büyük etkenin takımın kötü giden performansının (%48,3) etken olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, taraftarlar için takımlarının imajının ve performansının önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan Fenerbahçe taraftarlarının %87,2'sinin en sevmediği futbol takımının Galatasaray futbol takımı olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebinin iki futbol takımının farklı kuruluş felsefesinden, tarihinden ve ezeli rekabetinden kaynaklandığı söylenilebilir. Türk futbolunun üç büyüğü diye adlandırılan Galatasaray-Fenerbahçe-Beşiktaş futbol takımları arasında ezeli bir mücadele vardır. Bu üç takımın birbiriyle yaptıkları karşılaşmalar derbi olarak nitelendirilir ve Türk futbolunun en nemli maçlarıdır. Ancak gerek taraftarların gerekse medyanın bu üç kulübün karşılaşmaları içerisinde en çok önem verdikleri heyecanlandıkları müsabakalar Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşmalarıdır. Fenerbahçe-Galatasaray arasındaki bu rekabetin kökleri Türk spor tarihinin önemli bir objesi olan Cuma ligi ve Pazar ligine dayanmaktadır.

Pazar ligine alternatif olarak 1913 yılında kurulan Cuma ligi ikinci sınıf birlik olarak değerlendirilmiştir. Galatasaray ve Altınordu'nun birlikte hareket ederek Fenerbahçe'yi Pazar liginden dışlaması, 1914-1915 sezonunda Fenerbahçe'nin cuma liginde yer almasıyla sonuçlanırken; o sezon Cuma ve Pazar liglerinin eş düzeye gelmesi, Galatasaray-Fenerbahçe rekabetiyle özdeşleştirilmiştir. Daha sonra Galatasaray-Fenerbahçe Cuma birliği adı altında aynı lig çatısında buluşmuşlardır. Bu dönem 1922 tarihinde Türkiye'nin ilk ulusal spor yönetimi olan Türk idman cemiyetleri ittifakının kurulmasıyla noktalanmış ancak Cuma birliği miras olarak Fenerbahçe-Galatasaray rekabetini bırakmıştır⁽⁸¹⁾.

Nitekim taraftar da Galatasaray ve Fenerbahçe kulübünün dostluk ilişkilerinin zaman içinde gelişen olaylar doğrultusunda bozulduğunu sonra nefret

duygusunun geliştiğini şu anda Galatasaray'ı dost gören Fenerbahçeli ya da Fenerbahçe kulübünün dost gören Galatasaray taraftarının çok çok az olduğunu belirterek Kadıköy deplasmanına gelen cim bom taraftarlarına “cengâver” gözüyle bakıldığını veya Ali Sami Yen'e giden Fenerbahçe taraftarının “cesur kişi” olarak nitelendirip deplasmana giden iki takım taraftarları için bu olayın bir övünç ve gurur kaynağı haline geldiğini ifade etmektedir⁽⁷⁵⁾.

Taraftarların büyük çoğunluğu (%81,2) Fenerbahçe takımını tutmasaydım hiçbir takımı tutmazdım görüşündedir. Öztürk ve Arkadaşları⁽⁷¹⁾, üniversite gençliğinin futbolda takım tutma durumları üzerine yapmış oldukları çalışmada taraftarların büyük çoğunluk ile başka takım tutmayacaklarını tespit etmişlerdir. Yine Özden'in⁽⁶⁹⁾ araştırmasında da aynı yönde sonuçlar bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, yapılan çalışma bulguları ile iki çalışma arasında paralellik olduğu görülmektedir.

Taraftarların milli takım dışında başka takımları destekleyip desteklemediklerini belirlemek amacıyla yöneltilen soruya, %62,4'ünün “hiç desteklemedim” görüşünü bildirdikleri tespit edilirken, bunu “uluslararası turnuvalarda yarışıyorsa başarılı olmasını arzu ederim” (%17,2), “takımımın şampiyon olması önemlidir. Başka takıma tahammül edemem” (%8,7), “şampiyon olamıyorsak ezeli takımlar dışındaki takımları desteklerim” (%6,1) ve “takımım şampiyon olamamışsa rakip takımın başarısını saygıyla karşılarım” (%5,6) görüşleri takip etmektedir. Gencay'ın⁽³⁰⁾ üniversite öğrencilerinin spor taraftarlığıyla ilgili davranışları üzerine yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin

hemen hemen yarısının (%49,5) rakip takımı uluslararası turnuvalarda yarışıyorsa desteklediği, buna karşın %30,3'lük kısmı hiç bir suretle başka bir takımı desteklemediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar gösteriyor ki derneğe üye taraftarların büyük çoğunluğu her türlü şartta takımlarından vazgeçemedikleri başka takımların başarısına tahammül edemedikleri söylenilebilir. Dolayısıyla kendi takımının yarattığı başarının yanısıra, tribündeki taraftar için Önemli hazzardan biri de ezeli rakibinin başarısızlığı ile dalga geçmektir⁽¹¹⁾. Örneğin Galatasaray'ın Avrupa kupalarında Chelsea ile işleştigi maç öncesi Fenerbahçe taraftarları Chelsea Kulübünün resmi internet sitesinin taraftar formunda kendi aralarında mesajlaşmışlardır. Yazışmalar çoğunlukla İngilizce yapılmış ve yabancı takımları destekler niteliklerde mesajlar içermiştir. Örneğin "Sevgili Chelsea'li kardeşlerimiz, bu Galatasaray'a dikkat edin. Doping, şike, ne ararsan bunlarda var. Sizi destekliyoruz, başarılar, Fenerbahçeliler" gibi mesajlar yazılmıştır⁽¹⁵⁾.

Araştırmaya katılan taraftarların takımları önemli bir maç kaybettiklerinde, %63,7'sinin "çok üzülürüm, bu durum günlük yaşamımı da etkiler" şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Buna karşın taraftarlardan "takımınız önemli bir maç kazandığı zaman tepkiniz nasıl olur" sorusuna önem derecesine göre üç cevap sıralaması istendiğinde sırasıyla; "çok mutlu olurum, günlük yaşamımı da etkiler" (%64,8), "sadece sevinirim" (%13,4) ve "fazla önemsemem" (%1,4) şeklinde görüş bildirdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar, çoğunlukla taraftarların takımlarının başarısı veya başarısızlığı durumunda günlük yaşamlarını olumlu ve ya olumsuz olarak etkilediğini ve yaşamlarındaki önemin derecesini göstermektedir. Bozdemir⁽¹⁰⁾ tarafından, Kayseri sporlu taraftarlar

üzerinde yapılan çalışmada, önemli bir mağlubiyetten sonra taraftarların çoğunluğunun (%87,1) bu durumdan çok etkilendikleri, sadece %12,9'luk kısmının bu durumu normal karşıladığını bulmuştur. Bu araştırma ile paralellik olduğu görülmektedir. Yine Gencay'ın⁽³⁰⁾ araştırmasında da, katılımcılar (%48,5) sporda yenmenin de yenilmenin de normal bir durum olduğunu belirtirken, %34,9 ile de sadece üzüldükleri tespit edilmiştir. Futbol taraftarları, tuttıkları takımla veya sporcuyla olan özdeşleşmelerinin derinliğine göre geniş bir yelpazede dağılmışlardır. Bazıları çok hafif bir özdeşleşme gösterir, sorulduğu zaman tuttuğu takımın ismini söyler, o takım yendiği zaman azıcık sevinir, ama hafif bir taraftardır. Bazıları ise kimliklerini bir takımın taraftarı olmakla bulmuş gibidirler, o takım yenince dünyalar kendilerinin olur, yenilince üzüntüden kahrederler⁽⁴⁾.

Taraftar, takımı kazandığında yalnızca kendi kazanmış gibi sevinmez, taraftarlık gücüyle, sahadaysa tezahürat yaparak maçı kazandırdığını düşünür, kendine pay çıkarır. Bunda gerçekten küçük bir pay sahibi olduğunu hissettiğinde kendine güveni iyice artar⁽⁴⁾. Bir Fenerbahçe taraftarı takımının kazanması veya kaybetmesi durumunda duygularını şu cümlelerle ifade etmiştir; Futbol bu kadar bütün (ki şüphesiz örnekleri az da olsa sadece futbolu sevip "taraftar olma" haliyle ilgilenmeyenler de mevcut!), bu kadar insana dair? Çünkü büyük ölçüde bastırdığımız aidiyet duygusu futbolla; kulüplerle ve futbolcularla açığa çıkıyor. Çünkü sahadaki takım, sahadaki takımdan çok daha başka bir şey aslında!: sahada temsil edilen biziz (taraftarı olunan, tutulan takım, esasen bu bakımdan derin bir tahlile tabi tutulmalı: takım kimlikleri diye bir şey var mıdır, nasıl oluşur, neden o takım değil de bu takım tutulur vb. gibi mesela). Takım

yenerse büyüklüğü, gücü, esrik bir haz duygusunu, doğru tarafta bulunmanın mutluluğunu; kaybederse hüznü, öfkeyi, kırıklığı, aslında hayat karşısında aldığımız bir yenilgiyi yaşamıyor muyuz? Yenilince olayı şanssızlığa, hakemlere, hatta hatta "kaygan" zemine bağlamıyor muyuz?⁽⁴⁹⁾.

Araştırma kapsamına alınan taraftarların, %18,9'unun boş zamanlarını "Gezme/Seyahat" ile değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bunu "tv izleme" (%18,6), "sinema veya tiyatroya gitme" (%14,7), "dernek etkinlikleri" (%14,0), "müzik dinleme" (%13,1), "sağlık için spor yapma" (%10,1), "kitap okuma" (%9,8) ile değerlendiren taraftarlar izlemektedir. "el işi uğraşları" ile değerlendirenlerin oranı ise sadece %0,8'dir. Özden'in⁽³⁰⁾ araştırmasında hafta sonunda maç dışında seyircilerin, gezerim (%43,5), evde oturur TV izlerim (%21,9), ziyaretlere giderim (%6,8), piknik yaparım (%14,4) ve kahveye giderim (%11,3), sonuçları tespit edilmiştir. Araştırmaların sonuçları gösteriyor ki Fenerbahçe taraftarı boş zamanlarında gezme ve seyahati tercih etmektedirler. Ayrıca, taraftarların hangi tür müzikleri tercih ettiklerini belirlemek üzere taraftarlara yöneltilen sorudan elde edilen verilere göre, taraftarların %33,5'inin "yerli pop" müziğini tercih ettiği tespit edilmiştir. Bunu, %19,9'la "Türk halk müziği", %15,2 ile "Türk sanat müziği" dinleyen taraftarlar izlemektedir. "yabancı pop" ve "rock müzik" dinleyenlerin oranı her biri için %13,6'dır. "arebeks/fantezi" müzik türlerini tercih edenlerin oranı ise sadece %4,3'tür. Taraftarların büyük çoğunluğunun yerli pop müziği tercih etmeleri buna karşın arebeks müziği en az oranda tercih etmeleri derneklere üye taraftarların karamsar olmayan neşeli bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

Taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından, etki düzeylerini gösteren ortalamalara göre değerlendirildiğinde, Fenerbahçe taraftarları kulübün tarihi etkenini $\bar{x}$:3,65 ile “etkili” düzeyde ilk sıraya koymaktadırlar. Bunu sırası ile kulübün başarıları ($\bar{x}$ =3,50), kulübün renkleri ($\bar{x}$ =3,48), ve kulübün popülerliği ($\bar{x}$ =3,43) “etkili” olarak izlemektedir. Kulübün sembolleri ($\bar{x}$ =3,30) ve ailem ($\bar{x}$ =2,81) unsurları ise “orta derecede etkili” düzeydedir. Taraftarlar kulübün ekonomik bakımdan güçlü olması ($\bar{x}$ =2,43) arkadaşlarım ($\bar{x}$ =2,36), Çok beğendiğim ve kendime benzettiğim bir sporcu ($\bar{x}$ =2,31), yazılı ve görsel medya ($\bar{x}$ =2,01), okul ($\bar{x}$ =2,00) unsurlarını “etkisiz” olarak belirlerken, ($\bar{x}$ =1,54) antrenörüm–öğretmenim unsurunu “çok etkisiz” olarak belirlemişlerdir (Tablo 15). Bu bağlamda, Fenerbahçe Spor Kulübü’nün köklü bir tarihinin, başarılarının, renklerinin ve popülerliğinin taraftarların taraftar olmalarında etken olduğu anlaşılmaktadır. Öztürk ve Arkadaşlarının⁽⁷¹⁾ üniversite gençliğinin futbolda takım tutma durumları üzerine yapmış oldukları çalışmada katılımcıların takım tutmalarında en önemli etkenlerden ilkinin, futbolcuların başarısı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların tuttuğu takımın belirlemede etkili olan kişilerin kimler olduğuna bakıldığında takım tutmada aile üyelerinden etkilenenlerin birinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Özden’in⁽⁶⁹⁾ çalışmasında da, %37 ile aile ilk sırada yer almaktadır. İnsanların bir şeyi benimsemesi, kabullenmesi için ondan hoşlanması gerekir. “hoşlanma duygusu bizi öykünme düşüncesine götürür. Aristoteles’e göre öykünme iç tepkisi insanlarda doğuştan vardır ve insana özgüdür. İnsanlar ürünleri karşısında hoşlanma duygusuna kapılır.” Taraftarların takımlarının geçmişi, başarıları gibi

öyküneceği olgular aidiyet duygularının oluşumunda, sürdürülmesinde önemli bir etkendir⁽¹²⁾. Taraftar anketlerine dayanan bazı çalışmalara göre herhangi bir takımın taraftarı olmayı belirleyen en yaygın neden, babanın (veya seyrek olarak annenin) o takımın taraftarı olmasıdır. İkinci büyük etki, oyunculardan biri ya da birkaçının kişiliği, görünüşü ve üstün yetenekleridir. Coğrafi nedenler daha sonra gelir, bir şehrin insanların genellikle o şehrin takımlarını tutması gibi. Aynı ölçüde etkili başka bir neden, arkadaş ya da arkadaş grubu etkisidir. Takımın başarıları ancak beşinci sırada etkileyici nedendir. Buraya kadar bir takımın taraftarı olmayı belirleyen nedenlerdir. Fakat o takımı tutmaya devam etmek için takımın başarısı bir numaralı nedendir. Elbette bu çalışmalar tüm ülkeler için genel bir fikir verse de ayrı ayrı ülkelerin koşullarına göre ana neden sıralamalarında değişiklikler olacaktır⁽⁴⁾.

Taraftarların takımlarıyla özdeşleşme düzeyi bakımından, katılma düzeylerini gösteren ortalamalara göre değerlendirildiğinde, Fenerbahçe’li olmaktan çok mutluyum ($\bar{x}=4,76$) “tamamen katılıyorum” olarak ilk sırayı almaktadır. Bunu sırası ile, takımımın kazanması önemlidir ($\bar{x}=4,69$), takımımı sezon boyunca, herhangi bir iletişim aracılığıyla (sahada, tv, radyo, gazete, internet gibi) daima takip ederim ($\bar{x}=4,67$), takımımın en üstte yer alması çok önemlidir ($\bar{x}=4,67$), Fenerbahçe’li olmanın çok önemli olduğunu düşünürüm ($\bar{x}=4,59$), takımınızın en büyük rakibini hiç sevmem ($\bar{x}=4,54$), Fenerbahçe’li olmak beni güçlü yapar ($\bar{x}=4,52$), maça giderken üzerimde mutlaka

Fenerbahçe'nin renkleri olur (atkı, şapka vb.) ($\bar{x}=4,52$), her zaman her yerde takımımdan bahseder ve renklerini taşımaya özen gösteririm ($\bar{x}=4,50$), maçı, bir grupla beraber olduğumda izlemekten hoşlanırım ($\bar{x}=4,45$), çevrem tarafından Fenerbahçe'li olarak bilinmem çok önemlidir ($\bar{x}=4,44$), önemli bir maç olduğunda, arkadaşlarla saatler öncesinden buluşup hazırlık yaparız ($\bar{x}=4,29$), Fenerbahçe ile güler, Fenerbahçe ile ağlarım ($\bar{x}=4,28$), Ben demek Fenerbahçe demek, Fenerbahçe demek ben demektir ($\bar{x}=4,26$) katılma düzeylerine göre “tamamen katılıyorum” olarak sıralanmaktadır. Ayrıca, maçlarda takımı desteklemeyen (tezahürat yapmayan) Fenerbahçe'lilere kızıyorum ($\bar{x}=4,06$), takımımın başarıları benim başarılarım ve onların kaybettikleri benim kaybettiklerimdir ($\bar{x}=3,94$), maçlarda stadın hep aynı yerinde otururum ($\bar{x}=3,79$), Fenerbahçe'nin maçlarına gelmeyen Fenerbahçe'lilere kızıyorum ($\bar{x}=3,67$) ise katılma düzeylerine göre “katılıyorum” olarak sıralanmaktadır (Tablo 28). Sonuçlara bakıldığında taraftarların görüşlerinin genel olarak “tamamen katılıyorum” ve “katılıyorum” görüşlerinde yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır. Bu da taraftarların takımıyla yüksek derecede özdeşleştiklerini göstermektedir. taraftarların futbol takımlarıyla kurdukları özdeşlikte mensubiyetler kadar bizzat futbol oyunundaki figürlerin günlük yaşamın gel-gidine, hır-gürüne benzer roller ve devinimler üretmiş olmalarında yatmaktadır. Çünkü boks ve hokey gibi sporların yanı sıra futbolda da “alan tutma, alan kapatma söz konusu olduğunda oyuncular kurallar izin versin ya da vermesin kıyasıya birbirlerine” girmektedirler. Toplumsal yaşamın doğasını oluşturan statü ve roller arasında böyle bir mücadele, böyle bir etkileşimin yer aldığı göz önüne alındığında

taraftarların futbol oyununa gösterdiği teveccühün toplumsal arka planı aralanmış olur. Toplumsal statülerinin belirlediği günlük yaşama bu gerçeklik içinde sıkı sıkıya bağlı olan insanlar bu alışkanlıklarını taraftarı oldukları takımların performansına ve renklerine yöneltmekte güçlük çekmiyorlar. Bir farkla ki, bu kez mücadeleyi kendisi ve kendileri değil gönül verdikleri, ümit bağladıkları takım ve onun futbolcuları yapıyorlar; yani temsilciler hırsla, azimle ve aşkla varlık nedeni olarak gördükleri taraftarların günlük yaşamdaki düş kırıklıklarını ve başarısızlıklarını umuda ve başarıya dönüştürmeye çalışırlar⁽¹⁸⁾.

Takımla özdeşleşme garip, fakat insani bir duygudur. Daha çok özdeşleşen daha sıkı izleyici olur, takımının maçlarını kaçırmamaya çalışır. Sıkı taraftar, bir fanatik, yalnızca takımının başarılarından zevk almaz, ezeli rakiplerinin yenilgilerinden de aynı zevki alır⁽⁴⁾.

Araştırmaya katılan taraftarların şiddet anlayışı bakımından, katılma düzeylerini gösteren ortalamalara göre değerlendirildiğinde, Maç Öncesi yalnız veya arkadaşlarla birahaneye/meyhaneye giderim ($\bar{x}=3,03$) “kararsızım”, Eğer tahrik ederlerse, rakip taraftarlarla kavga ederim/ederiz ($\bar{x}=2,61$) katılma düzeyinde “kararsızım” olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar göre derneklere üye taraftarların sporda şiddete karşı oldukları söylenilebilir. Çünkü “Eğer tahrik ederlerse, rakip taraftarlarla kavga ederim/ederiz “kararsızım” şeklinde değerlendirilen katılma ölçeğinde dikkat edilirse [kararsızım (2.61-3.40)] ölçeğin en alt seviyesindedir(Tablo 29). Özmaden’in⁽⁷⁰⁾ yapmış olduğu çalışmada seyirciyi saldırganlığa teşvik eden faktörler arasında ilk sırayı “Çok etkili”

düzeyde rakip seyirci almaktadır. Ayrıca, Ankete katılan taraftarların fair play anlayışı bakımından, katılma düzeyleri incelendiğinde, Sporda her durumda centilmenliğe inanırım. Şiddete ve holiganlığa karşıyım ($\bar{x}=4,35$) “tamamen katılıyorum”, benim için spor taraftarlığı kolay ve eğlenceli bir boş zaman aktivitesidir ($\bar{x}=3,80$) katılma düzeyinde “katılıyorum” olarak tespit edilmiştir (Tablo 30). Bu sonuçlar taraftarların sporda şiddet yerine fair play den yana olduklarını göstermektedir. Gencay’ın⁽³⁰⁾ araştırmasında da, katılımcıların büyük çoğunluğunun hiç bir nedenle sporda şiddeti uygun bulmadıkları tespit edilmiştir.

Taraftarların taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi, şiddet anlayışı ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir(Tablo 32). Bu nedenle araştırmaya katılan taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından yaş değişkenine göre karşılaştırıldığında, 20 yaş ve altı taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanları 51–60 yaş ve 61–70 yaş grupların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 21–30 yaş taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanları 31–40 yaş, 51–60 yaş ve 61–70 yaş taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Bu bağlamda, 20 yaş ve altı taraftarlar 51–60 yaş ve 61–70 yaş taraftarlara göre, 21–30 yaş taraftarlar ise, 31–40 yaş, 51–60 yaş ve 61–70 yaş taraftarlara göre taraftar olmalarında etken olan unsurlardan daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir(Tablo 34).

Ankete katılan taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından yaş değişkenine göre karşılaştırıldığında 21–30 yaş taraftarların puanları 31–40 yaş taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 61–70 yaş taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, 20 Yaş ve Altı, 21–30 yaş, 31–40 yaş ve 41–50 yaş taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Elde edilen sonuçlar gösteriyor ki 21–30 yaş taraftarlar 31–40 yaş taraftarlara göre takımlarıyla daha çok özdeşleştikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın 61–70 yaş taraftarlar 20 yaş ve Altı, 21–30 yaş, 31–40 yaş ve 41–50 yaş taraftarlara göre takımlarıyla daha az özdeşleştikleri tespit edilmektedir(Tablo 35).

Araştırmaya katılan taraftarların yaş değişkenine göre fair play anlayışı bakımından karşılaştırmaları değerlendirildiğinde 61–70 yaş taraftarların fair play anlayışı bakımından puanları 21–30 yaş ve 31–40 yaş taraftarların puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Bu karşılamaların sonuçları incelendiğinde 61–70 yaş taraftarlar 21–30 yaş ve 31–40 yaş taraftarlardan daha çok fair play anlayışına sahip oldukları anlaşılmaktadır(Tablo 36).

Taraftarlar grubu yaş değişkenine göre şiddet anlayışı bakımından karşılaştırıldığında, 61–70 yaş taraftarların 20 yaş ve altı, 21–30 yaş ve 31–40 yaş taraftarlara göre daha az sporda şiddet eğiliminde olduğu tespit edilmiştir(Tablo 37).

Araştırmaya katılan taraftarlar taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak bir

farklılık tespit edilmemiştir. Buna karşın özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 38).

Ankete katılan taraftarların taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi, fair play anlayışı ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların üye olduğu derneklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir(Tablo 39).

Taraftarlar üye oldukları derneklere göre taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından karşılaştırıldığında, Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği taraftarlarının taraftar olma unsurları bakımından puanları 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre, 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının Taraftar olma unsurları bakımından puanları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, Fenerbahçe 2000 Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe Derneği, Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı ve 1907 Fenerbahçe Derneği puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda Fenerbahçe 2000 Derneği taraftarlarının taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından puanları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarlarının puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği taraftarları, 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre, 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarları, Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, Fenerbahçe 2000 Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe

Derneği, Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı ve 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre daha çok taraftar olmalarında etken olan unsurlardan etkilendikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu karşılaştırmalarda Fenerbahçe 2000 Derneği taraftarları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarlarından daha az taraftar olmalarında etken olan unsurlardan etkilendikleri anlaşılmaktadır(Tablo 41).

Taraftarların dernek değişkenine göre özdeşleşme düzeyi bakımından yapılan karşılaştırmalarda, Fenerbahçe 2000 Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları, Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, 1907 Üniversiteli Fenerbahçe'liler Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe Derneği, 1899 Fenerbahçe Derneği, Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı ve 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının puanlarına göre, 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının puanları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Ayrıca bu karşılaştırmalarda 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları Fenerbahçe Altyapı Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarlarının puanlarına göre, 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının puanları Fenerbahçe Altyapı Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği ve 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının puanlarından anlamlı derecede büyüktür. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Fenerbahçe 2000 Derneği taraftarlarının takımla özdeşleşme düzeyi bakımından puanları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, 1907 Üniversiteli Fenerbahçe'liler Derneği, Esenler

Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe Derneği, 1899 Fenerbahçe Derneği, Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı ve 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre, 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği taraftarlarından daha az takımlarıyla özdeşleştikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarları Fenerbahçe Altyapı Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 2007 Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarlarına göre, 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarları Fenerbahçe Altyapı Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği ve 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre daha çok takımlarıyla özdeşleştikleri tespit edilmiştir(Tablo 42).

Araştırma grubu derneklerine göre fair play anlayışı bakımından karşılaştırıldığında, 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarların fair play anlayışı bakımından puanları Esenler Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarların puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Bu bağlamda, 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarları Esenler Fenerbahçe Derneği ve Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı taraftarlarından daha az fair play anlayışına sahip oldukları belirlenmektedir(Tablo 43).

Araştırma grubunun üye oldukları derneklere göre şiddet anlayışı bakımından karşılaştırıldığında, Fenerbahçe 2000 Derneği taraftarları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, 1899 Fenerbahçe Derneği ve 1907 Fenerbahçe Derneği, taraftarlarına göre, 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarları Fenerbahçe Gönüllüleri Derneği, Fenerbahçe Altyapı Derneği, Esenler Fenerbahçe Derneği, 1899 Fenerbahçe Derneği, Birleşik Fenerbahçe'liler Vakfı

ve 1907 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre daha az sporda şiddet yanlısı oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu karşılaştırmalarda, 1899 Fenerbahçe Derneği taraftarlarının şiddet anlayışı bakımından, Fenerbahçe Altyapı Derneği, Fenerbahçe 2000 Derneği ve 2007 Fenerbahçe Derneği taraftarlarına göre, daha çok sporda şiddetten yana oldukları tespit edilmiştir(Tablo 44).

Ankete katılan şiddet anlayışı değişkeni bakımından taraftarların mesleklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Taraftar olma unsurları, özdeşleşme düzeyi ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların mesleklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 45).

Taraftarlar mesleklerine göre, şiddet anlayışı bakımından karşılaştırıldığında, serbest meslek grubunda olan taraftarlar işçi ve emekli grubunda olan taraftarlara göre daha çok şiddet yanlısı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca emekli grubundaki taraftarların öğrenci grubundaki taraftarlara göre daha az şiddet yanlısı olduğu belirlenmiştir(Tablo 47).

Taraftarlar taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların eğitimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından ise taraftarların eğitimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir(Tablo 48).

Araştırmaya katılan taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından taraftarların eğitimleri aralarında yapılan karşılaştırmalar değerlendirildiğinde, ilkokul eğitilmiş taraftarların ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü eğitilmiş taraftarlara göre daha az taraftar olmalarında etken olan unsurlardan etkilendikleri tespit edilmiştir(Tablo 50).

Araştırma grubu fair play anlayışı bakımından eğitimlerine göre karşılaştırılmaları değerlendirildiğinde, lisansüstü eğitilmiş taraftarların lise ve üniversite eğitilmiş taraftarlara göre daha az sporda fair play den yana oldukları tespit edilmiştir(Tablo 51).

Taraftarlar, özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından gelir seviyesine göre incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Fakat taraftar olma unsurları ve fair play anlayışı değişkenleri bakımından taraftarların eğitimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 52).

Taraftarlar takılarıyla özdeşleşme düzeyleri bakımından gelir seviyelerine göre yapılan karşılaştırmalarda, gelir seviyesi “çok iyi” olan taraftarların, gelir seviyeleri “orta” ve “iyi” olan taraftarlara göre takımlarıyla daha çok özdeşleştikleri belirlenmiştir(Tablo 54).

Araştırma kapsamına alınan taraftarlar şiddet anlayışları ile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırıldığında, gelir seviyesi “az” olan taraftarların gelir seviyeleri “kötü”, “orta”, “iyi” ve “çok iyi” olan taraftarlara göre daha az

şiddet eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, gelir seviyesi “çok iyi” olan taraftarlara göre daha fazla şiddet eğiliminde oldukları tespit edilmiştir(Tablo 55).

Taraftarların taraftar olma unsurları ile özdeşleşme düzeyi ve şiddet anlayışı değişkenleri bakımından, taraftar oldukları yaşlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Fair play anlayışı değişkeni bakımından ise taraftarların taraftar oldukları yaşlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 56).

Taraftar grubu taraftar olma unsurları değişkenleri bakımından taraftar oldukları yaşlara göre incelendiğinde, “0–10 yaş” ile “11–20 yaş” değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda, “0–10 yaş” grubundaki taraftarların taraftar olmalarında etken olan unsurlar bakımından, “11–20 yaş” grubundaki taraftarlardan daha çok etkilenmişlerdir (Tablo 58).

Taraftarların özdeşleşme düzeyi bakımından taraftar oldukları yaşlara göre karşılaştırılmaları incelendiğinde, “0–10 yaş” ile “11–20 yaş” ve “21–30 yaş”, “11–20 yaş” ile “21–30 yaş” değişkenleri arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda, “0–10 yaş” grubundaki taraftarların, “11–20 yaş” ve “21–30 yaş” grubundaki taraftarlardan daha çok takımlarıyla özdeşleşmişlerdir. Ayrıca, “11–20 yaş” grubundaki taraftarların “21–30 yaş” grubundaki taraftarlardan daha az takımlarıyla özdeşleştikleri belirlenmiştir (Tablo 58).

Taraftarlar şiddet anlayışı bakımından taraftar oldukları yaşlara göre karşılaştırıldığında, “21–30 yaş” grubu ile “0–10 yaş” ve “11–20 yaş”, “0–10 yaş” ile “11–20 yaş” grubundaki taraftarlar arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda, “21–30 yaş” grubundaki taraftarların “0–10 yaş” ve “11–20 yaş” grubundaki taraftarlardan daha çok şiddet yanlısı görülmektedir. Ayrıca “0–10 yaş” grubundaki taraftarların da, “11–20 yaş” grubundaki taraftarlardan daha çok şiddet yanlısı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 60).

Sonuç olarak: Fenerbahçe spor kulübü’ne gönül vermiş taraftar derneklerine üye futbol taraftarlarının, üçte ikilik bölümünün serbest meslek sahibi olduğu, gelir seviyelerinin iyi olduğu, eğitim seviyelerinin yüksek olduğu, Fenerbahçe futbol takımı taraftarı olmalarında kulübün tarihinin başarılarının ve popülerliğinin etkili olduğu, on yaş ve altında taraftar olarak takımlarını belirledikleri, takımlarına güç kazandırmak amacı ile derneklere üye oldukları, taraftarların ikametleriyle seçtikleri futbol takımı arasında doğru bir orantı olduğu, en sevmediği futbol takımının Galatasaray futbol takımı olduğu, taraftarların takımlarıyla yüksek derecede özdeşleştiği ve sporda şiddeti değil fair play’i tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Öneriler:

Spor kulüplerinin taraftarları, taraftar dernekleri gibi organizasyonlar kurarak örgütlenmeli ve kurulan örgütler arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Bu tip örgütlenmelerle ortaya çıkan taraftar dernekleri topluma

yararlı dernekler haline getirilmeli ve gerekli denetimler ve kanuni düzenlemeler zamanında yapılmalıdır.

Taraftarların örgütlü olarak hareket etmeleri sebebi ile olumlu yönde yapılacak yönlendirilmelerle sporda dolayısı ile futbolda şiddetin azaltılması sağlanabilir. Ayrıca kulüp ve dernek arasında sağlanacak iyi iletişimle istenmeyen taraftar davranışları önlenabilir.

Anılan örgütlenmeler vasıtası ile taraftarlara fair play anlayışı kazandırılabilir.

Anılan örgütlenmeler kulüp ve taraftar arasında önemli bir bağ oluşturmaktadır. Derneklere üye taraftarlar kulüpleriyle yüksek derecede özdeşleştikleri için kulüpler bu tip örgütlenmeleri desteklemeli ve teşvik etmelidir.

Bu tür örgütlenmeler vasıtası ile sosyal ihtiyaç olarak taraftarların kimlik edinme ve aidiyet duygularının doyurulması sağlanabilir.

Spor seyircisinin bir spor kulübünün taraftarı olması ve devamının sağlanmasında bu tür örgütlenmeler önemlidir.

İletişim araçları ile bu tür örgütlenmeler olumlu yönde desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

Anılan örgütlenmeler vasıtası ile düzenlenen sportif aktivitelerle spor da pasif katılımın yanında aktif katılımında teşviki sağlanabilir.

ÖZET

Araştırmanın amacı, Fenerbahçe Spor Kulübü örgütlü taraftarlarının taraftarlık anlayışlarının belirlenmesidir.

Çalışmanın evrenini Fenerbahçe Spor Kulübü örgütlü taraftarları, örneklemini ise İstanbul'daki Fenerbahçe Spor Kulübü örgütlü taraftarlarından tesadüfi yöntemle seçilen 553 taraftar oluşturmaktadır. Dernek yönetimleriyle yüz yüze yapılan görüşmelere göre sekiz derneğin ve bir vakfın yaklaşık 7000 üyesi olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, örneklem grubu toplam örgütlü üye taraftarların %7,9'unu oluşturmaktadır.

Taraftarların favori takımlarını seçme nedenleri ile taraftar olmalarında etken olan unsurları, favori takımlarıyla özdeşleşme düzeylerini, şiddet anlayışlarını ve fair play anlayışlarını tespit etmeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Anket konu alanı uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak hazırlanmış, 84 kişilik bir ön gruba uygulama ve mülakat yapılmıştır. Ön uygulama anketlerinden elde edilen veriler yardımıyla anket maddelerinin güvenilirlik analizi yapılmış, ankette yer alan 34 maddenin güvenilirlik katsayısı $\alpha:0,89$ olarak bulunmuş ve ankete son şekli verilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 13.0 paket programı kullanılmıştır.

Değerlendirme sırasında araştırma verilerinin frekans ve yüzdeleri alınmıştır. Normallik sınamasına göre, normal dağılım gösteren veriler için parametrik testlerden One – Way ANOVA, normal dağılım göstermeyen veriler

için nonparametrik testlerden Mann – Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparisons testlerinden Tamhane ve Tukey testleri uygulanarak elde edilen tüm veriler tablolastırılmıştır. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Araştırmaya sonucuna göre, taraftarın büyük bir çoğunluğunun ile erkek ve serbest meslek sahibi, iyi bir gelir ile yüksek eğitim seviyelerinin olduğu, yine büyük çoğunluğunun takımlarına güç kazandırmak için üye olduğu, Fenerbahçe Futbol Takımının İstanbul'daki her maçına katıldıkları, maç kazanma veya kaybetmelerinde günlük yaşamlarının çok etkilendiği, kulübün tarihinin, başarılarının ve popülerliğinin taraftar olmalarında etkili olduğu, en sevmedikleri takımın Galatasaray futbol takımı olduğu, Fenerbahçe futbol takımı haricinde hiçbir takımın taraftarı olamayacakları, takımlarıyla yüksek derecede özdeşleştikleri ve sporda şiddeti değil fair play'i tercih ettikleri tespit edilmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the supporters' mentality of the Fenerbahce Sport Clubs organized supporters.

Fenerbahce Sport Clubs organized supporters composed the population of the study and the sample of this study consisted of 553 organized supporters who were randomly living in Istanbul. According to face to face interviews with association administration it determined 7000 members of eight associations and one foundation. Consequently, sample group created % 7,9 of organized member supporter.

A questionnaire, which aimed to identify the selection reasons why the supporters have chosen their favorite team, the reasons why they have been supporters, the supporters identification levels with their team, the violence and fair play understanding of the supporters was conducted, to the participants of the study in the preparation of the questionnaire, subject area experts opinions and offers were taken into consideration. In the reliability and validity process, the instrument was conducted on a pre-group (n=84) and interviews were made. By the help of data that taken by questionnaire the reliability and validity analyze had done, the reliability factor of 34 titles had been found as $\alpha:0,89$ and the last formal of the questionnaire had been made. In the analysis of the data SPSS 13.0 package program was used.

In statistical analysis, frequency and percentages of the data was taken. According to the normality tests, One-Way ANOVA was conducted on the normally distributed data and Man-Whitney U and Kruskal Wallis H tests were conducted on the data which were not normally distributed. According to the variance homogeneity Tamhane and Tukey Post-Hoc Multiple Comparison tests was conducted and the results were put into tables. The error level was 0,05.

According to the study results, it is identified that the big proportion of the supporters were composed of males, they were occupied freely, were having good income level with high level education and also it is identified that the big proportion of them, were members to give power to their team, were attending all the matches of Fenerbahce Sport Club in Istanbul. The results also revealed that the big proportion of the supporters daily life was affected with match performance of their team history, success and popularity of club had an effect on their fan ship behavior, also results pointed that Galatasaray their most dislike team and the participants of the study would not be supporter of any other team and not violence but fair play was their choice.

KAYNAKLAR

1. ACET, M., Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.
2. ARIKAN, A.N., Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000.
3. ARKONAÇ, S.A., Sosyal Psikoloji. 1. Baskı, Alfa Basım, İstanbul, 1998.
4. ARSLANOĞLU, K., Futbolun Psikiyatrisi, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005
5. ATABEYOĞLU, C., “Renk Aşkı” Yıllar Boyu Tarih Mecmuası, Şubat, 1994.
6. BAŞARAN, M., ATAY, T., Spor ve Sporcunun Vergilendirilmesi ve Vergi Avantajları, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2003.
7. BAUMANN, S., Uygulamalı Spor Psikolojisi, (Çev.: H. C. İkizler; A. O. Özcan), Alfa Basımevi, İstanbul, 1998.
8. BİLGİLİ, A., “Vanspor Olgusunun Sosyolojik Boyutu” Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2):33-43, 1996.
9. BİLGİN, N., Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu, Ege yayınları, İzmir, 1994.
10. BOZDEMİR, M., Futbol Fanatizminin Sosyolojik Açidan Tahlili, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, 1998.
11. BURAK, S., “Babil’in Kayıp Dili: Tribünce”, Tribün Dergisi., (4):34-36, Aralık, 2001.
12. BÜKER, S., Tenisten Sonra Sotasız Viski İmge Kitabevi, Ankara, 1992.
13. CİMCOZ, S., Efsanelerin Takımı Fenerbahçe, 1.Basım, Toroslu Kitaplığı, 2004.

14. ÇİĞDEM, A., “Yarın Yine Borçlarım Olacak Ama Bu Akşam Kral Benim”, Takımdan Ayrı Düz Koşu, 2. Baskı, Der.: T. Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, s:13–26, 2001.
15. DEMİR, Y., Tribün Dergisi, “Klavye Delikanlıları”, (2):77, Eylül, 2001.
16. DOĞAN, B., “Profesyonel Futbolcuların Toplumsal Hareketlilik Yönünden İncelenmesi”, Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), Ankara, 1995.
17. DOĞAN, B., MORALI, S., “Futbolda Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko–Sosyal Nedenler”, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 2(4): 19–24, 1996.
18. DOĞAN, İ., “Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu ve Şiddet”, Düşünen Siyaset (Futbol Özel Sayısı), 1.baskı, 1(2): 73–85, 1999.
19. EKENCİ, G., SERARSLAN, M.Z., “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirilmesi”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(3):72–81, 1997.
20. ERDEMLİ, A., “Fair Play ve Olimpizm”, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları, Yayın No:3, s:180–185, Ankara, 1992.
21. ERKAL, M., Sosyolojik Açidan Spor, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992.
22. ERKAL, M.E., GÜVEN, Ö., AYAN. D., Sosyolojik Açidan Spor, 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 1998.
23. FINN, G., Sporting Symbols, Sporting Identities: Soccer And Inter–Group Conflict In Scotland And Northern Ireland, In I.S. Wood (Ed), Scotland And Ulster, P.37, Edinburgh: Mercat Pres, 1994.
24. FİŞEK, K., “İç Barışın Bütün Şartları Mevcut”, Hürriyet Gazetesi, 18 Kasım 1997.
25. FİŞEK, K., 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1985.
26. FİŞEK, K., Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Dünya’da ve Türkiye’de, Bağrgan Yayınevi, Ankara, 1998.
27. FİŞEK, K., Spor Yönetimi, SBF Yayınları, Ankara, 1983.

28. FREUD, S., Kitle Psikolojisi, (Çev. Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul, 1996.
29. GALEANO, E., Gölgede ve Güneşte Futbol, (Çev: E. Önalp; M. N. Kutlu), Can Yayınları, İstanbul 1997.
30. GENÇAY, S.; Üniversite Öğrencilerinin Spor Taraftarlığıyla İlgili Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.
31. GENÇ, D.A., Spor Hukuku, 1. Baskı, Alfa Basım, İstanbul, 1998.
32. GIULIANOTTI, R., Supporters, Followers, Fans, And Flaneurs, A Taxonomy Of Spectator Identities In Football, Journal Of Sport & Social Issues, 26(1): 25-46, 2002.
33. GUTMANN, A., Sport Spectators, Columbia University Press, P.87, New York, 1986.
34. GÜMÜŞ, A., "Holiganizm Aşılabilir mi?", Radikal Gazetesi, 02 Temmuz 2000.
35. GÜNAY, M., GÖKDEMİR, K., GÜÇLÜ, M., KAYA, M., "Sporda Seyirci ve Takım Tutma Dinamiği", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, (4):1-10, 1996.
36. GÜNAY, N., TIRYAKI, Ş., "Spor Taraftarı Özdeşleşme (STÖÖ) Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması", Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, 14(1): 14-18, 2003.
37. GÜR A., Spor ve Sosyal Sınıflar, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1979.
38. HARB AKADEMİLERİ Komutanlığı Yayınları, "Sağlıklı Yaşam İçin Spor", s:7 İstanbul, 1996.
39. HOFFER, E., Kesin İnançlılar. (Çev. Erkal Günnur) 7. Baskı, İm Yayın Tasarım, İstanbul, 1998.
40. İKİZLER. C., KARAGÖZOĞLU, C., Sporda Başarının Psikolojisi, 3. Baskı, Alfa Basımevi, İstanbul, 1997.
41. JACOBSON, B., The Social Psychology Of The Creation Of A Sports Fan Identity: A Theoretical Review Of The Literature, Athletic Insight The Online Journal Of Psychology, 5(2), 2003.

42. KARAGÖZOĞLU, C., AY, M. S., “Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği”, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6(3): 27–31, 1999.
43. KARAKÜÇÜK, S., Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme, 2.Baskı, Seren Ofset Matbaacılık, Ankara, 1997.
44. KAYAOĞLU, A.G., Futbol Fanatizmi Sosyal Kimlik ve Şiddet :Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000.
45. KAYSERİLİOĞLU, S., Fenerbahçe Spor Kulübü Kuruluş Tarihi, 06.02.2006 tarihinde <http://www.fenerbahce.org/tr> html adresinden alınmıştır.
46. KEATING, J., Competition And Playful Activities, DC: University Press of America, P.34, Washington, 1978.
47. KEYSAN, H., “Sporda Küresel Etik–Postmodernizm ve Demokrasi” Amatör Spor Dergisi, sayı:90, Ankara, 1999.
48. KILCIGİL, E., Kırmızı Kart “Örneklerle Türk Spor Kültürüne Sosyolojik Bakış”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2001.
49. KIVANÇ, K., “Futbol ve Kimlik”, Tribün Dergisi., (6):34-35, Nisan, 2001.
50. KIVANÇ, Ü., Kesin Ofsayt, Televizyon Futbolu ve Futbol Medyası, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul. 2002.
51. KOÇ, Ş., Spor Psikolojisine Giriş, Saray Kitabevi, İzmir, 1994.
52. KOZANOĞLU, C., Türkiye’de Futbol “Bu Maçı Alıcaz”, Kıyı Yayınları, İstanbul, 1990.
53. KÖKNEL, Ö., Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitaplar, İstanbul, 1996.
54. KÖKNEL, Ö., İnsanı Anlamak, Altın Kitapları Yayınevi, 6.Basım, İstanbul, 1997.
55. KUCUR, R., “Kimlik Aşırılıkları”, Aksiyon Dergisi, 2(55): 23–32, 1995.
56. KUNTER, H.B., Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar. Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938.

57. KUPER, S., Futbol Asla Sadece Futbol Değildir. (Çev. Sinan Görtünca) 1. Baskı, Sabah Kitapları, Başkan Ofset, İstanbul, 1996.
58. KURT, M., ATAYMAN, V., KURULTAY, T., Modern Sporun Dünyası ve Bugünü. I. Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul, 1997.
59. MANN, L., PERACE, P., Social Psychology Of The Sports Spectator In Glencross, D.J.(Ed.), Psychology And Sport, Mc Graw-Hill Book Company, Sdney, 1978.
60. MORALI, S., ACAR, M. F., "Futbol'da Şiddetin Toplumbilimsel Boyutları", Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 5(1): 22-26, 1998.
61. MOSES, R., "Şiddet Nerede Başlıyor", Cogito, (6-7): 23-27, 1996.
62. MURATLI, S., BÜLBÜL. H., "Temel Eğitimde Spor Organizasyonu Üzerine Yeni Model Araştırması", Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, S.B. ve T.Y.O. Yayını, yayın no:3, ANKARA, 1992.
63. ODABAŞI, Y., Tüketim Kültürü, Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşmesi, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
64. ORHUN, A., Fair Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2.Ulusal Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları, Yayın No:3, s:187, Ankara,1992.
65. ÖNGEL, H. B., GÜNAY, M., "Sporda Şiddet ve Saldırganlık Eğilimlerine Psiko-Sosyal Yaklaşımlar", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(2): 89-117, 1988.
66. ÖZBAYDAR, S., İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi, 1. Baskı, Altın Kitabevi, İstanbul, 1983.
67. ÖZBAYDAR, S., Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982.
68. ÖZCAN, A.O., "Spor ve Spor Psikolojisi", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Spor Bilimleri Dergisi, 1, s:117-134, İstanbul, 1989.
69. ÖZDEN, T., Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili Üzerine Bir Araştırma Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi Konya, 2000.

70. ÖZMADEN, M., Seyircilere Göre Futbolda Saldırganlığı Tespit Eden Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.
71. ÖZTÜRK F., ŞAHİN M., ZÜLKADİROĞLU Z., İNCE Z., “Üniversite Gençliğinin Futbolda Takım Tutma Durumlarının Araştırılması” 1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu, s:51, 10 – 12 Ekim, Mersin, 1997.
72. ÖZTÜRK, F., Toplumsal Boyutlarıyla Spor, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 1998.
73. PULUR, A., “Sporda Şiddet ve Saldırganlık”, Türkiye Üniversite Sporları Dergisi, 1: 18–19, 2001.
74. ROWE, D., Popüler Kültürler Rock ve Sporda Haz Politikası. (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.
75. S, L., Tribün Dergisi., “Dostluk ve Rekabet”, S:6-7, Eylül, 2001.
76. SAÇAKLI, M., “Psikolojik ve Sosyolojik Açıdan Sporda Şiddet”, Olimpik Akademi, (1–2): 22–30, 1994.
77. SANAY, E., Genel Sosyoloji Dersleri, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1991.
78. SAVAŞ, İ., Spor Genel Kültürü. İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1997.
79. SELÇUK, Z., Eğitim Psikolojisi, Atlas Kitabevi, 4.Baskı, Ankara, 1996.
80. SERT, M., “Taraf/ Taraftarlığın Dayanılmaz Gizi”, Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, 678, Mart, 2000.
81. SERT, M., Gol Atan Galip, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000.
82. SEZEN, G., YILDIRAN, İ., “Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları”, Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Sim Matbaacılık, s:13–20, Ankara, 10–11 Ekim 2003.
83. SIRMACI, E., TANYERİ, Y., SARAÇOĞLU, N., “Varoşların Futbol Tutkusu”, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 1.Spor Kongresi Bildirileri, s:84, Erzurum, 6–18 Mart 1998.

84. SİLÂH, M., Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimi), Gazi Kitabevi, Ankara, 2000.
85. SLOAN, L.R., The Function And Impact Of Sports For Fans:Review Of Theory And Contemporary Research, In J.H.Goldstein, (Ed.), Sports, Games And Play: Social And Psychological Viewpoints, Hillsdale, Nj:Laurence Erlbaum Associates.1979.
86. SUNAY, H., BALCI, V., “Bazı Türk Televizyonlarının Yayınladığı Reklamlarda Spor İmajının Kullanımı”, Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Sim Matbaacılık, s:355– 358, Ankara, 10–11 Ekim 2003.
87. SUTTON, W.A., MCDONALD, M.A., MILNE, G.R., Creating And Fostering Fan Identification In Professional Sports, Sport Marketing Quarterly, 6(1):22, 1997.
88. ŞAHİN, M., Spor Ahlakı ve Sorunları. 1. Basım, Evrensel Basım Yayım, İstanbul, 1998.
89. ŞERİF, M., ŞERİF, C. W., Sosyal Psikolojiye Giriş, 1.Cilt, (Çev.: M. Atakay; A. Yavuz), Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1996.
90. TAMER, K., “Sportif Rekreasyon Etkinliklerine Liderlik Eden Antrenörlerin Lider Davranış Boyutları-Polis Akademisi Örneği”, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.
91. TANIK, B., Adana’da Futbol ve Demirspor. Futbol ve Kültürü, (Derleyenler; Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora), 1. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1993.
92. TIRYAKI, Ş., “Sporda Grup ve Grup Dinamiği”, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Kongresi Seminer Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, s:1–18, Ankara, 1997.
93. TOLAN, B., Toplum Bilimine Giriş. 4. Baskı, Adım Yayıncılık, Ankara, 1996.
94. TRAIL, G. T., JAMES, J. D., The Moti-Vation Scale For Sport Consumption: Assessment Of The Scale’s Psycho-Metric Properties, Journal Of Sport Behavior, 24(1):108–127, 2001.
95. TÜRKÇE SÖZLÜK., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
96. TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU; Fair Play Talimatı, Eylül, 1999.

97. TÜRKMEN, H.N., “Çağımızda Bacasız Sanayi: Futbol”, Türkiye Futbol Federasyonu Aylık Futbol Yayını, Haziran, İstanbul, 1998.
98. ULUĞ, M., Niçin Oyun, Çocuğın Gelişiminde ve Çocuğ Tanımada Oyunun Önemi, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.
99. URARTU, Ü., Futbol, Teknik, Taktik, Kondisyon. İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1994.
100. ÜGE, B., Aggressivite ve Emplsivite Faktörlerinin Suçluların Şahsiyet Yapısındaki Rollerini, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993.
101. VOIGT, D., Spor Sosyolojisi, (Çev. Ayşe Atalay), Alkım Yayınları, İstanbul, 1998.
102. WANN, D.L., BRANSCOMBE, N.R., Die-Hard And Fair-Weather Fans: Effects Of Identification On Birging And Corfing Tendencies, Journal of Sport and Social Issues, 14:103-117, 1990.
103. WANN, D.L., MELNİCK M.J., Sports Fans: Psychology And Social Impact Of Spectators, s:246, Rouledge, Newyork, 2001.
104. WARREN, H., Oxford Türkiye Szlğ İngilizce-Türkçe, Turhan kitapevi, İstanbul, 1999.
105. WWW.FENERBAHCE.ORG., Fenerbahçe Spor Kulübü 06.02.2006 Tarihinde <http://www.fenerbahce.org/kurumsaldetay.asp?ContentID=2> Adresinden Alınmıştır.
106. WWW.SIRC.ORG., Cross-National Variations in Football Violence in Europe” 25.05.2005 Tarihinde www.sirc.org/publik/fvcross.html Adresinden Alınmıştır.
107. WWW.SPORBİLİM.COM., Toplumsal Grup ve Spor, 25.05.2005 tarihinde http://www.sporbilim.com/t_grupvespor.html adresinden alınmıştır.
108. YETİM, A.A., Sosyoloji ve Spor, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.
109. YETİM, A.A., Sosyoloji ve Spor, Toprak Matbaacılık, Ankara, 2000.
110. YILDIRAN, İ., “Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları”, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No.3, s:174-179, Kasım 1992.

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Elazığ'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 1994–1995 yılında Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokuluna girdi. 1998 yılında mezun olduktan sonra 1999 yılında Kafkas Üniversitesi Sarıkamış Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Yüksek Öğrenim Kurumu tarafından 2547 Sayılı Kanun'un 35. Maddesine istinaden Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne Lisansüstü eğitimini tamamlamak üzere görevlendirildi.

2001 yılında “Türkiye’de Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarındaki Antrenörlük Eğitimi ve Spor -Yöneticiliği Bölümlerinde Okuyan Öğrencilerin Bu Bölümü Seçme Nedenleri ve Beklentileri” üzerine yaptığı yüksek lisans tezi ile yüksek lisans eğitimini tamamlayarak aynı yıl doktora programına başladı. Halen Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve bir kız babasıdır.

EKLER

EK 1. Anket Formu

Değerli taraftar; bilimsel bir araştırma için görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmaya katkılarınız ve samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Murat TURGUT

1- Yaşınız?.....

2- Cinsiyetiniz? () Kadın () Erkek

3- Derneğiniz?.....

4- Bir işte çalışıyor musunuz? () Evet () Hayır

5- Mesleğiniz? () Öğrenci () Memur () İşçi () Serbest meslek () Emekli

Başka belirtiniz.....

6- Sizin ve anne/babanızın Eğitim düzeyi nedir?

	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Sizin	()	()	()	()	()	()	()
Anne	()	()	()	()	()	()	()
Baba	()	()	()	()	()	()	()

7- İstanbul'da nerede oturuyorsunuz? Semt.....

8- Gelir seviyeniz ne düzeydedir? () Kötü () Az () Orta () İyi () Çok iyi

9- Kaç yaşında taraftar oldunuz? () 0-10 Yaş () 11-20 Yaş () 21-30 yaş

10- Dernek üyeliğiniz kaç yıldır devam ediyor?.....

11- Sporla ilginiz ne düzeydedir? (Lütfen tek seçenek işaretleyiniz)

() Sadece taraftarım () Aktif sporcuyum () Eskiden spor yapıyordum () Boş zaman aktivitesi olarak spor yapıyorum

() Sağlık için spor yapıyorum Diğer

12- Taraftar olmanızda etken olan unsurları belirtiniz (Lütfen boş bırakmayınız)

	Çok Etkisiz	Etkisiz	Orta Derecede Etkili	Etkili	Çok Etkili
Ailem					
Okul					
Yazılı ve görsel medya					
Arkadaşlarım					
Antrenörüm, öğretmenim					
Kulübün popülerliği					
Kulübün renkleri					
Çok beğendiğim ve kendime benzettiğim bir sporcu					
Kulübün tarihi					
Kulübün ekonomik bakımdan güçlü olması					
Kulübün sembolleri					
Kulübün başarıları					

Diğer.....

13- Niçin derneğe üye oldunuz? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

- ☐ Derneğe üye taraftarlarla birlikte takımımıza güç kazandırmak için
☐ Sıradan Fenerbahçelilerden ayırt edilebilmek için
☐ Derneğin bana sağlayacağı avantajlardan faydalanmak için (kombine bilet, ulaşım gibi)
☐ Takımımın daha iyi iletişim sağlamak her şeyinden haberdar olmak için
☐ Yakın çevremdeki kişilerin üye olması sebebi ile

Diğer.....

14- Derneğinizin yeterince aktif olduğuna inanıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

15- Derneğiniz taraftarlık duygularınızı yönlendirebiliyor mu?

- ☐ Evet olumlu yönlendiriyor ☐ Hayır olumsuz yönlendiriyor ☐ Kararsızım

16- Takımınızın İstanbul'daki maçlarına gider misiniz? ☐ Her maçına ☐ Önemli maçlarına ☐ Çok nadir ☐ Hiç gitmem

17- Takımınızın İstanbul dışındaki maçlarına gider misiniz?

- ☐ Her deplasmana ☐ Bazı deplasmanlara ☐ Önemli deplasmanlara ☐ Hiç gitmem

18- Takım değiştirdiğiniz oldu mu? ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise; değiştirmenize neden olan faktörler nelerdir? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

- ☐ Sürekli kötü giden performansı nedeniyle,
☐ İmajının beni temsil edemediğine inandığım için
☐ Kötü giden ekonomik durumu ve tesis yetersizliği gibi maddi nedenlerden dolayı,
☐ Çok sevdiğim sporcu-teknik adamın transferi
☐ İyi yönetilemediği için, Diğer.....

19- En sevmediğiniz futbol takımı?.....

20- Fenerbahçe takımını tutmasaydınız hangi takımı tutardınız?.....

21- (Milli Takım dışında) başka bir takımları desteklediğiniz anlar oldu mu? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

- ☐ Hiç desteklemedim.
☐ Uluslararası turnuvalarda yarışıyorlarsa başarılı olmasını arzu ederim.
☐ Şampiyon olamıyorsak ezeli takımlar dışındaki takımları desteklerim
☐ Takımımın şampiyon olması önemlidir. Başka takıma tahammül edemem.
☐ Takımım şampiyon olamamışsa rakip takımın başarısını saygıyla karşılarım.

Diğer.....

22- Çok önemli olan bir maçı kaybettiğinizde neler hissedersiniz? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

- ☐ "Sporda yenmek de vardır yenilmek de" var derim.
☐ Takımı temsil eden unsurları (bayrak, flama, arma v.b) görmek istemem.
☐ Çok üzülürüm, bu durum günlük yaşamımı da etkiler.
☐ Takım oyuncularının ya da teknik adamının cezalandırılmasını isterim.
☐ Sadece üzülürüm. Diğer

23- Takımınız önemli bir maç kazandığı zaman tepkiniz nasıl olur? (*Önem sırasına göre numaralandırınız:*

- ☐ Sadece sevinirim. 1.Cok önemli – 2.Orta önemli – 3.Az önemli
☐ Araçla konvoy yaparak bu coşkuyu yaşamak isterim
☐ Alkol ile kutlamak isterim
☐ Karşı takım taraftarlarına gösteriş yaparak kutlamak isterim.
☐ Çok mutlu olurum, günlük yaşamımı da etkiler.
☐ Fazla önemsemem.

24– Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirir siniz? (*Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

()Dernek etkinlikleriyle ()El işi uğraşı ile () T.V.izleyerek ()Gezme/Seyahat ile
()Kitap Okuyarak ()Müzik dinleyerek ()Sağlık için spor yaparak ()Sinema veya tiyatroya giderek
Diğer

25– Daha çok hangi tür müzikleri dinler siniz? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

()Arabesk/Fantezi ()Türk halk müziği ()Türk sanat müziği ()Yerli pop ()Yabancı pop ()Rock müzik
Diğer.....

26– Lütfen aşağıdaki ifadelerin karşılığını sizce uygun olan düzeyde işaretleyiniz (*Lütfen boş bırakmayınız*)

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamıyla Katılıyorum
Takımımın kazanması önemlidir					
Fenerbahçeli olmak beni güçlü yapar					
Çevrem tarafından Fenerbahçeli olarak bilinmem çok önemlidir					
Takımımı sezon boyunca, herhangi bir iletişim aracılığıyla (sahada, TV, radyo, gazete, Internet gibi) daima takip ederim					
Takımımın en üstte yer alması çok önemlidir					
Takımımın en büyük rakibini hiç sevmem					
Her zaman her yerde takımımdan bahseder ve renklerini taşımaya özen gösteririm					
Fenerbahçeli olmanın çok önemli olduğunu düşünürüm.					
Fenerbahçe ile güler, Fenerbahçe ile ağlarım.					
Fenerbahçeli olmaktan çok mutluyum.					
Ben demek Fenerbahçe demek, Fenerbahçe demek ben demektir.					
Takımımın başarıları benim başarılarım ve onların kaybettikleri benim kaybettiklerimdir.					
Fenerbahçe'nin maçlarına gelmeyen Fenerbahçelilere kıızıyorum.					
Maçlarda takımı desteklemeyen (tezahürat yapmayan) Fenerbahçelilere kıızıyorum					
Önemli bir maç olduğunda, arkadaşlarla saatler öncesinden buluşup hazırlık yaparız.					
Maçlarda stadın hep aynı yerinde otururum.					
Maçı, bir grupla beraber olduğumda izlemekten hoşlanırım.					
Maça giderken üzerimde mutlaka Fenerbahçe'nin renkleri olur (atkı, şapka vb.)					
Maç öncesi yalnız veya arkadaşlarla birahaneye/mezhaneye giderim					
Eğer tahrik ederlerse, rakip taraftarlarla kavga ederim/ederiz					
Sporda her durumda centilmenliğe inanırım. Şiddete ve hooliganlığa karşıyım.					
Benim için spor taraftarlığı kolay ve eğlenceli bir boş zaman aktivitesidir.					